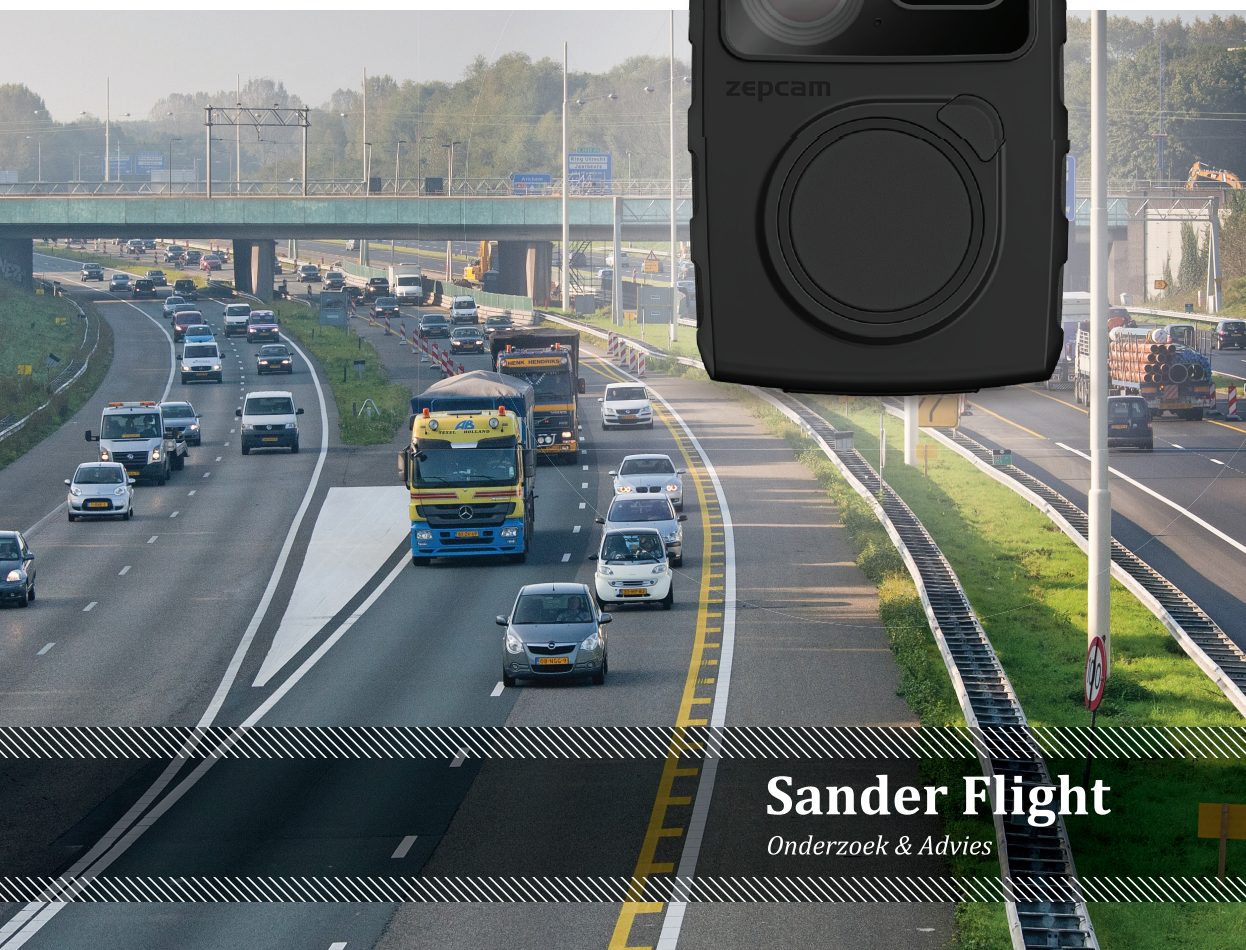

Evaluatie bodycams Landelijke Eenheid

Proeftuin bodycams Dienst Infrastructuur 2018

S. Flight

Sander Flight
Onderzoek & Advies

Evaluatie bodycams Landelijke Eenheid; proeftuin bodycams Dienst Infrastructuur 2018

S. Flight

In opdracht van: het programma Politie en Wetenschap van de Politieonderwijsraad.

Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Sdu Klantenservice
Postbus 20025
2500 EA Den Haag
tel.: (070) 378 98 80
website: www.sdu.nl

Omslagontwerp: Joris Clappers | Elgersma Reclame en Media
Foto's omslag: Zepcam & Beeldbank Rijkswaterstaat/Joop van Houdt

ISBN: 9789012405386

NUR: 600

© 2019 Sdu Uitgevers, Den Haag; Politie & Wetenschap, Den Haag; Sander Flight Onderzoek en Advies, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO, Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.cedar.nl/pro Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Bodycams	7
1.2	Landelijk Project Bodycams	8
1.3	Onderzoek in opdracht van Politie & Wetenschap	10
1.4	Leeswijzer	12
2	Proeftuin Landelijke Eenheid	13
2.1	Dienst Infrastructuur	13
2.2	Praktische zaken	13
2.3	Doelen van de proeftuin	16
3	Het onderzoek	19
3.1	Bewijskracht van onderzoek	19
3.2	Mechanismen en context	20
3.3	Onderzoeksmethoden	24
4	De techniek	27
4.1	Gebruik van de bodycams	27
4.2	Gebruikers over de techniek	30
4.3	LON als tijdelijke oplossing	34
5	Vooraf: Preventie van geweld	37
5.1	Geweld tegen politieambtenaren	37
5.2	Veiligheidsgevoel	42
5.3	Effect op wie?	44
6	Tijdens: Live meekijken	49
6.1	Live meekijken in andere proeftuinen	49
6.2	Ervaringen in de Landelijke Eenheid	49
7	Achteraf: opnames gebruiken	55
7.1	Gemaakte opnames	55
7.2	Gebruikte opnames	56
7.3	Teleurstelling	59

8	De onvermijdelijke onderstroom	61
8.1	‘De techniek is niet zo spannend’	61
8.2	Kunnen de beelden ook tegen mij worden gebruikt?	62
8.3	De spelregels: op papier	64
8.4	De spelregels in de praktijk	66
9	Conclusies en aanbevelingen	69
9.1	Conclusies	69
9.2	Aanbevelingen	70
9.3	Epiloog	72
	Dankwoord	75
	Bijlage 1 – Leescommissie	77
	Bijlage 2 – Onderzoeksverantwoording	79
	Bijlage 3 – Enquête	85
	Literatuur	101
	English management summary	103
	Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap	107
	Uitgaven in de reeks Politiewetenschap	109

1 Inleiding

1.1 Bodycams

Bodycams zijn kleine camera's die op het lichaam worden gedragen. Ze kunnen beeld en geluid opnemen en worden meestal op de borst gedragen, maar soms ook op een helm, pet of bril. Het is niet zozeer de camera zelf, maar de draagwijze die een bodycam een ander type camera maakt dan een bewakingscamera, dashcam of drone. De politie in binnen- en buitenland gebruikt de laatste jaren steeds vaker bodycams. Het doel is om interacties met burgers beter te laten verlopen of—als er toch een incident gebeurt—opnames te maken om die op een later moment te kunnen gebruiken voor afhandeling van klachten of als bewijsmateriaal.

Verenigde Staten

Binnen die algemene doelstelling zijn de afgelopen jaren verschillende specifieke doelstellingen en werkwijzen gegroeid. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld hebben politiekorpsen in de afgelopen vijf jaar met enkele tientallen miljoenen dollars aan subsidie uit Washington meer dan vijftigduizend bodycams aangeschaft. In dat land is het belangrijkste doel van de bodycam het vertrouwen in de politie terugwinnen. Dat vertrouwen was namelijk geschonden na een aantal incidenten waarin politiemensen ongewapende burgers hadden gedood. In een aantal gevallen leidden dat soort incidenten tot grootschalige rellen en maatschappelijke onrust, met name na het doodschieten van Michael Brown in Ferguson. De politie kreeg steeds vaker het verwijt racistisch te handelen en bovenmatig geweld te gebruiken. Daarop besloot president Obama vanuit de federale regering de invoering van bodycams te stimuleren. Bodycams zouden het politieoptreden transparanter moeten maken en ervoor moeten zorgen dat de politie beter verantwoording kan afleggen over haar werk.

Nederland

In Nederland heeft de bodycam voor de politie een totaal ander doel—that is in de loop der jaren zo gegroeid. In Nederland worden bodycams door de politie zelf aangeschaft en dus niet onder politieke druk door de overheid. Ook is het doel bijna tegenovergesteld aan het doel in de VS. Men ziet de bodycam in Nederland namelijk niet hoofdzakelijk als een middel om burgers tegen politiegeweld te beschermen, maar om politiemensen tegen geweld door burgers te beschermen. Dat verschil zegt veel over de politiecultuur en -organisatie in beide landen, maar het heeft ook een veel praktischer achtergrond. In Nederland denken de meeste politiemensen bij bodycams direct aan

geweld tegen politieambtenaren omdat de eerste grote experimenten met bodycams in Nederland werden gehouden in het kader van het programma Veilige Publieke Taak. Vier regiokorpsen hebben van 2009 tot en met 2011 bodycams uitgetest om te zien of de draagbare camera's geweld tegen werknemers met een publieke taak konden verminderen (Ham, Kuppens en Ferwerda 2011).

De resultaten van die proeven stelden teleur. In technische zin bleken de camera's nog niet aan de verwachtingen te kunnen voldoen. Ook—of daardoor—was nog niet duidelijk of de bodycam kon helpen bij het tegengaan van geweld tegen de politie: eigenlijk was het door de technische problemen gewoon nog te vroeg om die vraag te kunnen beantwoorden. Daarom besloot de top van de politie de bodycam voorlopig nog niet op grote schaal in te voeren. Het Ministerie van Justitie stemde daarmee in maar vroeg de politie wel de ontwikkelingen te blijven volgen om eventuele invoering in de toekomst mogelijk te maken. Regionaal werden er in de daaropvolgende jaren allerlei experimenten met bodycams gedaan: de bodycams zijn nooit echt verdwenen uit de politiepraktijk.¹

1.2 Landelijk Project Bodycams

In 2015 ging het Landelijk Project Bodycams van start. Dit is een van de projecten binnen het Programma Sensing van de Nationale Politie. Uit elke regionale eenheid werd een dossierhouder bodycams afgevaardigd. Het doel van het landelijke project was de regionale experimenten in een lijn te brengen door te werken aan gezamenlijke technische specificaties en een overkoepelend, landelijk juridisch kader: het inzetkader bodycams.

Eind 2016 kondigde korpschef Erik Akerboom aan dat de Nationale Politie systematisch en grootschalig ging experimenteren met bodycams om uit te zoeken of de bodycam aan de standaarduitrusting moet worden toegevoegd. Het was de bedoeling om al doende te ontdekken hoe publiek en politiemensen op bodycams reageren. Andere vragen die moesten worden beantwoord waren of bodycams konden bijdragen aan waarheidsvinding, aan bewijsvoering, aan klachtenafhandeling of voor gebruik tijdens trainingen en opleidingen.²

Elke regionale eenheid kon bij het Landelijk Project Bodycams aanvragen indienen voor 'proeftuinen': experimenten om bepaalde aspecten van de bodycam uit te proberen. In mei 2017 werden alle 32 aanvragen die waren ingediend geaccepteerd en werd het Landelijk Project Bodycams uitgebreid met deskundigheid vanuit verschillende disciplines: operationeel, technisch en juridisch. Een belangrijk wapenfeit vlak voordat de proeftuinen van start gingen was de afronding van een aanbesteding voor aanschaf

¹ Zie Flight 2017 voor een uitgebreidere beschrijving.

² Erik Akerboom op congres Tomorrow is Today. Zie: www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2016/00-km-toespraak-erik-akerboom-innovatiecongres-3-november-2016-voor-intranet-2.pdf.

van vijf merken bodycams. Ook is veel tijd en energie gestoken in het opstellen van het voorlopige inzetkader voor bodycams. Het inzetkader is een document met operationele, technische en juridische spelregels die gelden voor de bodycams. Doel van het inzetkader is 'om te waarborgen dat bodycams zorgvuldig en rechtmatig ingezet worden, dat de opnamen rechtmatig verwerkt worden voor de doelen waarvoor ze verzameld zijn, en dat daarbij de privacy en rechten van betrokkenen en politiemedewerkers zo veel mogelijk worden gerespecteerd. Hiermee wordt een eerste stap gezet naar een landelijke, uniforme toepassing van bodycams binnen de politie' (Nationale Politie 2017). In het inzetkader staat dat bodycams alleen mogen worden ingezet op voor het publiek toegankelijke plaatsen, dus in principe niet in woningen. Ook moeten bodycams altijd openlijk en duidelijk zichtbaar gedragen worden: burgers moeten kunnen weten dat zij gefilmd kunnen worden door de politie. Een andere afspraak is dat bodycams alleen mogen worden gedragen door geautoriseerde en gescreende medewerkers en alleen op basis van vrijwilligheid: dat wil zeggen dat niemand verplicht kan worden een bodycam te dragen. Politiemedewerkers met een bodycam die een opname maken moeten collega's die in beeld komen zoveel mogelijk waarschuwen dat ze herkenbaar in beeld komen. Opnames zijn uitsluitend toegankelijk voor specifiek daartoe geautoriseerden en mogen niet worden verwijderd door de persoon die de opname maakte.

Sommige proeftuinen konden meteen aan de slag omdat daar al bodycams waren aangeschaft in het kader van eerdere experimenten. In de rest van de proeftuinen moesten nieuwe bodycams worden aangeschaft. Die proeftuinen gingen in januari 2018 van start en werden beëindigd in mei 2018. Het hoofddoel van alle experimenten bij elkaar was zoals gezegd uitzoeken of de bodycam aan de standaarduitrusting moest worden toegevoegd. Naast die centrale vraag onderzocht elke proeftuin een specifiek aspect van de bodycam: het preventieve effect, het gebruiken van opnames voor opsporing of opleiding, technische tests van verschillende bodycams of van manieren om opnames te delen of, zoals in de Landelijke Eenheid, de meerwaarde van *live streaming* van beelden naar de meldkamer.

Onderzoek door Landelijk Project Bodycams

In opdracht van het Landelijk Project Bodycams is het voorlopige landelijke inzetkader geëvalueerd. Op basis van gesprekken, documentenanalyse en twee expertsessies heeft Capgemini onderzocht hoe het inzetkader in de praktijk werd toegepast en welke knelpunten werden ervaren (Middelveld en Staffeleu 2018). De hoofdconclusie was dat het inzetkader niet goed werkte in de praktijk: de werkwijze was niet duidelijk, gebruikers waren het niet eens met de werkwijze en de werkwijze was niet werkbaar/haalbaar in de praktijk. Dat leidde tot drie aanbevelingen: i) zorg voor goede implementatie van het definitieve inzetkader, ii) herformuleer een aantal werkwijzen en iii) regel de techniek achter de bodycams slim in.

Een tweede evaluatie in opdracht van het Landelijk Project Bodycams richtte zich niet op documenten, maar op de praktijk. Die evaluatie is uitgevoerd door de onderzoeks-

groep Cybersafety verbonden aan de Politieacademie en NHL-Stenden (Kerstens et al. 2018). Het onderzoek ging over de vraag welke positieve en negatieve effecten politiemensen ervaren van bodycamgebruik en waarom. Hiertoe is een quick scan gehouden onder de dossierhouders bodycam in elke eenheid, plus een online survey onder 551 medewerkers en daarnaast focusgroepen met ervaringsdeskundigen.³ De hoofdconclusie was dat bodycams een bruikbaar hulpmiddel zijn bij de uitvoering van politiewerk, maar dat het voor toekomstig gebruik noodzakelijk is een professionaliseringslag te maken. Het is volgens de onderzoekers van belang politiemensen een handleiding en uitleg en vooral ook meer tijd te geven om met de bodycam te leren werken.

1.3 Onderzoek in opdracht van Politie & Wetenschap

Twee proeftuinen zijn geëvalueerd in opdracht van Politie & Wetenschap: de Eenheid Amsterdam en de Landelijke Eenheid. In deze twee proeftuinen is grondiger onderzoek gedaan met een hogere bewijskracht. Daar kom ik in het volgende hoofdstuk op terug.

De proeftuin in de Eenheid Amsterdam begon in mei 2017 en is ruim een jaar lang gevolgd en onderzocht (Flight 2019). De resultaten waren positief voor wat betreft agressie en geweld tegen politieambtenaren: die waren significant gedaald en het veiligheidsgevoel was ook, zij het licht, verbeterd. Ook bleek er brede steun te zijn voor de bodycam: volgens bijna alle ondervraagde politiemensen waren de voordelen groter dan de nadelen en moesten de bodycams worden ingevoerd. Maar een aantal relevante onderzoeksvragen kon niet worden beantwoord. In de Amsterdamse pilot zouden namelijk ook bodycams met *live streaming* worden uitgetest, maar dat deel van de proef was niet tot uitvoering gekomen. Verder werden wel heel veel opnames gemaakt, maar zijn deze vrijwel nooit gebruikt. Dus is nog onduidelijk hoe het zit met de waarde van bodycams voor klachtafhandeling, opsporing, opleiding en evaluatie. Kortom: het preventieve effect is onderzocht, maar of de camera's ook geschikt zijn voor *live* meekijken of gebruik van opnames achteraf kon op basis van de proef in de Eenheid Amsterdam niet worden gezegd.

De proeftuin in de Landelijke Eenheid waar dit rapport over gaat is ook onderzocht in opdracht van Politie & Wetenschap. Hier gaat het om een proef met bodycams binnen de Dienst Infrastructuur van de Landelijke Eenheid. Die proeftuin is ruim een half jaar later van start gegaan dan in de Eenheid Amsterdam, namelijk in januari 2018. Aangezien hier net als in de Eenheid Amsterdam grondig onderzoek is gedaan met een 0-meting en 1-meting die twaalf maanden na elkaar werden gehouden, verschijnt dit rapport een half jaar later dan het rapport over de Eenheid Amsterdam. Door de vertraging bij de start van de proeftuin kan dit rapport ook geen rol meer spelen bij het besluit van

3 Deze evaluatie beperkte zich tot dertig van de 32 proeftuinen, omdat twee proeftuinen al werden onderzocht in opdracht van Politie & Wetenschap.

de Nationale Politie om al dan niet bodycams aan te schaffen. Dat besluit is namelijk al genomen na de evaluatie in de Eenheid Amsterdam—zie het informatiekader.

Nationale Politie: 2.000 bodycams aanschaffen

In juli 2018 waren twee onderzoeken uitgevoerd: de evaluatie van het inzetkader en het onderzoek in de dertig proeftuinen door de onderzoeksgroep Cybersafety. Op basis van die twee onderzoeken bracht het Landelijk Project Bodycams advies uit aan de korpsleiding. De hoofdconclusie was dat de inzet van bodycams zinvol is, maar dat de kwaliteit van de invoering van bodycamgebruik nadrukkelijk aandacht vraagt. De kennis van regelgeving en afspraken was onvoldoende waardoor ‘onbewust onbekwaamheid’ ontstond. Daarnaast waren er onverwachte neveneffecten zoals privacyschending van burgers en van politiemedewerkers. Ook de technische vereisten kregen aandacht in het advies. Niet alleen moet er een bodycam worden gekozen die voldoet aan de eisen; ook de impact op de IT-systemen werd als zeer hoog ingeschat. Dat gold zowel voor de processen als voor de bouw van goed functionerende ICT. Dat levert een ‘technisch en financieel majeure operatie’ op. Ook werd opgemerkt dat de opgedane ervaring in de proeftuinen beperkt was door de doorlooptijd van 4 tot 5 maanden: er waren nog veel onderzoeksvragen onbeantwoord. Het advies was om door te gaan met het gebruik van bodycams in de basisteams en kleinschalig te starten: voor een periode van 2 á 3 jaar en met 100-200 bodycams per eenheid.

Toen het rapport uit de Eenheid Amsterdam gepubliceerd werd, maakte de Minister van Justitie bekend dat bodycams ‘nog dit jaar worden opgenomen in de standaarduitrusting van de politie’ (Telegraaf 2019). Dat bericht werd een week later bevestigd in een persbericht op de website van de Nationale Politie. De toezegging van de minister werd genuanceerd: het gaat om een uitrol ‘in beperkte omvang’. Aandachtspunten bij de invoering zijn volgens de politie ICT-voorzieningen voor opslag, verwerking, uitkijken en verstrekken van camerabeelden. Ook moet er meer aandacht komen voor voorlichting over de regels voor het gebruik van bodycams omdat die kennis nu nog onvoldoende is bij een deel van de agenten (Nationale Politie 2019).

Desondanks levert ook dit derde onderzoek in de reeks van onderzoeken die Politie & Wetenschap naar bodycams heeft laten doen nog veel nieuwe kennis en inzichten op. Want ook als het besluit al is genomen om bodycams uit te rollen moet je weten hoe je dat het beste kunt doen. Als deze reeks van drie onderzoeken iets duidelijk maakt, is het wel dat de context van groot belang is. De verschillende onderzoeken naast elkaar maken patronen zichtbaar. Sommige zaken zitten altijd aan de bodycam vast en andere aspecten zijn juist specifiek voor een bepaalde context. De Landelijke Eenheid is heel

anders dan de Eenheid Amsterdam qua taak en werkgebied. Ook technisch en organisatorisch zijn er andere keuzes gemaakt in deze proeftuin. Die worden in het volgende hoofdstuk beschreven.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 – Beschrijving van de proeftuin: de Dienst Infrastructuur, de gebruikte bodycams en onderliggende techniek; de gekozen doelen.

Hoofdstuk 3 – Het onderzoek: bewijskracht van onderzoek, *realistic evaluation*, de mechanismen in deze proeftuin en de context; beschrijving van de onderzoeksmethoden.

Hoofdstuk 4 – De techniek: gebruik van de bodycams; gebruikersoordeel over de techniek; bespreking van het netwerk.

Hoofdstuk 5 – Preventie van incidenten: werking van het mechanisme ‘vooraf’; geweld tegen politieambtenaren (registraties en enquête); veiligheidsgevoel politie; effect op wie: burgers of politie?

Hoofdstuk 6 – *Live* meekijken; de voorbereiding en de praktijk; succesverhalen en technische uitdagingen.

Hoofdstuk 7 – Gebruik van opnames achteraf; aantal gemaakte opnames, aantal gebruikte opnames; teleurstellingen.

Hoofdstuk 8 – De onvermijdelijke onderstroom; de spelregels; een paar juridische kwesties belicht; kunnen de beelden ook tegen mij worden gebruikt?

Hoofdstuk 9 – Conclusies en aanbevelingen.

2 Proeftuin Landelijke Eenheid

2.1 Dienst Infrastructuur

Deze proeftuin met bodycams is uitgevoerd binnen de Dienst Infrastructuur van de Landelijke Eenheid. Die dienst heeft als doel de veiligheid op de infrastructuur van snelweg, water en spoor te verbeteren. Het werkgebied is heel Nederland; om dat werkbaar te maken is het land verdeeld in vier geografische afdelingen Noordwest, Zuidwest, Noordoost en Zuidoost. Elke geografische afdeling is qua personeelsomvang vergelijkbaar met een groot basisteam, dus met ruim honderd medewerkers. Maar het werkgebied is een kwart van Nederland en dus vele malen groter dan van een regionale eenheid. Dat maakt deze proeftuin heel anders dan in de Eenheid Amsterdam waar op een veel kleiner gebied veel meer politiefunctionarissen werken.

De 'Dienst Infra' richt zich vooral op het aanpakken van mobiele bandieten en transportcriminelen. Dat betekent dat de medewerkers—en dus ook de bodycams—vaak gedurende een hele dienst onderweg zijn: in de auto, op de motor, op het spoor of over het water. Ook dat is een verschil met de proeftuin in Amsterdam waar veel contacten tussen politie en burgers op straat in een woonwijk, uitgaansgebied of winkelgebied plaatsvonden.

2.2 Praktische zaken

Bodycams: Zepcam

De Landelijke Eenheid heeft gewerkt met vijftien bodycams van het merk Zepcam.¹ Er zijn twee verschillende typen beschikbaar gesteld: de T1 en de T2. De T1 is al langer op de markt en biedt de mogelijkheid beelden *live* door te sturen naar een toezichtcentrale of meldkamer.

¹ In de ruim dertig proeftuinen zijn vijf verschillende merken bodycams uitgetest: Axon, Embedded Acoustic (PDR), Iwitness, VieVu en Zepcam. Zie: <https://www.politie.nl/themas/landelijk-project-bodycams.html> (geraadpleegd op 13 mei 2019).

Figuur 2.1: T1 bodycam met centrale unit (met beeldscherm), camera en polsband – geschikt voor *live streaming*

De nieuwe T2 biedt die mogelijkheid niet: deze kan alleen beelden op de bodycam zelf opslaan waarna ze bij terugkomst op het bureau naar de opslagserver gaan via een *docking station*. De T2 bestaat niet uit verschillende onderdelen die met snoeren aan elkaar zijn verbonden, zoals de T1. Dat maakt de T2 eenvoudiger in het gebruik en makkelijker mee te nemen.

Figuur 2.2: T2 bodycam met lokale opslag. Op de achtergrond een *docking station* voor vier bodycams en een bedieningspaneel voor uitgeven en innemen op de persoon

Pre-recording

De T2 biedt de mogelijkheid van *pre-recording*: als de bodycam standby staat neemt deze continu op en beelden worden na een vooraf ingesteld aantal seconden gewist: tussen de 20 tot 90 seconden afhankelijk van de instellingen. Als op een bepaald moment op de opnameknop wordt gedrukt, worden de gebufferde beelden ook vastgelegd. Dat biedt dus als het ware de mogelijkheid een aantal seconden ‘terug te kijken’ en zo kan een deel van de aanloop naar het incident soms ook nog worden gefilmd.

Netwerk en opslag

De T2-bodycams werden geleverd met een *docking station* en een bedieningspaneel. Die randapparatuur en de software voor het beheer van de opnames is ontwikkeld door Zepcam. De software biedt de mogelijkheid opnames te uploaden, terug te zoeken, te bekijken, te bewerken en eventueel door te zenden. Er zijn twee varianten voor de opslag: in de *cloud* of *on premise*. De Landelijke Eenheid heeft gekozen voor de tweede variant: de software draaide op politieservers in Driebergen waar de Landelijke Eenheid haar centrale locatie heeft. Transport van de data en opslag van opnames vond plaats via het Landelijk Operationeel Netwerk (LON). Dat is een netwerk van de Landelijke Eenheid waarover ook camerabeelden van de helikopters en observatieteams worden getransporteerd en opgeslagen.

Vier standplaatsen

De bodycams zijn verspreid over vier standplaatsen.

Tabel 2.3: Aantal bodycams per geografische afdeling en standplaats

Afdeling	Standplaats	T1	T2
Noordwest	Ouder-Amstel	2	3
	Lelystad	1	2
Zuidwest	Waddinxveen	1	3
	Breda	1	2

Overkoepelend voor de hele proeftuin waren er twee dossierhouders bodycams en een projectleider. Deze drie werkten vanuit de standplaats Amsterdam, waar dus geen bodycams waren. Daarnaast waren er op elk van de vier standplaatsen een of twee coördinatoren, dus in Ouder-Amstel, Lelystad, Waddinxveen en Breda. De coördinatoren waren het aanspreekpunt voor de projectleider en de dossierhouders. De coördinatoren moesten ook de apparatuur beheren en zorgen dat alles bleef werken. Verder moesten ze op hun eigen standplaats de ‘knoppencursus’ aan hun collega’s geven aan het begin van de pilot om ze te leren hoe de bodycam werkt. Verder moesten ze beschikbaar zijn voor vragen van collega’s, bijvoorbeeld over juridische zaken, over het inzetkader, over het veilig stellen van beelden of het gebruiken van opnames.

2.3 Doelen van de proeftuin

Er zijn zoals gezegd 32 proeftuinen georganiseerd door de Nationale Politie en elke proeftuin was gericht op specifieke aspecten van de bodycam: techniek, organisatie, opnames of preventie. Daarbij werden ook de verschillende mechanismen uitgetoetst: vooraf, tijdens en achteraf. Lezers die meer willen weten over de andere proeftuinen kunnen terecht in het boek over de Eenheid Amsterdam (Flight 2019) of in de twee rapporten die in opdracht van het Landelijk Project Bodycams zijn opgesteld (Kerstens et al. 2018 en Middelveld & Staffeleu 2018).

In dit rapport kijk ik uiteraard naar de doelen die de Landelijke Eenheid zelf wilde bereiken met de bodycams. Ik heb geen invloed gehad op de formulering van die ‘interne’ doelen: ze volgen uit de aanvraag voor de proeftuin. In dit onderzoek hanteer ik zelf een iets andere insteek die volgt uit het theoretisch kader dat in het literatuuronderzoek is ontwikkeld: met aandacht voor mechanismen en context (Flight 2017). Dat bespreek ik in het volgende hoofdstuk. Hieronder gaat het alleen over de doelen die de Landelijke Eenheid volgens de aanvraag wilde bereiken.

Hoofddoel

In de aanvraag van de proeftuin van de Landelijke Eenheid stond als overkoepelend doel ‘de (on)mogelijkheden van dit middel ontdekken’ (Nationale Politie Landelijke Eenheid 2017). Dat werd op deze manier concreet gemaakt:

‘De bodycam is bedoeld om beter te kunnen reproduceren, voor bijvoorbeeld een proces-verbaal, wat is gezegd en gedaan na contacten met burgers die niet coöperatief, agressief of gewelddadig zijn.’

De sleutelwoorden in deze zin zijn ‘reproduceren’ en ‘contacten met burgers’. Daarmee wordt de focus gelegd op het achteraf gebruiken van opgenomen beelden van incidenten waarbij burgers agressie of geweld tegen politieambtenaren gebruikten.

Subdoelen

Onder de vlag van deze overkoepelende doelstelling werden drie meetbare subdoelen genoemd in de aanvraag:

*‘Een jaar na het starten van het dagelijks gebruik van de bodycams hebben we:
In tenminste tien incidenten kunnen aantonen dat het gebruik van de camera’s het geweld (deels) kon voorkomen.
In tenminste vijf gevallen middels beeld en geluid het optreden van teamleden kunnen uitleggen naar aanleiding van bijvoorbeeld een klacht.
In tenminste tien zaken bewijs verkregen die we zonder het gebruik van camera’s niet hadden verkregen.’*

Het eerste subdoel gaat over preventie en daarmee wordt de focus dus breder dan in het hoofddoel. Het gaat niet meer alleen om reproductie van incidenten (het ‘achteraf’ mechanisme), maar ook over preventie (het ‘vooraf’ mechanisme). In de twee andere subdoelen wordt nog een verbreding zichtbaar: de behandeling van klachten en het vergaren van bewijsmateriaal. Dat is meer dan het vastleggen van incidenten met agressieve burgers.

In de aanvraag werden nog meer voorbeelden gegeven waar opnames voor gebruikt zouden worden: registreren of mensen tijdens een achtervolging goederen weggooiden, confronteren van daders met hun eigen gedrag en opnames gebruiken voor evaluatie en educatie. Verder staat er in de aanvraag dat het de bedoeling is bodycambeelden *live* door te sturen naar de meldkamer. Daarmee is ook het derde ‘tijdens’ mechanisme een doel van deze proeftuin.

Kortom: volgens de aanvraag van de proeftuin was het overkoepelende doel de (on)mogelijkheden van de bodycam ontdekken. Dat werd vervolgens heel breed uitgewerkt: preventie van incidenten voordat ze escaleren, *live* meekijken met bodycams vanuit de meldkamer en achteraf gebruiken van opnames voor klachtafhandeling en als bewijsmateriaal. In dit rapport kijk ik in hoeverre die doelen zijn bereikt.

Voor Politie & Wetenschap is het relevant om te weten of de zelfgekozen doelen worden bereikt. Maar er is nog meer te onderzoeken. Dit onderzoek is namelijk het derde in een reeks waarbij grondig wordt gekeken naar bodycams vanuit de benadering van Realistic Evaluation. Daarin wordt veel belang gehecht aan het begrijpen van effecten door expliciete aandacht te geven aan mechanismen en contexten. Je zou kunnen zeggen dat er dus nog een paar andere doelen zijn toegevoegd aan deze evaluatie. We willen weten óf de bodycams de beoogde effecten hebben bereikt, maar nog veel liever willen we weten hóe dat heeft gewerkt. Want dat levert kennis op waarmee andere eenheden en zelfs geheel andere politiekorpsen hun voordeel kunnen doen: nu en in de toekomst. Hoe dat allemaal werkt staat in het volgende hoofdstuk waarin ik inga op de vraag aan welke eisen onderzoek moet voldoen. Het doel is niet alleen betrouwbare conclusies over doelbereik trekken, maar ook het vergroten van ons begrip van de onderliggende mechanismen en het belang van de context.

3 Het onderzoek

3.1 Bewijskracht van onderzoek

Het afgelopen decennium is het aantal evaluaties van bodycams sterk gegroeid. Maar dat heeft niet geleid tot een eenduidig antwoord op de vraag of bodycams werken. Voor een deel komt dat doordat veel onderzoek niet aan wetenschappelijke eisen voldoet—ook Nederlandse evaluaties. In dit hoofdstuk ga ik in op de onderzoeksopzet van de evaluatie in de Landelijke Eenheid.

Wat is ‘goed’ onderzoek?

Begin 2019 verscheen een overzichtartikel met de resultaten van alle tot dan toe gehouden evaluaties van bodycams. Alleen evaluaties die aan hoge wetenschappelijke kwaliteitseisen voldeden werden opgenomen. Daarbij werd gekeken naar de betrouwbaarheid van de statistiek, maar ook naar de vraag of in de evaluatie aandacht is besteed aan de mechanismen die waren geactiveerd. Goed onderzoek doet namelijk meer dan alleen effecten meten: je wilt ook begrijpen hoe gemeten effecten zijn veroorzaakt. Van de vele honderden evaluaties bleven zeventig over—waarvan 64 uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Onderzoek uit Nederland zat niet bij die selectie omdat tot op dat moment nooit grondig onderzoek naar bodycams was gedaan in Nederland (Lum et al. 2019).¹

Een van de belangrijkste kenmerken van ‘goed’ onderzoek is dat de onderzoeksopzet causale bewijskracht oplevert en inzicht in mechanismen en contexten. Die eisen komen precies overeen met de standaard voor goed onderzoek die ik in het rapport over de Eenheid Amsterdam hanteerde: een maatstaf die de bewijskracht van onderzoek in vijf niveaus verdeelt. De indeling is al eerder gebruikt in onderzoek van Politie & Wetenschap (Landman & Sollie 2018).

Tabel 3.1: Niveaus van bewijskracht

Niveau	Beschrijving
0	Impliciete kennis: werkwijze en effect onduidelijk, niet overdraagbaar
1	Goed beschreven interventies: doel, aanpak en randvoorwaarden uitgewerkt, overdraagbaar
2	Goed onderbouwde interventies: expliciete mechanismen, aannemelijk verhaal
3	Doeltreffende interventies: cijfers leveren indicatie dat het werkt, mechanismen onduidelijk
4	Bewezen effectieve interventies: causale bewijskracht, inzicht in mechanismen

1 Het onderzoek in de Eenheid Amsterdam voldoet wel aan de selectiecriteria, maar dat was nog niet afgerond toen deze meta-evaluatie werd uitgevoerd.

In de bijlage van dit rapport staat een uitgebreide onderzoeksverantwoording waarin ik ook beschrijf wat elk niveau inhoudt. In de literatuurstudie over bodycams en in het boek over de pilot in de Eenheid Amsterdam heb ik ook al aandacht besteed aan de vraag wat iets tot een ‘goede’ evaluatie maakt (Flight 2017 en Flight 2019). Lezers die daar meer over willen weten kunnen dus in die andere publicaties en in de bijlage terecht. Ik beperk me hier tot de hoofdlijnen.

3.2 Mechanismen en context

Deze evaluatie van de bodycams in de Landelijke Eenheid haalt niet het niveau van de evaluatie in Amsterdam met een ‘voor’ en ‘na’ meting, inclusief een willekeurige toedeling van wijkteams aan een ‘wel’ of ‘niet’ groep. Toch halen we ook nu het vierde niveau volgens de maatstaf hierboven: een ‘bewezen effectieve interventie’. De onderzoeksopzet is een herhaalde casestudy met expliciete aandacht voor mechanismen en context. Maar het is niet zo perfect als de onderzoeksopzet in de Eenheid Amsterdam was: het is geen Randomized Controlled Trial. De bodycams zijn niet willekeurig verdeeld over een experimentele groep en een controlegroep. Er zijn om die reden ook geen enquêtes gehouden in een controlegroep.² Dat maakt de conclusies iets minder hard, maar dus nog altijd wel van het hoogste niveau van de vier.

Een aspect dat zwaar meeweegt bij deze hoge inschaling van de bewijskracht van dit onderzoek is het feit dat er expliciete aandacht is voor mechanismen en context. Die zijn belangrijk omdat ze helpen te begrijpen hoe bodycams werken. Dat levert kennis op die generaliseerbaar is. Daar is behoefte aan want zonder die kennis kunnen tegenstrijdige onderzoeksresultaten niet worden begrepen. En die zijn er inmiddels: naarmate het aantal evaluaties van bodycams groeit, komen er steeds meer tegengestelde conclusies over effecten van bodycams naar buiten. Zo liet een van de eerste evaluaties van bodycams in Rialto (Californië) zien dat het aantal klachten tegen de politie enorm was gedaald (Ariel et al. 2014). Dat onderzoek was een belangrijke reden voor politiek en politie om bodycams op grotere schaal in te zetten. Maar een paar jaar later liet een veel groter opgezette evaluatie in Washington zien dat bodycams geen enkel effect hadden gehad op het aantal klachten (Yokum et al. 2017). Ook bij een andere effectindicator van bodycams—minder geweldstoepassing door politie—hebben bodycams niet altijd hetzelfde effect: in een deel van de studies bleek geweldgebruik door politiemensen te dalen als ze een bodycam droegen. Maar in andere studies bleek juist dat geweld door politiemensen was gestegen (Ariel et al. 2016).

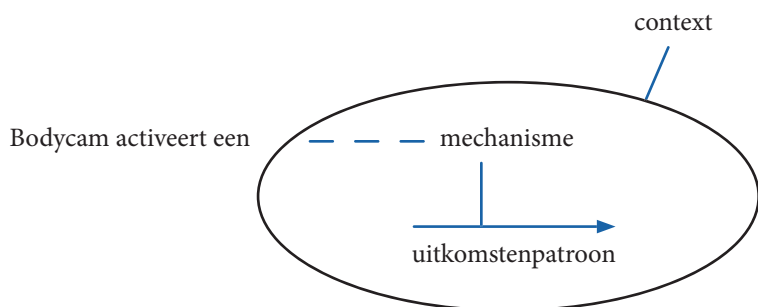
Toen er nog maar weinig evaluaties waren, leken de resultaten dus vrij eenduidig. Maar hoe meer onderzoeken er komen, hoe minder we straks weten—zo lijkt het. Als het zo

2 De registraties over geweld tegen politieambtenaren zijn wel beschikbaar voor de twee geografische afdelingen zonder bodycams (de controlegroep). Maar later zal blijken dat het aantal registraties zo klein is dat je daar geen statistische analyses op kan uitvoeren. Een toelichting hierop staat in het betreffende hoofdstuk.

doorgaat weten we binnenkort alleen maar zeker dat we niets echt zeker weten over bodycams. Als je redeneert vanuit de benadering van *realistic evaluation* (Tilley 1993) is daar echter een logische verklaring voor. Er zijn namelijk verschillen in typen bodycams, verschillen tussen soorten politiewerk, tussen contexten en tussen landen—elk met hun eigen politiecultuur. Dat soort verschillen doen ertoe en die moet je dan ook niet ‘onder het vloerkleed’ willen vegen door naar het gemiddelde van alle evaluaties te kijken. Je moet die verschillen juist in het volle daglicht zetten: je moet ‘onder de motorkap’ van de bodycam kijken om te begrijpen hoe de bodycam effect heeft gehad. Of juist geen effect. Dat heeft niet alleen als voordeel dat je beter begrijpt waarom je in jouw specifieke onderzoek bepaalde uitkomsten vond; het zorgt er ook voor dat jouw onderzoek lessen oplevert die algemeen toepasbaar zijn. Het doel van meer onderzoek moet niet zijn om het definitieve antwoord te kunnen geven op de vraag óf bodycams werken, maar om steeds beter onderbouwd te kunnen begrijpen hoe, waar, waarom, voor wie en hoe lang bodycams werken.

De benadering in dit onderzoek is zoals gezegd gebaseerd op *realistic evaluation*. In onderstaande figuur wordt het idee grafisch weergegeven. De bodycam activeert een mechanisme in een context en dat leidt tot een bepaald uitkomstenpatroon. De combinatie van context, mechanisme en uitkomst wordt een CMO-configuratie genoemd (context-mechanism-outcome). Als je de context verandert of een ander mechanisme activeert, is het logisch dat de uitkomst ook anders kan worden.

Figuur 3.2: CMO-configuratie: context, mechanisme en outcome

Dit lijkt wellicht een hopeloos complexe benadering: als dit klopt zijn er geen algemeen geldige uitspraken mogelijk over bodycams omdat elke situatie uniek is. Dat klopt. Maar het aantal mechanismen en contexten is niet oneindig groot. En door te zoeken naar onderliggende patronen is de kennis die je vergaart juist veel beter elders toepasbaar dan als je onderzoek met opzet zo ‘steriel’ ontwerpt dat het lijkt of de context geen enkele rol speelde (Flight 2017, Lum et al. 2019). Kortom: door expliciet te kijken naar mechanismen en contexten krijgen we betere informatie over hoe bodycams werken en leren we uiteindelijk meer.

Mechanismen

In het literatuuronderzoek voor Politie & Wetenschap over bodycams (Flight 2017) heb ik drie categorieën mechanismen van bodycams onderscheiden: vooraf, tijdens en achteraf. In de proeftuin van de Landelijke Eenheid was het doel volgens de aanvraag elk van deze drie mechanismen te activeren. De doelen waren namelijk preventie van geweld tegen de politie, *live* meekijken in de meldkamer en achteraf opnames gebruiken. In deze evaluatie worden dan ook alle drie de mechanismen onderzocht.

Tabel 3.3: Mechanismen van bodycams


```
graph LR; A([vooraf]) --> B([tijdens]); B --> C([achteraf])
```

	Vooraf	Tijdens	Achteraf
Mechanisme	Kalmerend of corrigerend effect op politie en burgers door groter zelfbewustzijn (self-awareness) of afschrikking (deterrence)	Inzet van de politie optimaal bepalen door bodycambeelden rechtstreeks door te sturen naar commandopost of operationeel centrum	Incidenten beter afhandelen door gebruik van opnames achteraf, voor klachtafhandeling, waarheidsvinding, opsporing/vervolgning of training of opleiding
Kortom	Incidenten voorkomen	Incidenten de-escaleren	Incidenten afhandelen

Context

Als je de positieve resultaten van bodycams in de ene eenheid wilt repliceren in een andere eenheid, moet de context vergelijkbaar zijn. Er zijn drie soorten context voor bodycams: technische context, fysieke context en beleidscontext.

Tabel 3.4: Contexten van bodycams

Techniek	Fysiek	Beleid
Draagwijze: hoofd, schouder of borst?	Land: hoe is de politiecultuur en -organisatie?	Wie dragen de bodycams: is dat verplicht of vrijwillig?
Videoverbinding: <i>live</i> of alleen lokale opslag?	Dienst: horeca, openbaar vervoer, woonwijk, anders?	Wat wordt opgenomen: alles of kiest de agent zelf?
Extra opties: beeldscherm op de bodycam, <i>buffering</i> , metadata, algoritmes?	Uitgangssituatie: veel of weinig klachten, veel of weinig geweld tegen politie?	Wie kan er bij de beelden: alleen de filmer, collega's, leidinggevende, iedereen?

De *technische context* wordt onder andere bepaald door het type bodycam. Maar ook de *live* verbindingen, de software en de opslagsoftware voor de opnames spelen een rol. Aan de techniek wijd ik in dit rapport dan ook bijna een geheel hoofdstuk.

De *fysieke context* van de Landelijke Eenheid is ook belangrijk om de uitkomsten te kunnen duiden. Elk van de vier geografische afdelingen van de Dienst Infrastructuur heeft de personeelsomvang van een flink basisteam, maar een werkgebied ter grootte van een kwart van Nederland. Deze politiemensen zijn een aanzienlijk deel van de tijd aan het werk op de weg, het spoor of het water. Dat maakt het politiewerk anders dan in de tien regionale eenheden.

De *beleidscontext*, tot slot, wordt gevormd door de drie belangrijkste ‘spelregels’:

- Wie draagt de bodycam: is dat vrijwillig of verplicht?
- Wat wordt er opgenomen: zijn daar regels voor of is het aan elke agent?
- Wie kan er bij de beelden: en waar mogen ze voor worden gebruikt?

Voor de Landelijke Eenheid was het antwoord op deze vragen niet eenvoudig te vinden. In de documentatie zijn verschillende versies van de spelregels aangetroffen in verschillende fasen van de proeftuin. In de aanvraag was het nog de bedoeling het gebruik van de bodycams verplicht te maken voor elke dienst en om zoveel mogelijk interacties op te nemen. Dat is later vanwege het landelijke inzetkader aangepast naar een werkwijze volledig gebaseerd op vrijwilligheid: kies zelf maar of je een bodycam draagt en wat je opneemt. Volgens de aanvraag zouden relatief veel functionarissen toegang moeten krijgen tot de opnames omdat die zouden moeten worden gebruikt voor allerlei doelen, waaronder opleiding en training. In de echte pilot was de toegang tot de beelden echter beperkt tot twee functionarissen en een zeer beperkt aantal doelen. In dit rapport ga ik in de verschillende hoofdstukken in op de vraag op welke manier deze (veranderende) beleidscontext van invloed kan zijn geweest op de resultaten en wat andere eenheden daarvan kunnen leren.

3.3 Onderzoeksmethoden

Deze evaluatie is gebaseerd op verschillende onderzoeksmethoden en informatiebronnen om vanuit verschillende invalshoeken naar de bodycam te kunnen kijken. Niet elke methode is geschikt voor elke onderzoeksvraag, dus ook daarom is het goed verschillende in te zetten. In de tabel staan de vier onderzoeksinstrumenten en de drie te onderzoeken mechanismen naast elkaar.

Tabel 3.5: Onderzoeksmethoden en mechanismen

Methode	Vooraf	Mechanisme Tijdens	Achteraf
Enquêtes	V	V	V
Registraties	V		V
Logfiles			V
Interviews	V	V	V

Elke methode wordt hieronder kort beschreven: in de bijlage staat meer informatie.

Enquêtes

De proeftuin duurde twaalf maanden en op twee momenten zijn enquêtes gehouden: vlak voor de start van de proeftuin en twaalf maanden later. Alle beoogde gebruikers van de bodycams kregen persoonlijk een uitnodiging een digitale online enquête in te vullen. In totaal zijn ruim driehonderd vragenlijsten ingevuld. Zowel bij de 0-meting in november 2017 als in de 1-meting in november 2018 was de respons 53%. In de bijlage wordt de representativiteit van de steekproef besproken met als conclusie dat de resultaten van de steekproef gegeneraliseerd mogen worden naar de hele populatie. In de bijlage staan ook de vragenlijst van de enquête en de gegeven antwoorden. De enquêteresultaten spelen de hoofdrol in dit rapport.

Registraties

De cijfers over Geweld Tegen Politie Ambtenaren (GTPA) zijn aangeleverd voor de vier geografische afdelingen van de Dienst Infra. Dus niet alleen voor de twee afdelingen waar de proeftuin werd gehouden, maar ook voor de twee andere: Noordoost en Zuidoost. Dat levert een 'voor' en een 'na' meting op, plus een vergelijking tussen een 'wel' en 'niet' groep. Dit heet een quasi-experimentele onderzoeksopzet en dat is bijna het hoogst haalbare niveau in dit soort evaluaties. Helaas is het aantal geregistreerde incidenten zo laag dat de betrouwbaarheidsmarges veel te groot zijn om harde conclusies te kunnen trekken.³

Logfiles

Van de leverancier van de bodycams, Zepcam, kreeg ik de maandelijkse bestanden met informatie over het gebruik van de bodycams en het aantal gemaakte opnames. De logfiles zijn voor negen maanden aangeleverd en dus niet helemaal compleet voor de volledige twaalf maanden dat de proeftuin liep. Ook hebben niet alle gebruikers zich elke keer correct bij het systeem aangemeld, waardoor we voor bijna de helft van de

3 Dit voorbehoud met betrekking tot de betrouwbaarheidsmarges geldt alleen voor de registraties van GTPA door de politie zelf. Er zijn wel 'harde conclusies' mogelijk op basis van de enquêtes omdat er daar voldoende van zijn gehouden.

sessies niets meer weten dan het kale feit dat iemand een bodycam heeft gepakt. Maar de logfiles zijn een bruikbare objectieve aanvulling op de informatie uit de andere bronnen.

Interviews

Voor dit onderzoek zijn gesprekken gevoerd met vijftig medewerkers van de Landelijke Eenheid: personen die zich vanuit het bodycamproject met de proeftuin bezig hielden, maar ook met mensen die in de praktijk met de bodycams werkten. Ik heb afspraken gemaakt met individuele respondenten die me iets konden vertellen over specifieke aspecten van de proeftuin: techniek, organisatie, gebruik van opnames, projectleiding. In die gesprekken heb ik uiteraard die onderwerpen besproken waar de betreffende respondent het meeste van wist.

Daarnaast ben ik aangeschoven bij twee overleggen van de projectgroep die bestond uit projectleiding, coördinatoren vanuit de standplaatsen, het Operationeel Centrum in Driebergen, technici van het Landelijk Operationeel Netwerk, een afvaardiging vanuit het Landelijk Project Bodycams en vanuit de leverancier. In die overleggen kreeg ik te horen hoe de proeftuin vorderde, hoeveel opnames waren opgevraagd en welke technische en organisatorische issues speelden. Ik heb daar ook de ruimte gekregen gestructureerd vragen te stellen over doelen, doelbereik, geleerde lessen en het gebruik van de bodycams in de dagelijkse praktijk.

Tot slot heb ik vier keer een teamoverleg in de twee standplaatsen Ouder Amstel en Waddinxveen mogen bijwonen. Daar kreeg ik tijd en gelegenheid om systematisch informatie voor dit onderzoek te verzamelen. Ik vroeg bijvoorbeeld aan alle aanwezigen welke mechanismen zij veelbelovend vinden, welke ervaringen ze met de bodycams hadden en dergelijke. In die sessies die een dagdeel duurden hebben we het gehad over alle onderwerpen waar ik informatie over nodig had, maar ook over onderwerpen waar de medewerkers zelf iets over wilden vertellen. Zo heb ik een goed beeld verkregen van de verhalen achter de cijfers. In het rapport heb ik die opmerkingen verwerkt die specifiek van toepassing waren op hetgeen uit de andere bronnen blijkt. De citaten zijn niet representatief voor alle gesprekken: ze geven kleur aan de meer kwantitatieve informatie.

In het vorige hoofdstuk stond informatie over de doelen die de Landelijke Eenheid wilde bereiken en de onderzoeksvragen van deze evaluatie. In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksopzet, de mechanismen en de context voor deze proeftuin beschreven. Dat betekent dat ik nu kan overgaan naar de bespreking van de empirische resultaten: hoe hebben de bodycams in de praktijk gewerkt?

4 De techniek

In dit hoofdstuk bespreek ik de geselecteerde techniek in de Landelijke Eenheid en het oordeel van de gebruikers daarover. Het eerste waar organisaties meestal aan denken als ze bodycams gaan gebruiken is het selecteren van een bepaald merk en type bodycam. Dat is ook een belangrijke keuze. Maar voor een succesvolle invoering van bodycams is nog veel meer ‘techniek’ nodig dan alleen de camera’s. Er zijn draagmiddelen nodig om de bodycam mee te bevestigen op het uniform. Er zijn *docking stations* nodig om na elke shift de opnames te uploaden en de batterijen van de bodycams op te laden. Er zijn verbindingen nodig naar de opslagserver waar de opnames worden bewaard. Er zijn werkstations nodig om opnames mee te downloaden, bekijken en doorsturen, bijvoorbeeld naar de recherche, het openbaar ministerie of de rechtbank. Al die aspecten komen in dit hoofdstuk aan de orde, inclusief het oordeel van de gebruikers over de techniek. Om duidelijk te maken waar dat oordeel op is gebaseerd, begin ik met een overzicht van het gebruik en het aantal gebruikers.

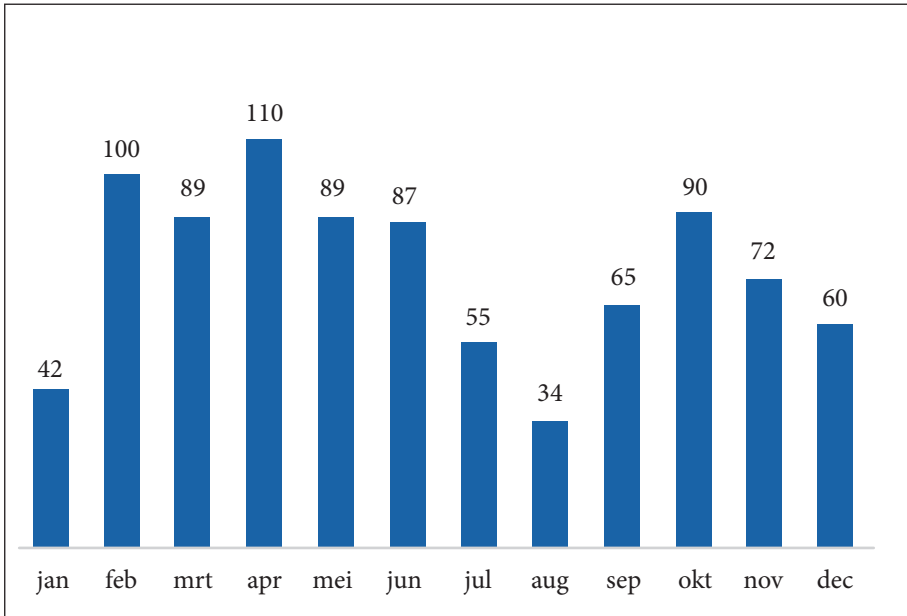
4.1 Gebruik van de bodycams

Het gebruik van de bodycams wordt automatisch gelogd: elke keer dat een gebruiker een bodycam meeneemt wordt dat geregistreerd in een bestand. Die bestanden zijn voor dit onderzoek aangeleverd door Zepcam. Belangrijk om op te merken is dat alleen de sessies van de T2 zijn gelogd en niet van de T1. De T1 wordt namelijk niet in een *docking station* geplaatst na gebruik en dus worden die sessies niet gelogd.

De opnames die met een T1 zijn gemaakt werden wel allemaal naar de opslagserver gestuurd, net als de opnames die met een T2 werden gemaakt. Over de opnames van de T1 zijn dus wel registraties beschikbaar, net als over de opnames van de T2. In de bijlage staat meer informatie over de bestanden.

Uit de gesprekken en de enquêtes blijkt dat de T1 veel minder werd meegenomen dan de T2. De redenen hiervoor waren hoofdzakelijk praktisch van aard: de gebruikers die ik sprak vonden de snoeren onhandig. Maar ook het idee dat de meldkamer zelf het *live* meekijken kon aanzetten—ook als de drager van de bodycam dat niet wist—was voor sommige mensen onprettig. In het hoofdstuk over *live streaming* staat hier meer informatie over. Hier is het slechts van belang te constateren dat de logfiles alleen gaan over de T2 en niet over de T1. Er zijn dus vaker bodycams gebruikt dan uit de logfiles blijkt, maar op basis van de andere informatiebronnen is duidelijk dat het verschil niet groot kan zijn.

Figuur 4.1: Bodycamsessies januari t/m december 2018 (bron: logfile Zepcam)

Per maand is gemiddeld circa tachtig keer gelogd dat er een T2-bodycam is meegenomen. Soms gebeurde dat meer dan honderd keer in een maand (in februari en april 2018), soms minder dan vijftig keer (januari en augustus 2018). Het is niet eenvoudig om te beoordelen of dat veel of weinig is. Een rekenvoorbeeld kan wellicht wat duiding geven aan de cijfers. Er waren vijftien bodycams beschikbaar en als die allemaal eens per etmaal zouden zijn meegenomen, zouden er per maand (30 dagen x 15 bodycams) 450 bodycamsessies zijn geweest. Het daadwerkelijke gebruik was een vijfde daarvan.

Het gebruik van de bodycams nam in de loop van het proefjaar af. In de eerste zes maanden werd elk etmaal gemiddeld drie keer een bodycam meegepakt; in de tweede helft van het jaar gebeurde dat twee keer per etmaal. Vooral in juli en augustus is een dip zichtbaar en dat zou kunnen komen door de zomervakantie. Maar ook als we die twee maanden buiten beschouwing laten is er een daling zichtbaar: gemiddeld 90 gebruiksessies per maand in de eerste zes maanden van de proef en gemiddeld 70 sessies in de laatste vier maanden. Later in dit rapport bespreek ik de mogelijke oorzaken en gevolgen hiervan.

Per standplaats

Voor de pilot waren bodycams beschikbaar op vier standplaatsen: Ouder-Amstel en Lelystad in Noordwest en Waddinxveen en Breda in Zuidwest. Onderstaande tabel geeft per standplaats weer hoe vaak er een bodycam is meegenomen. Het is duidelijk dat de proeftuin met bodycams feitelijk beperkt is gebleven tot twee van de vier standplaatsen: Ouder-Amstel en Waddinxveen. In die twee standplaatsen gingen bijna dagelijks mensen met een bodycam aan het werk. In de twee andere standplaatsen werden bijna nooit bodycams meegenomen. In het hele jaar dat de proef liep is in Lelystad 36 keer een bodycam meegenomen: dus eens per anderhalve week. En in Breda is in totaal acht keer een bodycam meegenomen: eens per anderhalve maand.

We zien ook dat de standplaats in 384 gevallen ‘onbekend’ is: dus in iets minder dan de helft van alle bodycamsessies. De verklaring hiervoor is volgens de leverancier van de bodycams dat mensen zich in die gevallen niet of niet correct hebben aangemeld bij het bodycamstelsel. Er is dan wel een sessie gelogd, maar geen aanvullende informatie zoals de standplaats.

Tabel 4.2: Aantal bodycamsessies per standplaats (bron: logfile Zepcam)

Standplaats	Sessies
Ouder-Amstel	245
Waddinxveen	220
Lelystad	36
Breda	8
Onbekend	384
Totaal	893

Wat is de reden dat er in Ouder-Amstel en Waddinxveen zoveel vaker bodycams werden meegenomen dan in Lelystad en Breda? Waarschijnlijk is dit door een combinatie van twee factoren. Ten eerste waren er veel technische problemen in Breda en Lelystad—veel meer dan in Ouder-Amstel en Waddinxveen. Ten tweede was er minder actieve begeleiding beschikbaar. Dat heeft ertoe geleid dat de medewerkers in deze twee standplaatsen zich relatief veel zorgen maakten over de vraag of ze door de bodycam in de problemen konden komen. Later in dit rapport ga ik uitgebreider in op de begeleiding van medewerkers. Hier focus ik eerst op de technische problemen. Technische problemen in dit soort experimenten kunnen fataal blijken: de basis ‘binnen’ moet op orde zijn en pas dan kan het echte experiment ‘buiten’ beginnen. In deze proeftuin was de basis duidelijk niet op orde in Breda en Lelystad. Daar was de proeftuin volgens sommigen eigenlijk al mislukt voordat hij van start ging. Een van mijn gesprekspartners had daar een glashelder standpunt over na de proef: in het vervolg moeten we eerst zorgen dat de techniek het gewoon doet, voordat we weer aan politiemensen

vragen om ermee te gaan werken. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk kom ik hier nogmaals op terug bij de bespreking van de verbindingen en de opslagserver.

Per gebruiker

Zepcam heeft voor dit onderzoek een lijst met gebruiksnamen aangeleverd (geen ‘echte namen’, maar user-ID’s zoals ‘user 56’ en ‘user 171’). Deze gebruiknaam werd alleen aan de sessie gekoppeld als de gebruiker zich correct bij het systeem registreerde. Dat gebeurde zoals we weten bij bijna de helft van de sessies niet, dus daar weten we de gebruiknaam niet. Maar uit de rest kunnen we toch globaal wat informatie afleiden. Ten eerste blijkt dat in het hele proeftuinjaar in totaal 46 verschillende medewerkers hebben ingelogd op het bodycamsysteem. Dat zullen er in werkelijkheid meer zijn geweest aangezien niet iedereen zich correct aanmeldde. Er werken in de twee afdelingen Noordwest en Zuidwest ongeveer 240 medewerkers die een bodycam hadden kunnen dragen. Dus van de totale doelgroep heeft ongeveer een op de vier á vijf medewerkers een bodycam gedragen. De enquêteresultaten geven een soortgelijk beeld: daarin heeft 28% van de respondenten geantwoord dat ze zelf een keer of vaker met een bodycam hebben gewerkt en de overige 72% van de respondenten deed dat nooit.

Early adopters

Nieuwe technologie wordt vaak snel omarmd door *innovators* en *early adopters*. Een nieuwe technologie kan pas echt een succes worden genoemd als de meerderheid ermee gaat werken. Dat stadium is in de Landelijke Eenheid niet bereikt in de eerste twaalf maanden van de proef. Een kleine groep heeft actief met de bodycams gewerkt, maar de meeste medewerkers deden dat niet of nauwelijks. De helft van de gebruikers die correct zijn aangemeld in het systeem nam de bodycam maar een tot drie keer mee in het hele proefjaar. Daarnaast was er een ‘harde kern’ van zeventien medewerkers die de bodycam bijna elke dienst meenamen. De tien actiefste gebruikers waren samen verantwoordelijk voor 50% van alle bodycamsessies. Op basis van de enquête weten we ook dat de groep gebruikers gemiddeld 35 jaar oud is en de groep niet-gebruikers tien jaar ouder. Dus de gebruikers zijn relatief jong. De resultaten van dit onderzoek zijn dus gebaseerd op een kleine groep enthousiaste medewerkers en niet op een brede vertegenwoordiging vanuit de hele organisatie. Dat is van belang omdat het betekent dat de onderzoeksresultaten niet zonder meer kunnen worden gegeneraliseerd.

4.2 Gebruikers over de techniek

Het eerste waar politiemensen met mij over willen praten als ze horen dat ik onderzoek doe naar bodycams, zijn zaken als bedieningsgemak, draagmiddelen, beeldkwaliteit of batterijduur. Ze hebben het dus niet direct over mogelijke corrigerende of de-escaleerende effect van bodycams op burgers of op politiemensen. Dat is ook wel logisch: de bodycam moet technisch werken (goed functioneren) om te kunnen ‘werken’ (effect hebben op interacties tussen politie en burgers). Daarom heb ik over de techniek vra-

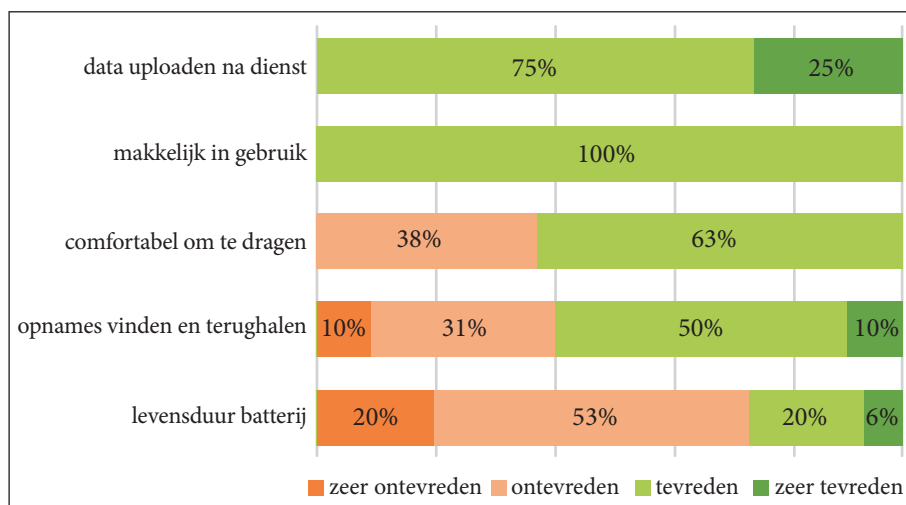
gen gesteld in de enquête. Alle respondenten kregen vijf stellingen voorgelegd over de bodycam en over de achterliggende hard- en software:

- Bodycams zijn comfortabel om te dragen;
- Bodycams zijn makkelijk in het gebruik;
- Levensduur van de batterij is voldoende;
- Het is makkelijk de data aan het eind van de dienst te uploaden;
- Opnames van een specifieke gebeurtenis zijn eenvoudig te vinden en terug te halen.

Alleen ervaringsdeskundigen

In de bijlage staan de antwoorden van de hele groep respondenten op deze stellingen, zowel voor de 0-meting eind 2017 als de 1-meting eind 2018. In de grafiek hieronder presenteer ik alleen antwoorden uit de 1-meting en alleen van een selectie van respondenten. Meer dan de helft van de ondervraagden kon namelijk geen antwoord geven op deze vragen, omdat ze de bodycams niet zelf hebben uitgetest. Hun mening over de proeftuin is minstens zo belangrijk als van de mensen die wel met bodycams hebben gewerkt. Maar over de techniek van de bodycams kunnen ze minder goed oordelen dan de mensen die er echt mee hebben gewerkt. Ik heb ook alleen gekeken naar de antwoorden van de mensen die met de Zepcam hebben gewerkt. De antwoorden van mensen die in het verleden met een ander merk bodycam hebben gewerkt tellen dus niet mee. Om de stellingen goed met elkaar te kunnen vergelijken heb ik de antwoordcategorie 'weet niet/geen antwoord' buiten de centeringsbasis gehouden. In de bijlage staan de antwoorden van alle respondenten zonder selecties. Dat levert dus andere percentages op dan in de figuren.

Figuur 4.3: Beoordeling techniek door bodycamgebruikers

Data uploaden na dienst

Het uploaden van opnames aan het eind van elke dienst was zeer eenvoudig: de bodycam werd in het *docking station* geplaatst en dan ging alles verder automatisch. De beelden gingen naar de centrale opslagserver en de batterij van de bodycam werd opgeladen. Hier zijn alle ondervraagden die met een Zepcam werkten dan ook tevreden (75%) of zeer tevreden (25%) over. Het oordeel hierover is in de loop van de pilot trouwens positiever geworden: in de 1-meting waren meer mensen het eens met deze stelling dan in de 0-meting voorafgaand aan de pilot. Dus blijkbaar waren mensen hier vooraf iets te pessimistisch over en bleek het in werkelijkheid mee te vallen.

In de ruimte voor opmerkingen aan het eind van de vragenlijst merkte één respondent overigens wel op dat de verbinding tussen de unit voor uploaden/opladen en het netwerk slecht was: er was vaak geen verbinding. Dat moet haast wel een respondent uit Breda zijn geweest omdat daar inderdaad vaak problemen waren. De laptop die nodig was voor het openhouden van de verbinding met het LON moest 24 uur per dag ‘aan’ blijven, maar dat lukte niet. Deze laptop schakelde zichzelf na verloop van tijd automatisch uit, ondanks diverse pogingen dit automatisme uit te zetten. Maar over het algemeen zijn de gebruikers tevreden over het uploaden van de opnames.

Gebruiksgemak

Over het gebruiksgemak (de ‘knoppen’) is ook iedere respondent tevreden: alle respondenten vonden de Zepcam makkelijk te bedienen.¹ Ook hier zien we een verbetering in de loop van de pilot. De mensen die vooraf al een mening hadden over bediening van bodycams waren minder positief dan na de pilot. Wel waren er enkelingen die moeite hadden met het ‘lezen’ van de gekleurde lampjes op de bodycam. Sommigen dachten dat het groene lampje betekent dat de bodycam opneemt en dat het rode lampje betekent dat hij *standby* staat (net als een televisie). Het is andersom en voor anderen is dat nou juist volstrekt logisch (bij opnameapparatuur is de ‘rec’-knop rood). Dit is op fundamenteel niveau een probleem zonder oplossing, behalve door goed uitleggen, oefenen en wennen. Het heeft in elk geval niet tot algemene ontevredenheid geleid: iedere gebruiker vond de Zepcam makkelijk te bedienen.

Draagmiddelen

Omdat politiewerk soms heel fysiek kan zijn, moet de bodycam stevig vastzitten op het uniform. Maar tegelijkertijd moet het makkelijk zijn om de bodycam op en af te doen. Dat zijn bijna onmogelijk te verenigen eisen—al helemaal omdat er ook nog eens verschillende soorten uniformen zijn: T-shirt, winterjas, zomerjas, veiligheidsvest, tot zelfs mensen die met een zwemvest aan werken. Dat betekent dat er verschillende draagmiddelen nodig zijn: magneten, riemen, gespen, draagclips. Kortom: het is bijna onmogelijk om iedereen tevreden te stellen en dat blijkt uit de enquête: over het draag-

1 We hebben helaas geen aparte informatie over T1 versus T2. Maar we weten uit de gesprekken dat de T1 nauwelijks is gebruikt. Het oordeel over gebruiksgemak gaat dus vooral over de T2.

gemak zijn de ondervraagden minder positief dan over andere aspecten van de bodycam. Ruim een derde van de gebruikers (38%) was niet tevreden over het draaggemak.

Ik hoorde in veel gesprekken trouwens dat de ontevredenheid vooral over de T1 ging en niet over de T2. De T1 bestaat uit verschillende onderdelen die met snoeren aan elkaar vast zitten. “Je struikelt over de draden”, zei een van mijn gesprekspartners. “Het is niet meer van deze tijd”, aldus een ander. Dit heeft er toe geleid dat de T1 nauwelijks is meegenomen, waardoor de mogelijkheid van *live streaming* niet zo vaak is uitgetoetst als vooraf de bedoeling was. Daar kom ik in het hoofdstuk over dat mechanisme op terug.

Soms is de kritiek op de draagmiddelen overigens niet echt terecht, bijvoorbeeld bij de persoon die zei dat hij de bodycam het liefst met een zuignap tegen de voorruit aan wilde plakken zodat de bodycam naar voren kan filmen tijdens het rijden. Dat is een dashcam en daar zijn deze bodycams en de draagmiddelen niet voor ontworpen. Maar het is wel een behoefte die veel medewerkers waar ik mee sprak herkennen. Gezien het feit dat medewerkers van de Landelijke Eenheid een groot deel van hun tijd in een auto doorbrengen, is een dashcam ook een logische behoefte, bijvoorbeeld om beelden van achtervolgingen door te kunnen sturen. De bodycams van Zepcam zijn niet ontworpen om als dashcam te worden gebruikt. Het zou interessant zijn om uit te zoeken of voor bepaalde taken van de Landelijke Eenheid dashcams niet beter passen bij het werk dan bodycams.

Opnames vinden

Het oordeel over het terugvinden van opnames is minder positief dan de meeste andere gemeten aspecten. Iets meer dan de helft van de gebruikers was daar (zeer) tevreden over: 60%. De rest (41%) was er (zeer) ontevreden over.² Overigens gaven veel mensen hier geen antwoord op en dat is ook logisch. Alleen twee geautoriseerde beheerders konden inloggen op het systeem van Zepcam en beelden doorzoeken. Dus de beoordeling van de andere respondenten is niet gebaseerd op persoonlijke ervaringen, maar op opinies. De ontevredenheid is, zo blijkt uit gesprekken, gebaseerd op het feit dat veel respondenten vinden dat iedereen in elk geval toegang moet krijgen tot de eigen opnames.

Batterijduur

De batterij, ten slotte, ging volgens drie op de vier gebruikers niet lang genoeg mee. Politie mensen draaien diensten tot wel negen uur. De bodycam zou het de hele dienst moeten volhouden, maar dat is dus niet het geval volgens een ruime meerderheid. Het oordeel over de batterij was na afloop van de pilot negatiever dan bij aanvang: dit viel de gebruikers dus tegen. Het heeft vervelende gevolgen gehad, volgens een van mijn gesprekspartners:

2 Door afronding kan het gebeuren dat percentages niet tot 100% optellen, maar tot 99% of 101%.

‘Omdat de batterij het niet de hele dienst volhoudt, kan je de bodycam niet de hele dienst standby houden. En dus moet je zelf onthouden dat je de camera moet aanzetten en dat vergeet ik regelmatig.’

Volgens de leverancier gaat de batterij wel acht uur mee, behalve als de infrarood—al dan niet bewust—aanstaat: dan wordt het vier uur.³ Er komt een nieuwe versie van de bodycam met andere batterijen die het volgens de leverancier zeker negen uur volhouden. Een pragmatische oplossing is om een oplader in het voertuig te bouwen. Voor politiemensen die zich te voet of op de fiets verplaatsen is dat geen optie, maar voor medewerkers van de Dienst Infrastructuur die veel in de auto werken is dit goed toepasbaar.

Vergelijking bodycams

Het mooie van de twee onderzoeken die onder de vlag van Politie & Wetenschap zijn gehouden is dat dezelfde vragenlijst is gebruikt in de Eenheid Amsterdam en de Landelijke Eenheid. Dus kunnen we de beoordeling van de bodycams prima vergelijken. In de Eenheid Amsterdam werd de Iwitness (en dus niet de Zepcam) gebruikt en was de achterliggende infrastructuur (verbindingen, software voor uploaden en terugkijken beelden) door de Eenheid Amsterdam zelf gebouwd (en dus niet door Zepcam). Het blijkt dat de Amsterdamse politiemensen die met een Iwitness werkten hetzelfde oordelen over draaggemak, de batterij en het terugvinden van opnames als de Zepcam-gebruikers bij de Landelijke Eenheid. Maar over het gebruiksgemak en het uploaden van de opnames na de dienst zijn de medewerkers in de Landelijke Eenheid positiever dan hun collega's in de Eenheid Amsterdam over hun bodycams en uploaden waren: die verschillen zijn statistisch significant.

Alles overziend is er dus flink wat kritiek op specifieke punten: batterijduur, gedoe met snoeren en toegang tot de opnames. Maar de meerderheid van de bodycamgebruikers in de Landelijke Eenheid oordeelt uiteindelijk toch positief over de meeste aspecten van de bodycam zelf en ook over de achterliggende techniek.

4.3 LON als tijdelijke oplossing

Zoals in de literatuurstudie al is beschreven stelt video hoge eisen aan ICT-voorzieningen; een stuk hoger dan de data waar de politie aan gewend is. De hele database met DNA-profielen van verdachten en de lijst van alle kentekens met gestolen voertuigen passen makkelijk op een USB-stick of externe harde schijf. Dat soort bestanden bevatten namelijk alleen maar cijfers en letters. Videobestanden nemen extreem veel meer ruimte in beslag.

³ De indruk bestaat dat de meeste gebruikers zich niet realiseerden dat er een optie voor infrarood filmen op de bodycam zat. In elk geval is die optie nooit ter sprake gekomen tijdens de overleggen waar ik bij was. Ook heb ik nooit gehoord over concrete opnames met infrarood.

Een rekenvoorbeeld: stel dat de vijftien bodycams van de Landelijke Eenheid elke dag zouden zijn meegenomen en iedere gebruiker er dagelijks vijf filmpjes van vijf minuten mee zou hebben gemaakt. Dat betekent dat er in de loop van de pilot in totaal ruim 4.000 gigabyte aan video zou zijn gemaakt. Als het aantal bodycams wordt uitgebreid naar de voorgenomen honderd of tweehonderd bodycams per eenheid, kom je in een jaar op 25.000 of 50.000 gigabyte. Dat zijn opnames die niet alleen ergens moeten worden opgeslagen, maar ook over het netwerk moeten worden getransporteerd naar de centrale opslag, moeten worden beheerd en toegankelijk moeten worden gemaakt voor opsporing, vervolging en voor gebruik in de rechtszaal.

Bij aanvang van de proef was een paar honderd gigabyte opslagruimte beschikbaar voor het hele LON—en daar moesten ook alle andere videobeelden van de helikopters en observatieteams op. Het was snel duidelijk dat dit tot problemen zou gaan leiden: de capaciteit was ‘wat beperkt’ volgens een medewerker. In de eerste maanden van de pilot is de opslagcapaciteit fors uitgebreid waarna de opslag geen problemen meer opleverde. Het LON is echter een tijdelijke oplossing: na de proeftuin moet een andere oplossing voor transport en opslag van bodycambeelden worden gevonden. Een paar gesprekspartners vonden dit een vreemde en onwenselijke gang van zaken. Iemand merkte zelfs op dat hij de hele ICT-kant van het project ‘een ratjetoe’ vond:

‘Hoe kan je de bodycams nou goed testen als je in de testfase een netwerk leent waar je in het echt geen gebruik van mag maken? Dan moet je bij de daadwerkelijke implementatie alles wat met transport en opslag van data te maken heeft opnieuw uitvinden.’

Een ander was het daarmee eens:

‘Ik vind de ICT voor de bodycams in het algemeen een lastig verhaal. We krijgen geen breedbandinternet, want het is een tijdelijke pilot. Maar dat heb ik wel nodig. Downloaden van een video duurt nu enorm lang. De enige reden dat het niet helemaal is mislukt, is dat er niet zoveel verzoeken zijn gekomen om beelden te bewaren. Maar als we straks meer bodycams krijgen, lopen we meteen vast.’

Dat werd bevestigd in andere gesprekken: beheerders van het LON waarschuwen dat het nu nog lukte het systeem in de lucht te houden, maar als ze naar de toekomst kijken maken ze zich grote zorgen: ‘Meer dan vijftien bodycams gaat niet werken.’

Aan de andere kant is het ook wel logisch dat de politie geen nieuw netwerk aanlegt voor bodycams als nog niet zeker is of die ook grootschalig zullen worden ingevoerd. Het is een probleem dat al langer speelt: de Nationale Politie is—op een aantal regionale uitzonderingen zoals de Eenheden Amsterdam en Den Haag na—niet in staat grote hoeveelheden video te verwerken. Een van mijn gesprekspartners zei: “Ik heb af en toe het gevoel in een oude Oostblokorganisatie te werken, zeker als het om de ICT gaat.”

Een ander had meer fundamentele kritiek op de gekozen aanpak. Volgens hem had het andersom gemoeten—eerst de infrastructuur opbouwen en pas daarna aan gebruikers vragen om te gaan testen:

‘Eigenlijk is deze hele pilot te megalomaan opgezet voor wat ze allemaal wilden testen. Eerst moet die techniek het gewoon doen en dat kan je kleinschalig uitproberen. Daarna begint het echte werk pas: het gebruik in de praktijk. Daar komen we nu eigenlijk niet aan toe omdat die basisvoorwaarden er gewoon niet zijn.’

Hoe dan ook: op het LON zal dit probleem niet worden opgelost, want er moet een ander netwerk komen voor datatransport en opslag van bodycambeelden. De conclusie is dus dat de bodycamtechniek in deze proeftuin nog niet volledig is uitgetest. De bodycams zelf en de *docking-stations* zijn uitgeprobeerd en daar is men tevreden over. Maar dat geldt niet voor het transport en de opslag van opnames: daar zijn in deze pilot tijdelijke oplossingen voor gebruikt die niet schaalbaar zijn. De ICT-infrastructuur van de Nationale Politie is ontoereikend om adequaat om te gaan met grote hoeveelheden beeldmateriaal: transport, opslag, beheer en beschikbaar stellen van beeldmateriaal aan ketenpartners. Als wordt besloten door te gaan met de bodycams en er meer te gaan gebruiken, levert dat direct een probleem op. In de proeftuinen zijn geen ervaringen opgedaan die daarbij kunnen helpen: deze heikele kwestie is niet uitgezocht, maar uitgesteld.

5 Vooraf: Preventie van geweld

In de komende drie hoofdstukken worden de effecten van de bodycams beschreven: welke resultaten zijn er geboekt en in hoeverre komen die overeen met de doelen die in de aanvraag werden gesteld? Uiteraard wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen de drie mechanismen van de bodycam: vooraf, tijdens en achteraf. In dit hoofdstuk gaat het over de vraag of registraties en enquêtes laten zien dat er incidenten zijn voorkomen door de bodycam. Daarmee wordt getoetst of het veronderstelde ‘vooraf’ mechanisme is geactiveerd. Daarna volgen hoofdstukken over het *live* meekijken met de bodycams (het ‘tijdens’ mechanisme) en over het gebruik van de opnames (het ‘achteraf’ mechanisme).

In de aanvraag van de proeftuin schreef de Landelijke Eenheid bij de overkoepelende doelstelling dat de bodycams een kalmerend effect moesten hebben op ‘burgers die niet coöperatief, agressief of gewelddadig zijn’. Er werd zelfs een concreet meetbare doelstelling bij opgenomen: ‘In tenminste tien incidenten kunnen aantonen dat het gebruik van de camera’s het geweld (deels) kon voorkomen’. Ik kijk in dit hoofdstuk naar het aantal voorkomen incidenten, maar dat is niet het belangrijkste. Los van de cijfers is het immers interessant om uit te zoeken in welke mate en op welke wijze het preventieve mechanisme is geactiveerd. Verder staat in dit hoofdstuk of het veiligheidsgevoel van de politie is verbeterd. Het hoofdstuk sluit af met een poging te achterhalen op wie de bodycam een corrigerend effect heeft: de burger, de politie of allebei?

Dat alles is gebaseerd op drie bronnen: interne registraties, slachtoffervragen in de enquêtes en interviews.

5.1 Geweld tegen politieambtenaren

Geweld tegen politieambtenaren is in dit onderzoek op twee manieren gemeten: in de enquêtes, maar ook door opvragen van alle interne GTPA-registraties. De registraties worden als eerste besproken.

GTPA-registraties

GTPA staat voor Geweld Tegen Politie Ambtenaren. Bureau Management Informatie van de Nationale Politie heeft alle GTPA-registraties van de Dienst Infrastructuur aan-geleverd voor 1 januari tot en met 31 december 2017 (‘voor’) en van 1 januari tot en met 31 december 2018 (‘na’). We vergelijken de twee geografische afdelingen met bo-

dycams (Noordwest en Zuidwest) met de twee afdelingen zonder bodycams (Noord-oost en Zuidoost).

Figuur 5.1: GTPA-registraties

	Voor	Na	Verschil aantal	Verschil procent
Wel	10	16	+6	+60%
Niet	5	17	+12	+240%

Het aantal registraties is zo klein dat je geen statistisch betrouwbare uitspraken kan doen: toevalsfactoren of kleine veranderingen in de bereidheid dit soort incidenten te registreren kunnen dit soort cijfers sterk beïnvloeden.¹

Globaal kijkend zien we dat het aantal GTPA-registraties in de twee geografische afdelingen met bodycams is gestegen in het jaar dat de proeftuin met bodycams draaide: van tien naar zestien incidenten. Zonder controlegroep zou het logisch zijn geweest te concluderen dat de bodycams blijkbaar tot méér geweld tegen politieambtenaren hebben geleid. Maar gelukkig hebben we een controlegroep en kunnen we zien dat het aantal registraties daar nog veel meer is gestegen: van vijf naar zeventien incidenten. Uit andere bronnen is bekend dat er in 2018 in heel Nederland een stijging van het aantal GTPA-registraties is geweest ten opzichte van 2017, dus dit patroon voor de Landelijke Eenheid is niet uniek (NOS 2019). Dus als er al een conclusie mogelijk is op basis van dit soort kleine aantallen, dan luidt die dat de situatie in de twee afdelingen met bodycams in absolute zin is verslechterd (meer incidenten), maar in relatieve zin is verbeterd (stijging is minder groot dan in de controlegroep). Als de bodycams er niet waren geweest, was het aantal incidenten misschien groter geweest.

Maar zoals gezegd is het aantal registraties zo klein dat je er geen statistische analyses op kunt uitvoeren. Dus is het nu tijd voor een bron met meer statistische *power*: de enquêtes.

Enquête

In de enquêtes onder politiemensen is ‘voor’ en ‘na’ de pilot gevraagd of men de voorafgaande twaalf maanden slachtoffer is geworden van agressie en geweld door burgers. Er zijn drie soorten ongewenst gedrag bevraagd: lastig gedrag, serieuze bedreiging of intimidatie en lichamelijke agressie.

¹ In een recent onderzoek naar het effect van cameratoezicht op criminaliteit, hebben de onderzoekers bepaald dat zowel in het cameragebied als in het controlegebied voorafgaand aan de invoering van de camera's minstens twintig incidenten moesten zijn gebeurd om de studie mee te nemen in hun meta-onderzoek: 'Any study with less than 20 crimes in the pre-intervention period would lack sufficient statistical power to detect changes in crime' (Piza et al 2019). Ik hanteer hetzelfde criterium en gebruik de GTPA-registraties dus niet voor statistische analyses: de betrouwbaarheidsmarges zijn veel te groot.

Het percentage slachtoffers is bij elk van deze drie vormen van agressie en geweld gedaald. Lastig gedrag is een probleem waar bijna elke ondervraagde politiemedewerker de voorgaande twaalf maanden mee is geconfronteerd. In het jaar voor de proeftuin overkwam het 82% van de ondervraagden. Na de proef was dat percentage gedaald tot 75%. Dit is geen significante daling en het verschil moet dus aan het toeval worden toegeschreven.

Figuur 5.2: Percentage slachtoffers agressie en geweld

	Voor	Na
Lastig gedrag	82%	75%
Lichamelijke agressie	57%	40%**
Serieuze bedreiging of intimidatie	45%	27%**
N	136	113

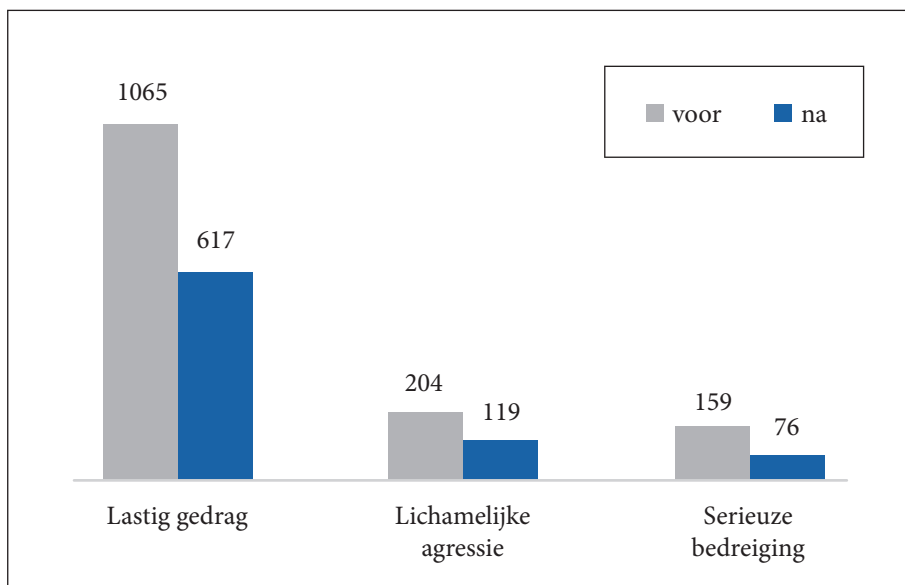
** Significant $p < .01$ ²

Bij de twee andere incidenttypen is de daling wel statistisch significant. Bij lichamelijke agressie daalde het percentage slachtoffers van 57% naar 40%, wat neerkomt op een reductie met een derde. Bij serieuze bedreigingen en intimidatie is het percentage slachtoffers zelfs gedaald van 45% naar 27%, wat neerkomt op bijna een halvering.

In de enquête werd niet alleen gevraagd óf men slachtoffer is geworden van agressie en geweld, maar ook hoe vaak. Dus kan ook het aantal incidenten worden berekend.

2 In dit rapport is de Chi-kwadraattoets gebruikt voor de statistische toetsen. De Chi-kwadraattoets geeft aan hoe groot de kans is op een 'vals positief': je trekt de conclusie dat er een verschil is terwijl dat verschil er in werkelijkheid niet is. Daarbij geldt: hoe groter de steekproef, hoe betrouwbaarder de uitkomsten. In de sociale wetenschappen is het vrij gebruikelijk om een foutmarge van 5% te accepteren ($p < .05$), dus een betrouwbaarheid van 95%. De twee significante verschillen in deze tabel zijn zelfs nog betrouwbaarder: de kans op een vals positief is kleiner dan 1% ($p < .01$).

Figuur 5.3: Aantal incidenten agressie en geweld

Het aantal incidenten is zo goed als gehalveerd: van 1.428 incidenten naar 812 incidenten. De procentueel grootste afname zien we bij serieuze bedreigingen en intimidaties. Dat aantal incidenten is gedaald van 159 naar 76: meer dan gehalveerd dus. Maar ook bij de andere twee is bijna sprake van een halvering van het aantal incidenten.

Maar komt dit door de bodycam of door iets anders? We hebben in de enquêtes geen controlegroep om mee te vergelijken. Maar we hebben wel een herhaalde casestudy, want in de Eenheid Amsterdam is op dezelfde wijze met dezelfde vragenlijst onderzoek gedaan. Daar waren de uitkomsten sterk vergelijkbaar: een daling bij elk van de drie incidenttypen, waarbij de daling bij intimidaties en bedreigingen het grootst is. En bij de GTPA-registraties zien we ook een relatieve verbetering in de afdelingen met bodycams. Die vergelijkingen vergroten de betrouwbaarheid van deze resultaten aanzienlijk.

Enquêtes vergeleken met GTPA-registraties

Hierboven stond dat er in 2018 in totaal 33 GTPA-incidenten zijn geregistreerd door de Dienst Infrastructuur. Volgens de enquêtes zijn er in 2018 in totaal 195 ernstige incidenten gebeurd: we laten 'lastig gedrag' buiten beschouwing. Dat is de helft van de werkelijke omvang omdat de helft van de medewerkers de enquête heeft ingevuld. Als we de steekproef extrapoleren naar de hele populatie, komen we op basis van de enquêtes tot een schatting van ongeveer 400 GTPA-incidenten. Dat zijn er ruim tien keer zoveel als het aantal interne registraties.

Dat kan maar één van twee dingen betekenen. Of de enquêtes zijn een overschatting van de werkelijkheid óf de registraties zijn een onderschatting. De tweede verklaring is de meest logische op basis van ander onderzoek naar registraties van geweld tegen werknemers met een publieke taak. Zelfs als we ons realiseren dat een enquête ook nooit 100% accuraat zal zijn, is die informatiebron in elk geval betrouwbaarder dan registraties. Want als er maar zo weinig incidenten worden geregistreerd, zijn de cijfers extreem gevoelig voor kleine veranderingen in de registratiebereidheid. Er hoeft maar één medewerker elke maand een registratie in te voeren van een scheldpartij en het aantal registraties verdubbelt al. Dus is het aannemelijk dat het aantal GTPA-registraties een factor 10 lager is dan het aantal incidenten. Dat betekent dus dat slechts 10% van de GTPA-incidenten wordt geregistreerd. In de Eenheid Amsterdam kwamen we tot exact dezelfde conclusie: een factor tien verschil.

Alles overziend is de meest logische conclusie dus dat geweld tegen politieambtenaren dankzij de bodycams is afgenomen. Dat komt waarschijnlijk doordat bodycams een preventief effect hebben. Maar je moet altijd voorzichtig zijn met dit soort causale conclusies. Over de beperkte betrouwbaarheid van de GTPA-registraties ging de vorige alinea. Maar ook de enquêteresultaten moeten met voorzichtigheid worden bekeken.

Ten eerste ontbreekt een controlegroep om mee te vergelijken: de enquêtes zijn alleen gehouden in de experimentele groep. Dat betekent dat je samenhang kunt constateren, maar geen causaal verband kunt bewijzen. Dat in de Eenheid Amsterdam vergelijkbare resultaten zijn geboekt vergroot de betrouwbaarheid zeer, maar een sluitend bewijs is ook dat niet.

Ten tweede droeg niet iedereen in de experimentele groep altijd een bodycam. Er zijn dus ook politiecontacten geweest waar geen bodycam bij aanwezig was. Het meenemen van een bodycam was een vrijwillige keuze en het zijn ongetwijfeld vooral enthousiaste *early adopters* geweest die de bodycam meenamen. Die willen graag dat dit soort proeven een succes worden. Ook is het mogelijk dat deze mensen op alle fronten actiever zijn en dus ook relatief veel contacten hebben.

Ten derde moeten we rekening houden met de mogelijkheid dat ze dankzij de bodycam meer riskante contacten durfden aan te gaan dan normaal. Dat zijn allemaal zaken waar rekening mee moet worden gehouden bij het beoordelen van de bredere geldigheid van dit onderzoek. Het is niet zeker dat dezelfde effecten zich zullen voordoen als de bodycams verplicht zouden worden gesteld en niet alleen door enthousiastelingen, maar door iedereen worden gedragen.

Kortom: de cijfers geven een positief beeld en ze worden bevestigd door verschillende informatiebronnen. Maar we kunnen alleen samenhang bewijzen en geen causale relatie. Gezien de onderzoeksopzet is het dus niet mogelijk te bewijzen dat het de bodycams moeten zijn geweest die tot deze positieve resultaten hebben geleid.

5.2 Veiligheidsgevoel

In de vorige paragraaf ging het over feitelijke veiligheid: het daadwerkelijk geconfronteerd worden met agressie en geweld. Maar naast die feitelijke of objectieve veiligheid gaat het in dit soort onderzoek ook altijd over de ervaren veiligheid: het veiligheidsgevoel of de subjectieve veiligheid. In de aanvraag van de proeftuin bij de Landelijke Eenheid werd het vergroten van het veiligheidsgevoel echter niet als een van de doelen genoemd. Dat is opvallend omdat het in de Eenheid Amsterdam het belangrijkste doel van de bodycams was.

Toen de vragenlijst werd opgesteld (eind 2016) was de aanvraag voor de proeftuin van de Landelijke Eenheid nog niet geschreven. En dus zijn in de enquête ook vragen gesteld over veiligheidsgevoelens. Daarom worden die resultaten hier toch besproken. Een tweede reden om dat te doen is omdat we op die manier kunnen onderzoeken of de verbetering van de feitelijke veiligheid (die in de vorige paragraaf is besproken) zich ook heeft vertaald in een groter gevoel van veiligheid. Dat zou natuurlijk mooi meegenomen zijn—ook al was het dan misschien geen vooropgezet doel van de proeftuin.

Meetprobleem

De meeste politiemensen zullen zelf niet snel het woord ‘onveilig’ gebruiken als je vraagt hoe ze zich voelen tijdens hun werk. Zij kiezen eerder woorden als ‘onbehaaglijk’, ‘onrustig’ of ‘onzeker’ om uit te drukken dat ze zich soms niet helemaal op hun gemak voelen. Uit de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp is bekend dat er verschillende dimensies zitten aan onveiligheidsgevoelens. Zo is de angst om slachtoffer te worden van een incident van een geheel andere orde dan een algemener gevoel van onbehagen of ongemak dat sommige mensen hebben, bijvoorbeeld over hoe het in de samenleving als geheel gaat. Verder is bekend dat niet alleen gevoelens van belang zijn, maar ook de vertaling daarvan in attitudes en feitelijke gedragingen. Veiligheidsbeleving is wellicht een beter woord dan veiligheidsgevoel: beide termen worden hier gebruikt, maar er is een verschil. Dat alles maakt het moeilijk om onveiligheidsgevoelens goed te meten (Zie Flight 2019 voor meer discussie en voor literatuurverwijzingen).

Veranderingen veiligheidsgevoel

Op geaggregeerd niveau van de twee geografische afdelingen samen is geen groot verschil in het veiligheidsgevoel te zien tussen ‘voor’ en ‘na’. Tijdens de 0-meting voelde 71% zich (zeer) veilig en bij de 1-meting na een jaar was dat gestegen naar 80%. Dat is geen significante verandering en het verschil moet dus worden toegeschreven aan toevallige verschillen tussen de twee steekproeven. Dat was in de Eenheid Amsterdam ook het geval.

Tabel 5.4: Hoe veilig of onveilig voelt u zich doorgaans tijdens uw werk?

	voor	na
(zeer) onveilig	4%	2%
niet veilig/niet onveilig	24%	15%
(zeer) veilig	71%	80%
geen antwoord	1%	3%
Totaal	100%	100%
N	130	119

Niet alleen het algemene veiligheidsgevoel is gemeten, maar ook de dynamiek van het veiligheidsgevoel. Daartoe is de vraag gesteld of het veiligheidsgevoel de afgelopen drie maanden is veranderd. Op geaggregeerd niveau van alle respondenten is op dat punt ook een kleine verbetering zichtbaar.

Maar niet iedereen heeft zelf met de bodycam gewerkt, dus wellicht is het effect groter bij degenen die dat wel deden. Daarom zijn de cijfers ook opgesplitst voor drie categorieën medewerkers: mensen die nooit een bodycam hebben gebruikt, mensen die dat af en toe deden en mensen die dat vaak of altijd deden. En dan zie je ineens een vrij helder patroon aan de oppervlakte komen.

Tabel 5.5: Veiligheidsgevoel afgelopen drie maanden verbeterd

Bodycamgebruik	Veiligheidsgevoel	
	niet verbeterd	verbeterd
nooit	98%	2%
af en toe	94%	6%
vaak	71%	29%**

** Significant $p < .01$

Van degenen die nooit een bodycam hebben gedragen zegt 2% dat hun veiligheidsgevoel de afgelopen drie maanden is verbeterd. Dat is nauwelijks een verandering. Maar onder de respondenten die wel met een bodycam werkten is het veiligheidsgevoel wel verbeterd. Van de 'af en toe' groep zegt 6% dat hun veiligheidsgevoel is verbeterd. Van de 'vaak' groep zegt 29% dat hun veiligheidsgevoel is verbeterd de afgelopen drie

maanden: dat is significant meer dan in de twee andere groepen. Dus: hoe vaker men de bodycam droeg, hoe meer het veiligheidsgevoel verbeterde.³

5.3 Effect op wie?

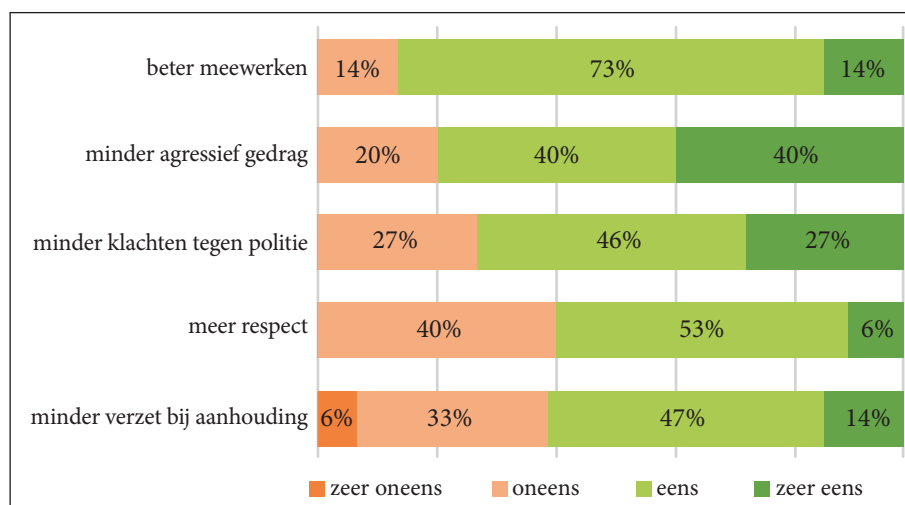
Agressie en geweld tegen politieambtenaren zijn afgenomen en het veiligheidsgevoel van degenen die vaak een bodycam droegen is verbeterd. Dat is uiteraard goed nieuws. Maar kale cijfers geven geen antwoord op de vraag *hoe* die resultaten zijn bereikt. Gingen burgers zich beter gedragen? Of waren het de politiemensen zelf die professioneler werden waardoor er minder escalaties waren? Of was het een combinatie? Dat is het onderwerp van deze paragraaf.

Effect op burgers

In de vragenlijst die politiemensen kregen waren vijf stellingen opgenomen over het effect van bodycams op burgers. In het ideale geval zouden burgers deze vraag zelf beantwoorden, maar er is om financiële redenen geen onderzoek onder burgers zelf gedaan. Het gaat hier dus over wat burgers volgens politiemensen van bodycams vinden.

Een ruime meerderheid van drie op de vier politiemensen die met een bodycam hebben gewerkt, denkt dat burgers beter meewerken, minder agressief zijn en minder klachten indienen. Of burgers meer respect zullen tonen en of ze minder verzet zullen plegen bij een aanhouding is minder eenduidig. Iets meer dan de helft denkt van wel, maar een fikse minderheid (vier op de tien) denkt van niet. Hierover oordelen de respondenten na afloop van de proeftuin overigens positiever dan toen de proef nog moest beginnen.

3 De overeenkomsten tussen de Landelijke Eenheid en de Eenheid Amsterdam zijn ronduit frappant: de percentages zijn 2%, 6% en 29% voor de Landelijke Eenheid; in de Eenheid Amsterdam waren dat 2%, 5% en 15%. Ook dit is weer een aanwijzing dat de bevindingen betrouwbaar zijn.

Figuur 5.6: Hebben bodycams invloed op burgers? ⁴

Een van de politiemensen gaf een goed voorbeeld van het preventieve effect van bodycams:

‘Een persoon liep te schreeuwen tegen een collega en ik zette de bodycam aan. Ik klikte hem aan en hij werd meteen heel rustig. Ik heb de beelden later nog een keer bekeken en dat was heel duidelijk een preventief effect: ineens zie je zijn stemming veranderen en zijn agressie naar beneden gaan.’

Een ander vertelde, in iets minder subtile bewoordingen, dat hij al twee keer had meegemaakt dat iemand ‘met een grote muil’ rustiger werd na het aanzetten van de bodycam. Blijkbaar heeft de bodycam dus inderdaad dit corrigerende effect op boze burgers laten zien.

Effect op politie

Hebben bodycams ook invloed op de politie zelf? Zij worden immers ook gefilmd door hun collega's. In deze proef in de Landelijke Eenheid is dat onderzocht en de resultaten staan hieronder. Maar ook het onderzoek in de dertig andere proeftuinen door de onderzoeksgroep Cybersafety heeft daar vragen over gesteld in de enquêtes en in focusgroepen met politiemensen (Kerstens et al 2018). Uit dat onderzoek bleek dat de meeste bodycamdragers (78%) hun collega's informeren als ze de bodycam aanzetten.

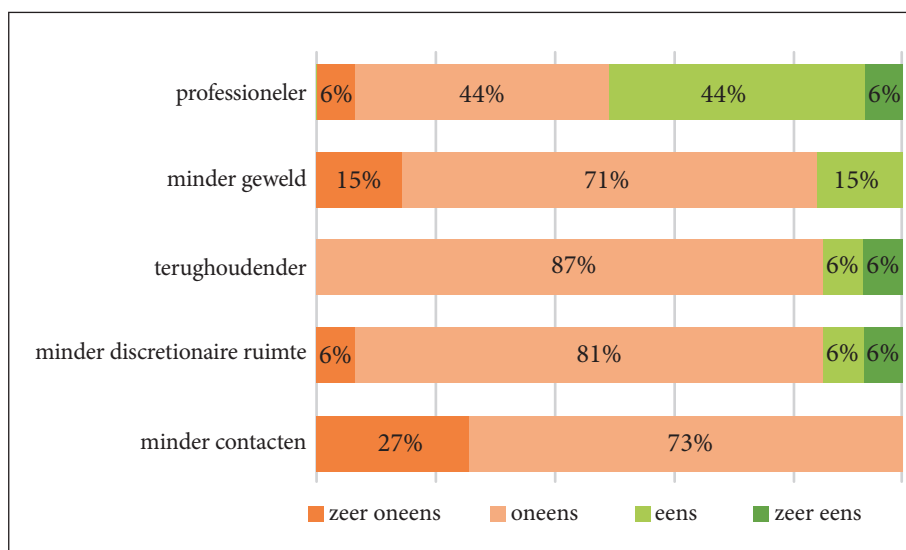
⁴ In de grafiek staan alleen de antwoorden van de respondenten die in de tweede peiling aangaven dat ze zelf met een Zepcam hadden gewerkt: de ervaringsdeskundigen dus. De categorie ‘weet niet/geen antwoord’ is buiten de centeringsbasis gehouden om de stellingen goed te kunnen vergelijken. In de bijlage staan tabellen met antwoorden in beide peilingen, voor alle respondenten en voor alle antwoordopties.

Dat werd gewaardeerd: collega's vinden het prettig om te weten dat ook zij kunnen worden gefilmd. Het feit dat je wordt gefilmd leidt met enige regelmaat ook tot ander gedrag, aldus de ondervraagde politiemensen. Politiecollega's die worden gefilmd gedragen zich bewuster, passen hun taalgebruik aan en proberen de situatie eerder verbaal op te lossen: er worden meer waarschuwingen gegeven voordat men overgaat tot ingrijpen:

'De collega's zijn zich bewuster van hun gedrag en meer geneigd om procedureel correct te handelen. ... De bodycam heeft dus niet alleen op burgers, maar ook op collega's een disciplinerend effect.'

Hoe zat dat in de Landelijke Eenheid? Afgaand op de stellingen hierover in de enquête is het effect van bodycams op politieambtenaren klein. Alle ondervraagde politiemensen zeggen bijvoorbeeld dat de bodycam er niet toe leidt dat het aantal contacten met burgers daalt. Bij drie andere stellingen zien we iets vergelijkbaars: een kleine groep van 12% tot 15% ervaart minder discretionaire ruimte, treedt terughoudender op of gebruikt minder geweld.

Figuur 5.7: Hebben bodycams invloed op politieambtenaren? ⁵

⁵ De stellingen over de invloed van bodycams op burgers zijn 'positief' geformuleerd: hoe meer mensen het eens zijn met de stelling, hoe beter het is. Bij de stellingen over de invloed op politiemensen is dat niet het geval: deze stellingen zijn moeilijker te beoordelen. Is het goed of juist slecht als politiemensen met bodycams terughoudender gaan optreden?

Als je het aan politiemensen vraagt hoor je dus overwegend dat bodycams wel effect hebben op burgers, maar niet op politiemensen. Het enige aspect waarop de helft van de ondervraagde politiemensen (50%) een effect ziet, is dat de politie professioneler optreedt dankzij de inzet van bodycams. Dit is een bevestiging van het onderzoek in de andere proeftuinen: bodycams hebben een disciplinerend effect op agenten en zij gedragen zich daardoor procedureel correcter dan als ze niet zouden worden gefilmd. Maar op alle andere onderzochte aspecten ervaren politiemensen geen invloed van de bodycam.

Zijn burgers zich bewust van de bodycam?

De politie denkt dus dat als de bodycam positief werkt, dit vooral komt doordat burgers zich beter zijn gaan gedragen. Dit noemen we de hypothese van de 'brave burger'. Als je dit mechanisme aan de kant van de burger wilt activeren, is het essentieel dat ze de bodycam zien. Zien mensen de bodycam niet, dan is het niet aannemelijk dat ze hun gedrag in positieve zin veranderen. Dus is een logische vraag: "Zien mensen de bodycam?"

Volgens alle ondervraagde politiemensen in de Landelijke Eenheid is het voor burgers eigenlijk altijd duidelijk te zien dat ze een bodycam dragen. Maar onderzoek in de Verenigde Staten heeft aangetoond dat zichtbaar dragen van de bodycam geen garantie is dat mensen de bodycam zien: slechts 38% van de burgers herinnerde zich correct dat de agent waarmee ze contact hadden een bodycam droeg. In de gevallen dat de agent géén bodycam droeg, dacht nog altijd 27% dat er wel een bodycam was (McClure e.a. 2017).

Daar komt bij dat het louter waarnemen van de bodycam wel een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde is voor gedragsverandering. Mensen moeten de bodycam niet alleen zien, ze moeten ook weten dat het een bodycam is (en bijvoorbeeld geen portofoon of CO2-meter) en ze moeten geloven dat ze door de bodycam in de problemen zullen komen als ze zich misdragen. Dat gaat allemaal niet vanzelf—ook al is de bodycam te zien. In Nederland is om die reden in het landelijke inzetkader de afspraak opgenomen dat de bodycam niet alleen zichtbaar moet worden gedragen, maar dat de politie mensen ook mondeling moet wijzen op de bodycam als ze een opname starten. Dat is niet alleen netjes vanuit het oogpunt van privacybescherming: het vergroot ook de kans dat het beoogde preventieve of corrigerende effect zich zal voordoen. Mensen kunnen de bodycam niet alleen zien, maar je wijst mensen er actief op, vertelt ze dát het een bodycam is en maakt daardoor duidelijk dat je verwacht dat ze zich gedragen.

Aan die afspraak om mondeling te waarschuwen hebben de medewerkers van de Landelijke Eenheid zich op enkele uitzonderingen na niet gehouden: slechts 13% van de agenten gaf altijd een mondelinge waarschuwing. De helft deed het in een deel van de gevallen (47%) en ruim een derde deed het nooit (37%). Dat heeft een aantal oorzaken. Soms zit er een principiële reden achter zoals deze agent zei:

'Ik ben van mening dat het heel vreemd is dat de burger moet worden gewezen op het feit dat er opnames worden gemaakt. De politie verplicht zichzelf altijd tot heel erg veel, terwijl de burger zelf de regisseur is van zijn eigen film.'

Soms zijn er ook praktische redenen voor:

'Ik weet dat je het moet zeggen, maar als ik het eerst moet zeggen voordat ik hem aan mag zetten, mis je de aanleiding. Dan is het al te laat.'

Een collega wees deze agent trouwens meteen op het feit dat de bodycams zijn voorzien van de mogelijkheid van *pre-recording*: je kunt de bodycam *standby* zetten, zodat hij continu loopt. Als je dan vervolgens in een situatie komt die escaleert, kan je aankondigen dat je gaat opnemen en meteen de opnameknop indrukken. Dan worden de voorafgaande 30 tot 90 seconden (afhankelijk van de resolutie) vastgelegd en heb je dus ook de aanleiding opgenomen.

Een derde redenering was bijzonder gezien de doelstelling van de proeftuin: het voorkomen van agressie en geweld. Deze agent zei dat een waarschuwing ervoor zorgt dat mensen stoppen met het gedrag dat je nou juist wilt opnemen:

'Als de burger niet doorheeft dat hij of zij gefilmd wordt, krijg je een eerlijke en pure reactie. De burger beslist zelf hoe hij of zij zich gedraagt en de film laat dan zien waar wij als ambtenaren van politie dagelijks mee te maken krijgen.'

Hoe het ook zij: uit ander onderzoek, uit de enquête en uit deze citaten blijkt dat het zeer onwaarschijnlijk is dat alle burgers de bodycam waarnemen. En dus is het puur op logische gronden onwaarschijnlijk dat het preventieve effect van de bodycam dat eerder in dit hoofdstuk is aangetoond, zich voor de volle honderd procent aan de kant van de burgers afspeelde. Veel logischer is het om aan te nemen dat op zijn minst een deel van de positieve effecten te danken is aan een, mogelijk onbewuste, gedragsverandering aan de kant van de politie.

Interacties tussen politie en burgers zijn uitermate complex en het is onmogelijk te bepalen wie als eerste zijn gedrag veranderde. De meeste politiemensen hebben het idee dat de 'brave burger hypothese' de meest waarschijnlijke verklaring is voor de vermindering van agressie en geweld. Maar een aanzienlijk deel van de dienders gelooft toch ook in de hypothese van de 'professionelere politie'.

De waarheid ligt waarschijnlijk ergens in het midden en eigenlijk maakt dat ook niet zoveel uit: het uiteindelijke resultaat is in elk geval positief, zo blijkt uit dit hoofdstuk. Hoewel we vanwege de onderzoeksopzet een slag om de arm moeten houden voor wat betreft de causale bewijskracht, is het wel heel waarschijnlijk dat het preventieve 'vooraf' mechanisme van de bodycam heeft gewerkt. Dat deel van de doelstellingen is dus gehaald. In de volgende hoofdstukken komen de twee andere mechanismen aan bod: *live* meekijken en het gebruik van opnames achteraf.

6 Tijdens: Live meekijken

6.1 Live meekijken in andere proeftuinen

Niet alleen in de Landelijke Eenheid, maar ook in andere proeftuinen was het de bedoeling de mogelijkheid van *live* meekijken met bodycams te onderzoeken. In de Eenheid Amsterdam wilde men naast de gewone bodycams ook met *live streaming* bodycams werken. In proeftuinen in vier andere regionale eenheden wilde men ook beelden van bodycams rechtstreeks bekijken. In de Eenheid Noord Holland was het doel meer overzicht te krijgen en mee te kijken als een collega in nood verkeert. In de regionale eenheden Noord Nederland (voetbalwedstrijden Heerenveen en horeca in Hoogeveen en Meppel), Oost Nederland (vierdaagse Nijmegen) en Oost Brabant (uitgaansgebied Stratumseind Eindhoven) wilde men experimenteren met *live* meekijken tijdens evenementen en in uitgaansgebieden.

Deze toepassing is in de praktijk niet goed van de grond gekomen. In Amsterdam is het plan überhaupt nooit tot uitvoering gekomen in de eerste anderhalf jaar van de proeftuin. Ook in de vier andere proeftuinen werd weinig gebruik gemaakt van dit mechanisme. Bij grote evenementen zoals Koningsdag, de Nijmeegse Vierdaagse en risicowedstrijden is soms gebruik gemaakt van deze mogelijkheden, maar verder eigenlijk niet. Meldkamers hebben ‘vaak te weinig capaciteit om optimaal gebruik te maken van de streamingmogelijkheden’. In het evaluatierapport van de onderzoeksgroep Cybersecurity wordt dan ook heel weinig aandacht aan deze specifieke toepassing van de bodycams geschonken. Het onderzoek concludeert wel dat veel politiemensen voordelen zien van *live streamen* en het meekijken van de meldkamer op afstand. Maar slechts 17% van de ondervraagde bodycamdragers gaf aan dat hun bodycams überhaupt de technische mogelijkheid boden om *live* mee te kijken.

6.2 Ervaringen in de Landelijke Eenheid

In de aanvraag van de proeftuin stonden drie hoofddoelen: die komen in andere hoofdstukken aan bod. Maar er stond ook in dat er naast die doelstellingen andere resultaten geboekt kunnen worden.

‘Naast deze doelstellingen kunnen er andere resultaten geboekt kunnen worden. Voorbeelden zijn:

Bij achtervolgingen (in het geval van gestreamde beelden) kan de HOVD¹ op het Operationeel Centrum mogelijk meekijken en beslissingen nemen.

Bij andere incidenten op de Infrastructuur kan ook snel ‘een plaatje’ gegeven worden van het incident wat de besluitvorming kan verbeteren.”

De T2 bodycam kan geen live beelden doorsturen, maar de oudere T1 wel. Daarom zijn er naast de tien T2 bodycams ook vijf T1 bodycams beschikbaar gesteld. In Breda, Lelystad en Waddinxveen stond er één; op Ouder-Amstel stonden er twee.

Live streaming weinig gebruikt

De logfiles zijn niet geschikt om het gebruik van de T1 te meten: het aan- en afmelden wordt niet op dezelfde manier geregistreerd als bij de T2. Maar uit de interviews en de groepsgesprekken bleek consequent dat er weinig *live streaming* bodycams werden gebruikt. Ook uit de enquêtes blijkt dat. Slechts twee respondenten zeiden dat ze met de *live streaming* bodycams hadden gewerkt. De enquête is niet door iedereen ingevuld, maar door de helft van de medewerkers. Dus als we de steekproef extrapoleren naar de twee geografische afdelingen Noordwest en Zuidwest komen we op een schatting van slechts vier medewerkers die de T1 gebruikten—alle andere gebruikers kozen voor de T2.

Redenen voor tegenvallend gebruik

In de enquête is aan de twee respondenten die met de T1 werkten gevraagd of het *live* doorsturen van beelden goed werkte: in technische zin (bandbreedte, beeldkwaliteit, e.d.) maar ook in operationele zin (tijdig opschalen, afschalen, betere commandovoering, veiliger gevoel, e.d.). De twee respondenten gaven allebei aan dat ze niet tevreden waren: niet in technische zin en niet operationeel. Het zou te ver voeren om op basis van informatie van twee ingevulde vragenlijsten een harde conclusie te trekken, maar het is wel veelzeggend. Ook uit de gesprekken bleek dat mensen niet positief waren over de *live streaming*.

Volgens de meeste mensen was het ontwerp van de bodycam een belangrijke reden: de T1 bestaat uit een aantal onderdelen met snoeren ertussen. De T2 was veel makkelijker mee te nemen. Zoals een lid van de projectgroep het zei:

‘Natuurlijk kiezen mensen niet voor de T1 als ze ook een T2 kunnen pakken: geen kabels en een handzamer model.’

Waarschijnlijk speelde er nog een andere factor mee: het feit dat ‘Driebergen’ de bodycam kan aanzetten zonder dat de drager dat weet. Elke medewerker die een T1 mee-

1 HOVD = Hoofdofficier van dienst. Het Operationeel Centrum heette vroeger de meldkamer.

nam, diende zich bij aanvang van de dienst in te melden zodat de meldkamer weet wie er met een bodycam de straat op gaat. De *livestream* kon dan inderdaad open worden gezet door de meldkamer. Op de startbijeenkomst eind 2017 werd besloten dat het juist heel belangrijk was om die optie te houden—al was het maar om in noodgevallen te kunnen zien ‘of de collega nog wel overeind staat’, zoals een van de aanwezigen het formuleerde. Maar politiemensen flappen er wel eens iets uit en ze hebben het ook wel eens over hun collega’s in de meldkamer als ze van de ene melding naar de andere rijden. Als de bodycam dan ‘open’ staat kan dat heel vervelend uitpakken:

‘Stel je voor dat je een bepaalde centralist net met zijn naam noemt in een vertrouwelijk gesprek dat je met een collega hebt en hij zit net mee te luisteren. Dat kan ook in je nadeel werken.’

Een ander zei in maart 2018 dat hij van ‘best veel mensen’ hoorde dat de meldkamer te pas en te onpas meekijkt. Hij zelf zette de bodycam gewoon uit als hij privacy wilde, maar soms vergeet je dat natuurlijk.

Anekdoten

Het zijn maar anekdotes, maar vanuit de meldkamer zelf zijn de reacties op de mogelijkheid om *live* mee te kunnen kijken alleen maar positief. Er zijn ook al resultaten mee geboekt. Ik heb in de interviews en groepsgesprekken twee concrete voorbeelden gehoord.

Een van de medewerkers stond in een brandend pand. Hij stond in de gang en had zijn bodycam aan. De medewerker in de meldkamer keek mee en zag dat er in de gang waar hij liep een gasfles stond. De meldkamer waarschuwde de agent ter plaatse die zich op tijd in veiligheid kon brengen. Volgens de agent een prachtig voorbeeld van ‘twee zien meer dan een’.

Een tweede praktijkvoorbeeld ging over een demonstratie waarbij een politieman met bodycam een verdachte aanhield. Hij had al zijn aandacht nodig voor de aanhouding en zag niet dat omstanders steeds agressiever werden en zich ermee wilden bemoeien. De meldkamer keek mee en gaf aan de bereden politie die in de buurt was de instructie tussen de agent en de omstanders te gaan staan. De agent met de bodycam die de aanhouding verrichtte was daar achteraf zeer van onder de indruk:

‘Ineens zie ik in mijn ooghoek die paarden aankomen. Ik hoefde er niet eens om te vragen, ze waren er precies op het goeie moment.’

Het zijn maar twee voorbeelden², maar dit soort verhalen doen wel de ronde ‘en dat is de beste reclame die je kan hebben’ zoals een van de projectgroepleden zei.

Toekomst

Een medewerker uit Driebergen was hoopvol gestemd over de toekomst. Volgens hem zijn de meeste medewerkers niet meer zo bang om te worden ‘afgerekend’. Hij vergeleek de aanvankelijke koudwatervrees met de introductie van het volgsysteem waarmee de meldkamer altijd kan zien waar de voertuigen en andere eenheden—en dus ook alle medewerkers—zich precies bevinden. Dat vonden sommige politiemensen in het begin ook eng of vervelend, maar vooral vanuit onbekendheid. Na enige tijd begonnen mensen in te zien wat de waarde ervan was en kregen ze door dat ze er niet door in de problemen kwamen, hoorde ik. Het systeem werd ook niet gebruikt als personeelsvolgsysteem of om hun functioneren mee te beoordelen: “Mensen zijn er positiever over geworden. Dat heeft gewoon tijd nodig.”

Als dat klopt, is het ontwerp van de bodycams nog wel een probleem: de bodycam met *live streaming*, de T1, is veel onhandiger dan de T2. Twee politiemensen die over de bodycam zelf hadden nagedacht lieten me, onafhankelijk van elkaar, weten dat ze het liefst zouden werken met een bodycam die alle eigenschappen van de T1 en de T2 in één apparaat combineert. Een van hen zei het zo:

‘Een klein apparaat dat goed kan worden meegenomen in de auto, op de motor of fiets en zowel live kan streamen als regulier gebruik.’

De leverancier liet al in januari 2018 weten dat daar aan werd gewerkt:

‘De live camera is wat te zwaar en ingewikkeld. Een lichtere camera met live streaming zou beter zijn. Daar werken we nu ook al aan.’

Kortom: er zijn een paar succesverhalen over het *live streamen*, maar het gebruik viel in de praktijk erg tegen. De politie heeft veel vaker de T2 gebruikt dan de T1. Een eerlijke en wetenschappelijk onderbouwde conclusie over dit mechanisme valt hier dus niet te trekken. Als het ontwerp zou verbeteren en als medewerkers hun onzekerheid over ongewenst meekijken en -luisteren door Driebergen op termijn zouden kwijtra- ken, is dit echter een zeer veelbelovende toepassing van bodycams voor de Landelijke Eenheid.

2 Een derde praktijkverhaal ging niet over bodycams, maar over een bodycam die als dashcam werd gebruikt. Een koppel agenten filmde tijdens een achtervolging met de bodycam door de voorruit naar buiten. Omdat het de T1 bodycam was met *live streaming* kon de meldkamer meekijken. In Driebergen kregen ze daardoor een ‘goed plaatje’ van de situatie zonder dat de agenten de meldkamer de hele tijd hoefden bij te praten via de gewone communicatiemiddelen. Deze anekdote valt echter buiten dit onderzoek, omdat een dashcam een totaal andere toepassing is dan een bodycam.

In het literatuuronderzoek over bodycams van twee jaar geleden is al geconstateerd dat rechtstreeks meekijken met bodycams in theorie een veelbelovende toepassing van bodycams is (Flight 2017). De verschillende proeftuinen die zich hierop hebben gericht, konden geen helder antwoord geven op de vraag of die mogelijke meerwaarde ook daadwerkelijk wordt verzilverd door de politie. Veel meer dan een paar kleinschalige pogingen en twee anekdotes over successen hebben we niet na ruim een jaar experimenteren. Dat op zich is een belangwekkende constatering omdat het laat zien dat het blijkbaar makkelijker gezegd dan gedaan is om dit mechanisme daadwerkelijk te activeren.

7 Achteraf: opnames gebruiken

Twee doelen in de aanvraag gingen expliciet over het derde mechanisme van bodycams: het achteraf gebruiken van opnames.

Na de proeftuin willen wij de volgende drie doelen hebben bereikt:

- Een jaar na het starten van het dagelijks gebruik van bodycams hebben we in ten minste tien zaken bewijs verkregen die we zonder het gebruik van die camera's niet hadden verkregen.
- Een jaar na het starten van het dagelijks gebruik van bodycams hebben we in ten minste vijf gevallen middels beeld en geluid het optreden van teamleden kunnen uitleggen naar aanleiding van bijvoorbeeld een klacht.

In dit hoofdstuk staat in hoeverre de doelen zijn behaald en of het achteraf mechanisme is geactiveerd.

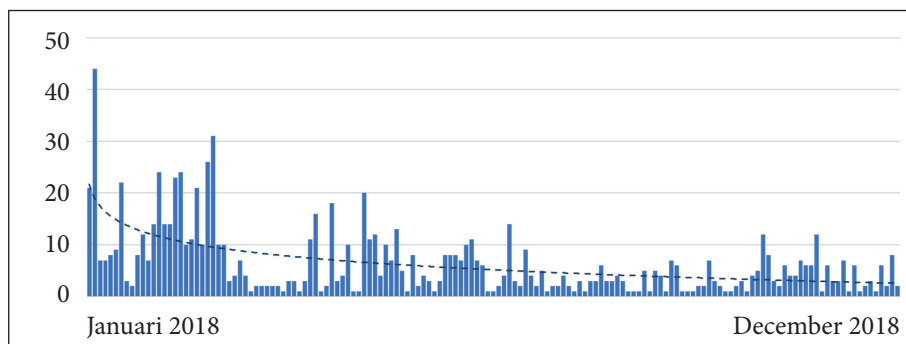
7.1 Gemaakte opnames

Er zijn volgens de logfiles van Zepcam 946 opnames gemaakt in het hele jaar dat de proef liep. Maar er zijn alleen gegevens geleverd voor negen van de twaalf maanden: in de drie andere maanden is de beheerder van Zepcam vergeten de logfiles tijdig veilig te stellen voordat ze automatisch werden gewist.¹ Als we de beschikbare cijfers extrapoleren naar een heel jaar komen we tot een schatting van circa 1.250 opnames. Dat komt neer op drie á vier per etmaal. In het hoofdstuk over het gebruik van de bodycams stond dat de camera's elk etmaal twee tot drie keer werden meegenomen. Dus blijkbaar maakten de bodycamgebruikers per dienst gemiddeld een á twee opnames.

De beelden mochten alleen worden bekeken voor vooraf afgesproken doelen door geautoriseerde gebruikers. We kunnen dus niets over de inhoud van de opnames zeggen. Wel weten we uit de logbestanden dat de gemiddelde lengte van de opnames tien minuten is. De kortste opname duurde een seconde en de langste opname duurde twee uur. Er zijn in totaal twaalf opnames die langer dan een uur duren.

¹ Dit laat zien hoe belangrijk het is dit soort zaken te automatiseren: mensen zullen altijd fouten zoals deze blijven maken. Daarnaast betekende de hier gekozen werkwijze dat je afhankelijk bent van de beschikbaarheid van de functionaris die weet hoe de logbestanden werken.

Figuur 7.1 Opnames per dag (bron: logfile Zepcam)

In de grafiek met het aantal opnames in de loop van het proefjaar zien we een duidelijke daling; de stippellijn geeft de trend weer. In de eerste twee maanden van de proef werd ongeveer de helft van alle opnames gemaakt. In de resterende tien maanden van de proef werden de andere 50% van de opnames gemaakt. De lijn in de grafiek laat de daling zien. De kans is groot dat het grote aantal opnames in het begin te maken had met de nieuwigheid van de bodycams. Het eerste wat iedere nieuwe gebruiker natuurlijk doet is een testopname maken. Het is aannemelijk dat het aantal opnames aan het eind van de pilot de normale situatie weergeeft.

7.2 Gebruikte opnames

De projectleider had de verwachting op basis van eerdere ervaringen in een andere eenheid dat er veel opnames zouden worden gemaakt. Ook ging hij ervan uit dat mensen alleen een opname zouden maken als het ertoe deed: 'Dus elke opname is relevant beeld'. Zo is het niet gegaan: de twee gekozen doelen zijn niet behaald. Opnames zijn niet gebruikt voor het afhandelen van klachten: er is gedurende de proeftuin namelijk geen klacht ingediend tegen een medewerker die een bodycam droeg.²

Ook zijn er geen opnames gebruikt als bewijsmateriaal. Het is niet precies bekend waar dat door komt: waren er geen bruikbare opnames of waren die er wel maar werden ze—om wat voor reden dan ook—niet gebruikt? Die vraag kunnen we op basis van dit onderzoek niet beantwoorden omdat de opnames niet systematisch zijn beoordeeld op relevantie en bruikbaarheid: we weten eenvoudigweg niet wat er is opgenomen. Dit probleem speelt bij elk onderzoek naar cameratoezicht en kan eigenlijk alleen worden opgelost door casusonderzoek: het volgen van de 'reis' van opnames van het moment

2 Je zou kunnen denken dat dit een positief effect is van de bodycams: burgers hebben geen onterechte klachten ingediend omdat ze wisten dat de bodycam zou laten zien dat ze ongelijk hadden. Maar die redenering gaat niet op, want ook in de twaalf maanden voorafgaand aan de pilot zijn geen klachten ingediend tegen de medewerkers van deze twee geografische afdelingen van de Landelijke Eenheid.

van maken, via opsporing, vervolging tot eventueel veroordeling. Dat is een complexe en tijdrovende onderzoeksmethode waar in dit onderzoek niet voor is gekozen.

Er zijn in totaal vijf opnames veilig gesteld om te voorkomen dat ze na 28 dagen automatisch zouden worden gewist. Op een totaal van ruim duizend opnames is dat zeer weinig: minder dan een half procent van alle opnames. Vier van deze veilig gestelde opnames werden gemaakt in het eerste half jaar dat de proef liep; de vijfde opname werd gemaakt in de tweede helft van het proefjaar. Ook daar zien we dus een terugloop in de loop van de proef.

Ik heb contact opgenomen met de politiemensen die de beelden hadden gemaakt om ze te vragen waar het voorval over ging en of de beelden waardevol waren. De resultaten staan hieronder.

Outlaw Motor Gang

Leden van een motorclub werden gefilmd door een agent met een bodycam. Die beelden zijn ook veilig gesteld om te voorkomen dat ze na 28 dagen automatisch zouden worden gewist. Vanwege de plicht tot geheimhouding kon de dienstdoende agent er niets meer over vertellen, behalve dat de beelden bij zijn weten niet waren opgevraagd door het openbaar ministerie.

Aanhouden gevaarlijke verdachte

Als een kenteken wordt gescand dat op naam staat van een gesignaleerde persoon, kan de Dienst Infrastructuur besluiten het voertuig staande te houden om de inzittenden aan de tand te voelen en het voertuig te doorzoeken. In dit geval ging het om een gevaarlijke verdachte en werd de staandehouding gedaan volgens de Benaderings Techniek Gevaarlijke Verdachte (BTGV). Een van de agenten die de melding kregen had een bodycam en zette deze meteen aan toen de melding binnenkwam. Daardoor werd ook het overleg in de auto ter voorbereiding op de staandehouding geregistreerd. Volgens de betrokken agent was dat 'mooi voor de compleetheid van het verhaal'. De agenten trokken hun vuurwapen en hielden de verdachte onder schot. Er werd niets aangetroffen in het voertuig—als dat wel was gebeurd was dat ook meteen opgenomen. De betrokken agent vertelde me dat ze de beelden hadden laten bewaren om ze met een aantal collega's te kunnen bekijken om van te leren. Toen viel op dat de bodycam op het belangrijkste moment, dus na het trekken van het vuurwapen, uitsluitend de armen van de agent filmd. Daarom stelde deze agent voor de bodycam in het vervolg liever zo hoog mogelijk, bij voorkeur op het hoofd, te plaatsen. Maar hoe dan ook was het dus een leerzame opname.

Mishandeling politieagent

Deze casus gaat over een man die op een station overlast veroorzaakte. Toen de agenten zeiden dat hij moest vertrekken, werd hij plots agressief en stompte hij een van de twee aanwezige politiemannen in het gezicht. Daarop werd hij aangehouden. Het hele voor-

val werd door de collega van het slachtoffer gefilmd met een bodycam. Bij aankomst op het bureau werd het voorval in een proces-verbaal op papier gezet, inclusief een verwijzing naar het feit dat alles was gefilmd met een bodycam. De officier van justitie vond het proces-verbaal zeer duidelijk en de beelden zouden daar weinig aan toevoegen, hoorde de agent. Dat had ook te maken met het feit dat de verdachte een verklaring had afgelegd, waarin hij toegaf een klap te hebben gegeven. De filmer vond het 'teleurstellend' dat de beelden niet waren bekeken; al was het maar om te toetsen of de agenten zelf goed hadden gehandeld. Er is geen evaluatie van de beelden geweest 'dus ook geen leermoment'. Er is een kansje dat de opnames toch een rol hebben gespeeld omdat de bekende verklaring er misschien niet was gekomen als de bodycambeelden er niet waren geweest, maar dat is achteraf niet meer vast te stellen.

Rare uitspraken

Op een treinstation trok een verwarde man de aandacht van de politie. Volgens een van de aanwezige agenten die het voorval filmde met zijn bodycam deed hij 'rare uitspraken' waaruit viel op te maken dat hij zelfmoord overwoog. De agent liet me weten dat hij de beelden wel veilig had laten stellen, maar dat het verder geen zaak was geworden. De beelden zijn dus niet gebruikt.

Aanhouding na belediging

In verband met een aanhouding zijn er opnames gemaakt door medewerkers van de standplaats Waddinxveen. De verdachten hebben een politieman beledigd en de aanhouding is opgenomen met een bodycam. De officier van justitie vroeg volgens mijn contactpersoon of de beelden bij het dossier konden worden gevoegd. Ze zijn op een USB-stick gezet door de beheerder in Amsterdam en aan de collega's in Waddinxveen gegeven. Voor de betrokken agenten was het fijn dat er beelden van de aanhouding waren omdat ze niet alle signalen van de inzittenden op papier hoefden te zetten. In de mutatie heeft hij gewoon gezet dat hij bodycambeelden had gemaakt. Het onderzoeksteam vroeg inderdaad de beelden op. Wat er verder mee is gebeurd heeft de politie niet gehoord.

Het is niet voor het eerst dat geconstateerd wordt dat de 'reis' van beeldmateriaal door de strafrechtketen, dus van politie via openbaar ministerie tot eventueel de rechtszaal, voor de politie niet systematisch wordt geregistreerd (Flight 2016). Dat betekent dat niemand weet hoe belangrijk (of onbelangrijk) beeldopnames feitelijk zijn. De politie krijgt daar in elk geval niet standaard een terugkoppeling van en ze vragen er zelf blijkbaar ook niet naar. Daarom stond in het onderzoeksrapport over de bodycams in de Eenheid Amsterdam (Flight 2019) de aanbeveling in een vervolgonderzoek expliciet uit te zoeken op welke directe en indirecte manieren beelden van bodycams een rol hebben gespeeld bij vervolging en eventuele veroordelingen. Dit onderzoek in de Landelijke Eenheid onderstrept het belang van die aanbeveling.

7.3 Teleurstelling

In de enquête is gevraagd of bodycams het makkelijker maken om bewijsmateriaal aan het openbaar ministerie aan te leveren. Daar was voorafgaand aan de proeftuin 81% het mee eens. Na afloop van de proef was het gedaald naar 73%. Nog altijd denkt dus een ruime meerderheid dat dit makkelijker zal worden, maar de proeftuin heeft de hoge verwachtingen wel iets getemperd. Hetzelfde geldt voor de vraag of bodycams goed weergeven wat er tijdens incidenten is gebeurd en of ze beter bewijsmateriaal opleveren. De respondenten verwachtten daar vooraf veel van, maar na afloop zijn ze iets minder positief. Blijkbaar heeft de proeftuin op dit vlak niet aan de verwachtingen voldaan.

De betrokkenen uit de projectgroep waarmee dit resultaat van vijf veilig gestelde opnames is besproken, vonden het teleurstellend. Zij dachten dat het deels kwam doordat de medewerkers niet wisten dat de beelden na 28 dagen automatisch zouden worden gewist en dat ze dus moesten vragen om beelden te bewaren als ze interessante informatie bevatten. Daar was wel een mail over rondgestuurd, maar zo'n bericht moet natuurlijk ook 'landen'. Een ander dacht dat collega's de lat te hoog legden en dachten dat het echt een zwaar incident moest zijn voordat ze de bodycambeelden mogen laten bewaren.

Hoe dan ook: de twee vooraf gestelde doelen voor het gebruiken van opnames zijn niet gehaald. Een optimist zou kunnen denken dat dit komt doordat er geen incidenten zijn gebeurd en geen klachten zijn ingediend en er dus geen bruikbare beelden konden worden gemaakt. Maar iedereen is het er wel over eens dat het niet zo zit: er zijn wel degelijk incidenten gebeurd. In hoofdstuk 5 staat dat uit de enquête blijkt dat er in het jaar van de proeftuin circa achthonderd incidenten zijn gebeurd. Ook zijn verschillende voorbeelden van incidenten besproken in de gesprekken en interviews: incidenten waar wel een politiefunctionaris met bodycam aanwezig was, maar waar achteraf van bleek dat er geen beelden van het incident waren gemaakt. Dus de redenering dat er geen incidenten meer waren om te filmen gaat niet op. In het volgende hoofdstuk wordt de onderstroom beschreven inclusief mogelijke verklaringen voor het feit dat de bodycams minder vaak werden gebruikt dan vooraf werd verwacht.

8 De onvermijdelijke onderstroom

8.1 ‘De techniek is niet zo spannend’

Technologie wordt door mensen gebruikt en zij bepalen of een innovatie zoals de bodycam een succes wordt of een mislukking. Als politiemensen de bodycams niet zien zitten is het buitengewoon eenvoudig om dit experiment te laten mislukken: dan neem je de bodycam gewoon niet mee of je zet hem nooit aan. Draagvlak is dus essentieel voor succesvolle innovatie.

Dat is onlangs ook overtuigend aangetoond door de Politieacademie. Zij onderzochten dertien technologische innovaties bij de Nederlandse politie, waaronder bodycams (Ernst et al. 2019). Hun conclusie was dat het succes van een innovatie niet afhangt van de technologische factoren, maar van organisatorische en sociale factoren. De ondertitel van dat rapport luidde: ‘De techniek is niet zo spannend’¹

Een goede manier om de sociale kanten van technologische innovaties te onderzoeken is expliciet de focus leggen op de ‘onderstroom’ van opvattingen, drijfveren en gevoelens (Landman & Sollie 2018). De bovenstroom van beleid, beheer en financiën moet natuurlijk ook in orde zijn: bodycams, computers en internetverbindingen moeten werken. Maar zelfs perfect functionerende technologie is niet genoeg om een bodycamproject succesvol te maken. De bodycam is namelijk een technische innovatie, maar nog veel meer een sociale interventie. De bodycam is immers bedoeld om de contacten tussen politie en burgers in positieve zin te beïnvloeden. Of dat lukt hangt daarom vooral af van draagvlak, enthousiasme, samenwerking en communicatie. In dit hoofdstuk wordt de onderstroom besproken.

Draagvlak is groot

In het algemeen is er veel steun voor de bodycam. In de enquête zijn enkele vragen gesteld om het draagvlak voor de bodycams te peilen. Van alle respondenten vindt 91% dat de voordelen van bodycams groter zijn dan de nadelen. En bijna iedereen, namelijk 95%, vindt dat de bodycams moeten worden uitgerold naar alle eenheden. Het besluit van de Nationale Politie om bodycams breder in te gaan zetten kan dus in elk geval rekenen op de steun van velen binnen de Landelijke Eenheid. Maar hoe valt dit te rij-

1 Daarmee bedoelen de onderzoekers niet dat technologie niet belangrijk zou zijn. Wat ze bedoelen is dat de technologie niet *bepaalt* of een innovatie een succes wordt of een mislukking. Als de techniek het niet doet, wordt de innovatie zeker geen succes: het is dus een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde.

men met het feit dat slechts een op de vier ondervraagden zelf met een bodycam heeft gewerkt? Blijkbaar is een positief idee over de bodycam niet genoeg om politiemensen over te halen ze ook daadwerkelijk te gebruiken.

In dit hoofdstuk gaat het over de vraag waar het lage en teruglopende gebruik van de bodycams door zou kunnen zijn veroorzaakt. Elke nieuwe technologie is spannend en niet iedereen is meteen enthousiast. Maar bij bodycams speelt nog iets anders mee: ze kunnen in je voordeel werken, maar je kunt er ook door in de problemen komen. Dat is het eerste onderwerp waar naar wordt gekeken. Vervolgens gaat het over de spelregels die gelden voor de bodycams: die bepalen namelijk of politiemensen de bodycam als een ondersteuning of als een controlemiddel of zelfs een bedreiging zien. Eerst gaat het over de spelregels zoals die op papier zijn vastgelegd en daarna over de spelregels in de praktijk.

8.2 Kunnen de beelden ook tegen mij worden gebruikt?

De bodycams in Lelystad en Breda zijn nauwelijks gebruikt. Dat had voor een deel een technische oorzaak. In Breda lukte het bijvoorbeeld niet de computer die nodig was voor de connectie met het LON goed in de lucht te houden. Als dat een paar keer fout gaat haken mensen al snel definitief af. Ook in Lelystad was er een technisch probleem: er was geen snelle internetaansluiting voor het uploaden van de opnames. Omdat het ging om een tijdelijke locatie werd daar niet in geïnvesteerd en dat was niet bevorderlijk voor enthousiasme over de bodycams. Maar dat waren niet de enige redenen voor het kleine aantal gebruikers, – er was ook iets mis in de onderstroom.

Controle door de leiding

In december 2018, dus aan het eind van het proefjaar, kwam het verschil tussen Ouder-Amstel (veel gebruik) en Lelystad (weinig gebruik) aan de orde in een gesprek met de projectgroep in de afdeling Noordwest. Volgens sommige aanwezigen werden de bodycams in Lelystad niet gebruikt omdat een deel van de medewerkers de bodycam als een 'controlemiddel' zag. Uit de enquête kunnen we afleiden dat dit wel meeviel: bijna niemand van de ondervraagden (2%) dacht dat het doel van de proeftuin 'controle op politiewerk' was. Ook was de groep die het eens was met de stelling 'Bodycams zijn voor de leiding een manier om politiemedewerkers te controleren' relatief klein met 17%. In de Eenheid Amsterdam waren de percentages 7%, respectievelijk 27%. Dus als er al sprake was van wantrouwen over meekijken door de leiding, dan was dat in de Landelijke Eenheid minder dan in de Eenheid Amsterdam. Dat kan dus bijna niet de hoofdoorzaak zijn geweest waarom er bijna nooit opnames zijn veilig gesteld.

Verlies van controle over 'het verhaal'

In hetzelfde gesprek opperden sommigen dat bepaalde medewerkers in Lelystad de bodycam 'eng' vonden. Niet zozeer omdat de chef kan meekijken, maar omdat beelden ook tegen je kunnen worden gebruikt. Dat dit idee een grote negatieve impact kon

hebben op het gebruik van de bodycams werd door de leden van de projectgroep al eind 2017 onderkend. De projectgroep heeft toen ook uitgebreid gesproken over deze angst. Alle betrokkenen in die projectgroep dachten dat politiemensen graag willen leren van hun fouten: dat was het probleem niet. Wel dachten ze dat sommige politiemensen zorgen hebben over het feit dat ze de controle over 'het verhaal' kwijt zouden kunnen raken:

'Ze kunnen maandagochtend alle beelden van het weekend rustig gaan zitten beoordelen, terwijl je zelf in een seconde moest beslissen.'

Een andere gesprekspartner wees me erop dat de angst van mensen dat beelden een eigen leven konden gaan leiden ook wel terecht was aangezien daar fouten mee waren gemaakt in het verleden:

'We hadden een aantal collega's die dashcams gebruikten en soms zag je zo'n filmpje dan ineens voorbij komen tijdens een training. Mensen worden daar bang van. Ze willen niet in de picture staan vanwege iets wat ze niet goed hebben gedaan.'

Ook hoorden we dat er in de Landelijke Eenheid recent een paar organisatorische veranderingen zijn doorgevoerd en dat er relatief veel nieuwe, jongere collega's bij waren gekomen. Die veranderingen maken een groep ook kwetsbaar voor dit soort onzekerheden.

Gekozen strategie

In het overleg van eind 2017 is afgesproken dat de boodschap richting medewerkers moest zijn dat het niet de bedoeling was om de bodycams tegen de eigen medewerkers te gebruiken. Maar men wilde ook niet glashard ontkennen dat ze daarvoor zouden worden gebruikt: want het kon wel degelijk een keer gebeuren. De beelden konden immers worden gebruikt voor de afhandeling van klachten, interne onderzoeken en strafrechtelijke onderzoeken. Een van de aanwezigen vatte de gekozen communicatieboodschap kernachtig samen:

'Opnamen kunnen vóór je werken, maar ook tegen je, bijvoorbeeld als je disproportioneel geweld gebruikt hebt.'

Relativering

Overigens zijn er ook mensen die de risico's dat beelden tegen je worden gebruikt helemaal niet zo groot vinden, zoals een van mijn gesprekspartners:

'Voor burgers geldt: als je gewoon doet, is er niets aan de hand. En uiteraard geldt dat ook voor de collega's op straat: als je professioneel handelt en professioneel blijft, hoef je niet bang te zijn voor de inzet van de bodycam. En filmen is niet eng: burgers filmen ons nu toch ook al?'

Er zijn ook medewerkers die van mening waren dat het altijd goed is om beelden te hebben—óók als die laten zien dat de politie een fout maakte.

‘Beelden werken eigenlijk altijd in ons voordeel. En als ze dat niet doen, zijn ze ook nuttig.’

Maar zo optimistisch en zelfverzekerd waren de meeste mensen toch niet. Dus de kans is groot dat het tegenvallende gebruik in elk geval deels te wijten is aan de onzekerheid over waar beelden terecht kunnen komen.

Elk gesprek over deze angsten en onzekerheden eindigde met de constatering dat veel afhing van de toegang tot de beelden. Als iedereen de beelden kan bekijken, zullen mensen heel weinig op de opnameknop drukken, was de verwachting. Daarom is besloten de toegang te beperken tot een klein aantal geautoriseerde en onafhankelijke functionarissen, precies zoals nu ook gebruikelijk is in incidenten waar filmopnames van zijn gemaakt. Dus bij geweldstoepassing krijgt de Rijksrecherche toegang, bij een klacht de afdeling VIK (Veiligheid, Integriteit en Klachten) en bij opsporingsonderzoeken de Officier van Justitie. Dat is een flinke beperking van de toegang tot de beelden, maar wisten de gebruikers dat wel? Daarmee komen we aan bij het verschil tussen de spelregels die op papier staan en de spelregels in de praktijk—het onderwerp waar de rest van dit hoofdstuk over gaat.

8.3 De spelregels: op papier

Iedereen die heeft meegedacht over het belang van ‘de onderstroom’ was het ermee eens dat negatieve verhalen over bodycams alleen maar te voorkomen zijn als er een helder inzetkader is waarin zwart-op-wit staat wie de beelden mag gebruiken en voor welke doelen. Dus is het een interessante vraag of dat ook inderdaad is gelukt. De toegang tot de opnames is belangrijk, maar minstens zo belangrijk zijn twee voorafgaande vragen. Elke organisatie die met bodycams gaat werken moet de volgende drie, onderling samenhangende, vragen beantwoorden:

- i) Is het verplicht of vrijwillig om een bodycam te dragen?
- ii) Mag de drager zelf bepalen wat hij of zij opneemt of zijn er richtlijnen voor?
- iii) Wie kan er bij de beelden en voor welke doelen?

De antwoorden op deze vragen zijn bepalend voor de resultaten die je met de bodycams kunt bereiken. En de antwoorden zijn voor een groot deel bepalend voor de steun vanuit de organisatie zelf voor de bodycams. Als medewerkers het idee hebben dat de bodycams er zijn om hun functioneren te beoordelen reageren ze er immers anders op dan als ze het zien als een instrument waarmee hun werk veiliger zal worden (Flight 2018). En het grappige is: als je de spelregels niet op papier zet, zullen mensen in de praktijk hun eigen spelregels gaan bedenken. Sterker nog: dat kunnen ze ook doen als ze wél op papier staan.

Spelregels volgens aanvraag proeftuin

In de aanvraag van de proeftuin stond over de drie spelregels het volgende:

‘Afhankelijk van beschikbaarheid zal elke dienst gebruik gemaakt worden van de bodycam. Als de collega iemand op de openbare weg een persoon aanspreekt, zet hij de camera aan. Als hij op de openbare weg iets waarneemt, waarvan hij verwacht dat filmopnames waardevol kunnen zijn voor een onderzoek, zet hij de camera ook aan. De beelden die gebruikt worden voor een proces-verbaal dienen geregistreerd en opgeslagen te worden.’

Kortom: i) elke medewerker moet elke dienst een bodycam meenemen, ii) bijna elke interactie moet worden opgenomen en iii) de opslag van de beelden wordt zeer beperkt gehouden: alleen beelden voor een proces-verbaal hoeven te worden opgeslagen. Op het spectrum van vrijwillig tot verplicht lag het zwaartepunt in het begin duidelijk aan de kant van de verplichtingen. In een gesprek vlak voordat de proeftuin begon werd dit mondeling bevestigd:

‘Het is niet verplicht, maar we gaan ook niet zeggen: ‘Als je zin hebt.’ Aan het begin van je dienst neem je hem gewoon mee en je gaat filmen in de situaties dat het moet.’

Opvallend was dat de leden van de projectgroep die bij de aanvraag betrokken waren het niet problematisch vonden dat dit soort verplichtingen de kans op weerstand bij de medewerkers vergroten. Ik hoorde zelfs van een van hen dat het idee voor deze afspraken niet *top-down* was opgelegd, maar van de werkvloer kwam: “Ze vragen er zelf om”. Uitleggen van de spelregels werd door een enkeling dan ook beschouwd als een slecht idee:

‘Hoe meer aandacht ik geef aan de garanties die nodig zijn tegen mogelijke problemen, hoe moeilijker ik de implementatie maak. Ik hoop op enthousiasme.’

Aan de andere kant zijn er ook mensen die zich realiseerden dat veel medewerkers zich zorgen maakten over de vraag of ze in de problemen konden komen door de opnames. Volgens een van mijn gesprekspartners ‘zat daar wel heel veel angst’ en een ander zei: ‘Ik heb daar wel wat zorgen over.’

Maar als er al bedenkingen waren aan het begin, hebben die er dus niet toe geleid dat de aanvraag werd herschreven richting meer vrijwilligheid of dat er veel tijd voor begeleiding en het verwerven van draagvlak onder de medewerkers werd gereserveerd.

Spelregels volgens memo aan gebruikers

Vlak voor de start van de proeftuin werd een mail rondgestuurd aan alle medewerkers van de geografische afdelingen die met de bodycams mochten werken. Daarin werden de drie spelregels anders uitgelegd dan in de aanvraag.

Beste collega's,

Het is zo ver! Je kan starten met filmen!

De bodycams staan al een tijdje te wachten op de verschillende locaties. Het moment is daar dat je ze kan gebruiken tijdens de dienst. Vanaf dit moment zijn we officieel gestart met de Landelijke Pilot binnen de Geografische afdelingen Noord-West en Zuid-West van de Dienst Infrastructuur bij de Landelijke Eenheid.

Hoe het werkt in een notendop:

- Begin dienst kun je een bodycam pakken en deze bevestigen aan je uniform.
 - Heb je een bodycam die live beelden kan versturen naar OC, meld dit dan tijdens het inmelden.
- Schat zelf in wanneer je de bodycam aanzet binnen jouw werkzaamheden.
- Einde dienst zet je de bodycam terug in het docking station.
- Heb je relevante beelden gemaakt? Maak hier dan melding van bij de coördinator van je standplaats.
- Wil je beelden terugkijken? Doe dan een gemotiveerde aanvraag bij je coördinator.
- OVJ bepaalt of jouw gemaakte videobeelden gebruikt gaan worden als bewijs.

Voor praktische en juridische vragen kun je terecht bij de coördinatoren op je eigen standplaats. In de bijlage voor de zekerheid de eerder gedeelde informatie omtrent het Landelijk Project Bodycams.

Bij deze wensen we jullie allemaal heel veel succes en plezier met het ontdekken van de (on)mogelijkheden van dit middel.

Ervaringen, in wat voor vorm dan ook, kun je delen met je coördinatoren of met de dossierhouders.

In deze mail werden de drie spelregels omgekeerd: i) dragen van de bodycam is een vrijwillige keuze, ii) er is geen verplichting om bepaalde interacties op te nemen: 'schat zelf in wanneer je de bodycam aanzet' en iii) na elke dienst kan je zelf bepalen of er beelden zijn die je wilt bewaren. Op het spectrum van vrijwillig naar verplicht zit deze

tweede versie van de spelregels dus volledig aan de kant van vrijwillig. Volgens de dossierhouders is deze omslag veroorzaakt doordat er na goedkeuring van de aanvraag moest worden gewerkt volgens het landelijke inzetkader voor bodycams dat was vastgesteld: ‘We moesten overschakelen naar vrijwilligheid’.

8.4 De spelregels in de praktijk

In de enquête is gevraagd of de bodycam verplicht was of vrijwillig. Alle respondenten (100%) zeiden dat het een vrijwillige keuze was om de bodycam al dan niet mee te nemen. Dat laat duidelijk zien dat de boodschap uit het mailtje beter is geland dan de insteek die in de oorspronkelijke aanvraag was gekozen. Maar die vrijwilligheid heeft ook een zekere vrijblijvendheid opgeleverd: heel weinig mensen hebben zich verdiept in de bodycam. Er waren maar weinig mensen in de projectgroep die zich geroepen voelden aan anderen te vertellen wat de spelregels waren. Als het uitgangspunt vrijwilligheid is, is het logisch om iedereen zelf te laten bepalen hoe ze met de bodycam willen werken.

Tijdens de groepsgesprekken bleek dat deze filosofie onwenselijke gevolgen heeft. De meeste aanwezigen wisten niet veel over de bodycam zelf (‘de knoppencursus’) en ook niet over de spelregels:

- De meeste gebruikers wisten niet dat de bodycams de mogelijkheid van *pre-recording* boden, terwijl ze daar bijna allemaal wel positief over waren;
- Op de vraag of een burger recht op inzage in de beelden heeft, kon niemand het correcte antwoord geven²;
- Twee op de drie medewerkers (67%) dachten dat ze de opnames mochten bekijken voordat ze een proces-verbaal opmaakten, terwijl dit niet is toegestaan;
- Een op de drie (34%) van degenen die met een bodycam hebben gewerkt, filmde ook binnen in woningen, terwijl dat niet is toegestaan;
- Geen van de gesprekspartners—behalve de dossierhouders, de coördinatoren en leden van de projectgroep zelf—wist dat je een verzoek moest indienen om te voorkomen dat beelden na 28 dagen automatisch worden gewist.

De spelregels stonden dus wel op papier, maar ze zijn duidelijk niet geland in de praktijk. Daar zat geen kwade opzet achter: het komt gewoon doordat trainingen over bodycams en begeleiding van gebruikers onvoldoende prioriteit kregen. Minder dan de helft (44%) van de medewerkers die met een bodycam hebben gewerkt heeft een training over de bodycam gekregen. Tijdens werkoverleggen is wel aandacht besteed aan de bodycams, maar dat gebeurde niet gestructureerd. Het heeft er in elk geval niet toe geleid dat iedereen de spelregels kende en naleefde.

2 Dat antwoord is ‘ja, er is een recht op inzage’, behalve als er een zwaarwegende reden is om dit niet te doen. Bijvoorbeeld als het een lopend onderzoek schaadt of als het de privacy van anderen ernstig aantast.

Weinig gevoel van urgentie

Toen duidelijk werd dat de bodycams niet verplicht maar vrijwillig waren, werden de ambities naar beneden bijgesteld. Dat was ook de reden dat niemand aan de bel trok toen bleek dat de bodycams steeds minder werden gebruikt en dat er bijna nooit een verzoek binnenkwam om een opname veilig te stellen. De reactie op het tegenvallende gebruik was onderkoeld: het is niet anders—leek men te denken.

Het is bijzonder om te zien hoe makkelijk dit geaccepteerd werd als we het vergelijken met de reactie op een technische hapering aan het begin van het project. Toen vlak voor de start van de proeftuin bleek dat de snelheid van het netwerk veel te traag was om video te kunnen verzenden, kwam de projectleiding in actie. Er werd alarm geslagen en daarbij werd stevige taal gebruikt: ‘zo groot mogelijke spoed handelen’, ‘onaanvaardbaar uitstel’ en ‘hoge prioriteit’. Er moesten met spoed computers met een snelle internetconnectie worden geplaatst en aangesloten op het Landelijk Operationeel Netwerk. Specifieke medewerkers werden aangesproken op hun verantwoordelijkheid: “Graag terugkoppeling. En voor de andere lezers kan het goed zijn met hun doorzetmacht op bepaalde onderwerpen te helpen een en ander sneller voor elkaar te krijgen bij de verantwoordelijken.”

Een vergelijkbare actie is niet ondernomen toen bleek dat de bodycams weinig werden gebruikt. Het was bij een aantal mensen al vrij snel bekend dat het *live* meekijken en achteraf gebruik van beelden niet van de grond kwamen en dat de meeste bodycams de meeste tijd bleven liggen. Dat leverde echter geen vergelijkbaar gevoel van urgentie op bij de projectgroep zoals de lage internetsnelheid dat wel deed. Kennelijk vond met het oplossen van technische storingen belangrijker dan het wegnemen van organisatorische drempels. In het volgende hoofdstuk staat dan ook een aanbeveling over actieve begeleiding, op technisch én organisatorisch vlak.

9 Conclusies en aanbevelingen

9.1 Conclusies

In de Landelijke Eenheid is in 2018 een jaar lang een experiment gehouden met bodycams. De medewerkers van de geografische afdelingen Noordwest en Zuidwest van de Dienst Infrastructuur konden een jaar lang werken met bodycams. De proeftuin was er een van 32 in heel Nederland: proeven die onder de vlag van het Landelijk Project Bodycams werden gehouden. Alle proeftuinen samen moeten antwoord geven op de vraag wat bodycams opleveren voor politiewerk. Het doel van deze specifieke proeftuin in de Landelijke Eenheid was de (on)mogelijkheden van de bodycam te ontdekken: als preventief middel, als instrument voor *live* meekijken en voor gebruik van opnames achteraf voor klachtafhandeling en opsporing.

Vooraf

Geweld tegen politieambtenaren is gedaald in de twee geografische afdelingen die met bodycams werkten. Het aantal incidenten van lichamelijke agressie en serieuze bedreigingen is gehalveerd. Tevens is het veiligheidsgevoel verbeterd bij degenen die vaak met de bodycam werkten: hoe vaker de bodycam werd gedragen, hoe groter dat effect. Hard bewijs dat de bodycam deze positieve resultaten heeft veroorzaakt is er niet: het onderzoeksdesign is daar net niet robuust genoeg voor omdat een controlegroep ontbreekt. Maar op basis van de beleidstheorie, eerder wetenschappelijk onderzoek, logisch nadenken en de informatie uit andere bronnen is het zeer waarschijnlijk dat het preventieve ‘vooraf’ mechanisme is geactiveerd. De politiemensen die de enquête invulden ondersteunen deze conclusie: agenten zelf dachten na de proef vaker dan voor de proef dat mensen zich respectvol richting de politie gedragen en dat ze beter meewerken dankzij de bodycams. Blijkbaar heeft de bodycam zijn corrigerende effect dus in de praktijk aangetoond. Overigens is het zeer aannemelijk dat dit corrigerende effect twee kanten op werkt: ook de politie gaat zich professioneler gedragen aangezien ook hun gedrag wordt vastgelegd.

Tijdens

Het *live* meekijken met de bodycams is niet goed uit de verf gekomen. Daar zijn twee oorzaken voor. Technisch was het probleem dat de bodycam die de mogelijkheid van *live streaming* bood, onhandig werd gevonden door de snoeren en verschillende onderdelen. Daarom werd die minder vaak meegenomen dan de nieuwere T2. Maar ook psychologisch is er een probleem: veel mensen vinden het namelijk een ongemakkelijk

of onprettig idee dat de meldkamer zelf de bodycam kan aanzetten en dus kan meekijken en meeluisteren zonder dat degene die de camera draagt dat weet. De camera moet dan overigens wel *standby* staan en dat kan elke drager wel zelf bepalen.

Er zijn een paar ervaringen opgedaan met *live streaming* en die zijn positief. De medewerkers in de meldkamer kunnen meekijken en zaken zien die de drager van de bodycam over het hoofd ziet: een gasfles in een brandend pand of relschoppers die zich verzamelen zonder dat de agent ter plaatse het doorheeft. Maar het zijn slechts twee anekdotes in een jaar tijd en dat is niet genoeg om stevige conclusies op te baseren. Het feit dat *live* meekijken in theorie een veelbelovende toepassing van bodycams is, was al langer bekend—ook voordat deze proeftuin begon. Dat is nu opnieuw bevestigd, maar in de praktijk is dit mechanisme feitelijk niet echt geactiveerd. Dus heeft de proeftuin hier weinig nieuwe kennis over opgeleverd. Wel kunnen we concluderen dat het ondanks goede intenties niet is gelukt dit veelbelovende mechanisme van bodycams in de praktijk te verwezenlijken. Andere eenheden die hetzelfde doel hebben kunnen daar dus van leren.

Achteraf

Er zijn ruim 1.250 opnames gemaakt in de loop van de pilot: drie á vier per dag. De in de aanvraag geformuleerde streefcijfers (vijf opnames gebruiken voor klachtafhandeling en tien opnames als bewijsmateriaal) zijn niet gehaald: opnames zijn niet gebruikt voor opsporing of klachtafhandeling. De tweede van die doelstellingen—over de klachten—kón ook niet gehaald worden: gedurende het jaar dat de proef liep zijn geen klachten ingediend tegen politiemensen met bodycams.

Er is in de loop van het proefjaar vijf keer een opname ‘veilig gesteld’: de rest van alle opnames is dus automatisch gewist na 28 dagen. Ook die vijf opnames zijn uiteindelijk geen van allen gebruikt voor opsporing of klachtafhandeling—zelfs als dat volgens de filmer heel nuttig zou zijn geweest. In het hele jaar is het een keer voorgekomen dat beelden werden gebruikt om van te leren: drie politiemensen hebben opnames teruggekeken van de aanhouding van een vuurwapengevaarlijke verdachte. Dit is echter de uitzondering die de regel bevestigt: opnames zijn nauwelijks gebruikt.

9.2 Aanbevelingen

Het is opnieuw aangetoond, net als in de Eenheid Amsterdam: bodycams kunnen agressie en geweld tegen politiemensen voorkomen. Alle beschikbare informatie wijst erop dat het preventieve mechanisme van de bodycams ook in deze proeftuin in de Landelijke Eenheid is geactiveerd. Dat ondersteunt het besluit van de Nationale Politie om tweeduizend bodycams aan te schaffen. Maar het onderzoek laat ook zien op welke punten er nog ruimte is voor verbetering. Tegenvallende resultaten zijn net zo leerzaam als successen—mits je er maar van leert. Teneinde dat leren zoveel mogelijk te stimuleren, staan hieronder als afsluiting van dit rapport een aantal aanbevelingen. De aanbevelingen zijn niet uniek voor de context van de Landelijke Eenheid. Hopelijk

helpen ze de politie enkele valkuilen te vermijden bij de voorgenomen invoering van tweeduizend bodycams in heel Nederland.

Aanbeveling 1: Creëer de ideale context: techniek op orde

De technische problemen in Breda en Lelystad waren zo groot dat de proeftuin op die twee standplaatsen eigenlijk nooit echt van start is gegaan. De meeste bodycams bleven de meeste tijd op het bureau liggen. Ten tweede is er voor het *live streamen* gewerkt met een bodycam die door de onhandige snoeren niet aan de eisen van de politie voldoet. Die bodycam is dan ook nauwelijks gebruikt en ook daar heeft deze proeftuin dus geen bruikbare ervaringen kunnen opleveren. Als je een grote groep politiemensen vraagt bodycams uit te proberen, moet je wel zeker weten dat ze het ‘gewoon doen’. Dat kan je prima kleinschalig testen voordat je grootschaliger aan de slag gaat. De aanbeveling is om geen proefprojecten met bodycams meer te starten als niet eerst de techniek is getest en in orde is bevonden. Ten derde is in deze proeftuin met een tijdelijke oplossing voor beeldtransport en beeldopslag gewerkt die niet schaalbaar is. Door te werken met tijdelijke oplossingen is dat infrastructurele probleem in de proeftuinen niet uitgezocht, maar uitgesteld. Het is onvermijdelijk dat er opslagproblemen zullen ontstaan als het aantal bodycams groeit. Voordat bodycams grootschalig worden ingevoerd moet de ICT-infrastructuur van de politie zich lenen voor het transporteren, opslaan, beheren en veilig delen van grote hoeveelheden video.

Aanbeveling 2: Activeer de gewenste mechanismen: begeleiding

Het mechanisme ‘vooraf’ is in deze proeftuin succesvol geactiveerd: er zijn naar alle waarschijnlijkheid incidenten voorkomen door de corrigerende werking van bodycams. Maar het was ook de bedoeling om de twee andere mechanismen van bodycams uit te testen: *live* meekijken en achteraf opnames gebruiken. Die twee mechanismen zijn niet geactiveerd en dus heeft deze proeftuin op die gebieden geen *lessons learned* opgeleverd. De aanbeveling is om in het vervolg actiever te worden in de begeleiding van gebruikers. Die moeten immers de beoogde mechanismen activeren: dat doen bodycams niet uit zichzelf. Het is—wederom—aangetoond dat het niet genoeg is om op elk politiebureau een setje bodycams neer te leggen en daarna een mailtje met instructies rond te sturen. Het zijn politiemensen die de technologie moeten gebruiken en die kunnen er alleen een succes van maken als ze weten wat de bedoeling is. Ook zullen mensen zich alleen aan afspraken houden als ze die kennen: uit dit onderzoek blijkt dat slechts 13% van de agenten altijd een mondelinge waarschuwing gaf als er een opname werd gestart, terwijl dat een verplichting was. Dat stond op papier, maar dat is dus volstrekt onvoldoende om door te dringen tot in de praktijk. Er zijn twee soorten begeleiding nodig:

- Organisatorische begeleiding
Gebruikers moeten allereerst een ‘knoppencursus’ krijgen over de bodycam zelf: hoe werkt het aan- en uitzetten, wat betekenen de lampjes, hoe werkt buffering en hoe meld je je correct aan bij het systeem? Ten tweede moeten ze de juridische ka-

ders leren kennen en toepassen: burgers hebben inzagerecht, je moet mondeling aankondigen dat je gaat opnemen, je mag in principe niet filmen in woningen en je mag geen beelden bekijken voor het opstellen van een proces-verbaal. Ten derde moeten ze de drie spelregels uit hun hoofd kennen: wie draagt de bodycam, wat moet je filmen en wie kan er bij de beelden?

- **Psychologische begeleiding**
Naast de praktische begeleiding is er ook psychologische begeleiding nodig. Iedereen die voor het eerst met een bodycam aan de slag gaat, voelt zich op een bepaalde manier onzeker. Wat als ik een fout maak? Kunnen de beelden ook tegen mij worden gebruikt? Het werkt niet als je dit soort lastige vragen uit de weg gaat: je moet ze juist expliciet op tafel leggen en bespreken. Daarom moeten er mensen beschikbaar zijn, zogenaamde ambassadeurs, om hun collega's te ondersteunen en om successen op te halen en breder te delen. Die ambassadeurs zal je moeten werven, trainen en koesteren.

De begeleiding is belangrijker dan de techniek. We herhalen hier de ondertitel van het rapport van de Politieacademie over technologische innovaties bij de politie: “De techniek is niet zo spannend.” Dat is in deze proeftuin bevestigd: de techniek is een belangrijke randvoorwaarde die ‘gewoon’ in orde moet zijn. Daar valt ook nog veel te winnen, blijkt uit dit onderzoek. Maar goede technologie is niet genoeg: de mensen die ermee werken zijn het belangrijkste en die mensen moet je dus centraal stellen.

9.3 **Epiloog**

Dat bodycams een corrigerend mechanisme ‘vooraf’ kunnen activeren en zo het werk van politiemensen veiliger kunnen maken is al eerder aangetoond en is in bevestigd door dit onderzoek in de Landelijke Eenheid. Maar de twee andere mechanismen ‘tijdens’ en ‘achteraf’ zijn niet geactiveerd. Het zou een misvatting zijn als dit tot de conclusie leidt dat die twee andere mechanismen blijkbaar minder veelbelovend zijn. Dat is namelijk geen conclusie die wordt gedragen door de bevindingen: de enige terechte conclusie is dat er meer techniek, organisatie, ondersteuning en begeleiding—kortom: meer doorzettingsvermogen—nodig is om deze twee mechanismen tot leven te wekken.

Om in de metafoor van de proeftuinen te blijven: bodycams hebben een zorgvuldig voorbereekte voedingsbodem nodig. Maar na het zaaien begint het echte werk pas: dan moet je namelijk zorgen voor een constante aanvoer van voedsel, licht en water in de juiste hoeveelheden om de bodycams tot bloei te laten komen. Daarna moet je alles netjes onderhouden en beheren om na verloop van tijd te kunnen gaan oogsten. Dat is een zaak van lange adem die veel meer vergt dan alleen goede technische voorbereiding.

Het is niet voor het eerst dat dit wordt opgeschreven. Een vergelijkbare conclusie werd al eerder getrokken: de reeks van drie publicaties van Politie & Wetenschap over bodycams, waar dit het derde deel van is, draait eigenlijk om precies dat idee. Het is ook precies de kracht van die reeks dat we nu weten dat sommige patronen zich elke keer weer manifesteren, onafhankelijk van de context. We hebben een aantal structurele valkuilen blootgelegd die je in het vervolg dus ook moet zien te vermijden. Als de begeleiding van de gebruikers niet goed geregeld wordt, zal de landelijke invoering van bodycams vrijwel zeker een mislukking worden. Hopelijk gebruikt de Nationale Politie de hier opgedane kennis bij de grootschalige introductie van bodycams.

Dankwoord

Veel dank aan alle politieambtenaren in de Landelijke Eenheid die mee hebben gewerkt aan dit onderzoek door de enquête in te vullen, door een interview te geven of door actief mee te denken in de proeftuin. Jullie input is de basis van dit onderzoek.

Een speciaal woord van dank aan Ruud Edelbroek, Menno Groot, Harald Smit en Moestafa Saaïdi voor hun energie en de bereidheid mij een kijkje in de keuken te gunnen. Dank ook aan Roy Langelaar en Jeroen Schep van Zepcam voor het beschikbaar stellen van de logbestanden en hun openheid.

Verder bedank ik Ido Nap, Kees van Krevel en Sanne Smit van het Landelijk Project Bodycams binnen het Programma Sensing voor hun ondersteunen van dit onderzoek: het derde in deze reeks van Politie & Wetenschap. Dank ook aan Jan-Pieter Volkers voor het wederom programmeren van de enquête, het versturen van reminders en het opleveren van twee prachtige databestanden.

De leescommissie heeft ook in dit onderzoek een belangrijke bijdrage geleverd door de eerste versie van dit rapport van commentaar te voorzien. Jullie hebben er weer veel werk in gestoken en ik hoop dat het eindresultaat jullie goedkeuring zal wegdragen. Dank ook aan de redactieraad die heeft gereageerd op de bijna definitieve versie en nog een paar nuttige suggesties mee heeft gegeven. Tot slot veel dank aan Kees Loef en Adriaan Rottenberg van Politie & Wetenschap voor het financieren en begeleiden van dit onderzoek.

Bijlage 1 – Leescommissie

De conceptversie van dit rapport is gelezen en becommentarieerd door een leescommissie. De leden deden dit op persoonlijke titel en vanuit hun eigen deskundigheid.

- Dhr. mr. dr. J. Brands
Rijksuniversiteit Leiden
- Mw. drs. S. Brok
Nationale Politie, Eenheid Oost-Brabant
- Dhr. R. Edelbroek
Nationale Politie, Landelijke Eenheid
- Dhr. dr. S. Ernst
Politieacademie
- Dhr. dr. D. de Kool
Erasmus Universiteit Rotterdam Risbo
- Mw. S. Smit
Nationale Politie

Dit onderzoek is begeleid door dhr. mr. drs. K. Loef vanuit de commissie Politie & Wetenschap.

Bijlage 2 – Onderzoeksverantwoording

I – Bewijskracht van evaluaties

Om te kunnen bewijzen dat een interventie heeft geleid tot een bepaald effect, moet de evaluatie aan hoge eisen voldoen. De effectladder in de tabel maakt duidelijk welke bewijskracht verschillende onderzoeksopzetten hebben.

Tabel B.1: Niveaus van bewijskracht

Niveau	Beschrijving
0	Werken met impliciete kennis <ul style="list-style-type: none">• Zit in de hoofden van professionals• Werkwijze en effecten zijn onduidelijk• Niet goed overdraagbaar
1	Goed beschreven interventies <ul style="list-style-type: none">• Doel, doelgroep, aanpak en randvoorwaarden zijn uitgewerkt• Werkwijze van de interventie is te begrijpen• Interventie is overdraagbaar
2	Goed onderbouwde interventies <ul style="list-style-type: none">• Interventietheorie is uitgewerkt (expliciteren van mechanismen)• Aannemelijk verhaal over dat de interventie kan werken• Eventueel ondersteund met algemeen aanvaarde theorieën
3	Doeltreffende interventies <ul style="list-style-type: none">• Er zijn cijfers beschikbaar die laten zien dat de interventie werkt• Gegevens leveren eerste indicatie dat de interventie werkt• Waardoor de interventie werkt is onduidelijk (mechanismen)
4	Bewezen effectieve interventies <ul style="list-style-type: none">• Voldoende causale bewijskracht: verbetering is toe te schrijven aan interventie• Interventie is onderzocht door middel van (quasi-)experimentele opzet (voor- en nameting en controlegroep) dan wel een opzet die een vergelijkbaar inzicht geeft (bijvoorbeeld een herhaalde casestudie)• Beter inzicht in waardoor de interventie werkt (mechanismen)

Bron: Nederlands Jeugdinstituut (geciteerd in Landman & Solle 2018).

Het meest basale 0-niveau van bewijs is de ‘onderbuik’ of ‘intuïtie’. De kennis zit in de hoofden van professionals. Dat wil niet zeggen dat die kennis onjuist is; hij is alleen niet overdraagbaar aan anderen. De eerstvolgende stap op niveau 1 is een goede beschrijving van de interventie: doel, doelgroep, aanpak en randvoorwaarden. Het niveau 2 is een expliciete theorie waarin de mechanismen van de interventie worden uitgeschreven. En het moet een aannemelijk verhaal zijn, bijvoorbeeld omdat we uit

andere beleidsterreinen al weten dat het zo werkt. Het eerste niveau waarop je mag spreken van een bewezen effectieve interventie is niveau 3.

In dit onderzoek halen we niveau 4: een bewezen effectieve interventie. Het onderzoek in de Eenheid Amsterdam was een Randomized Controlled Trial: de ‘gouden standaard’ in dit soort onderzoek. Dat halen we niet in de Landelijke Eenheid, maar we hebben wel een herhaalde casestudie. Voorts hebben we voor het aantal geregistreerde voorvallen van agressie tegen politieambtenaren (interne registraties) wel een controlegroep (niet randomized). Het aantal incidenten is echter zo klein dat we op die registraties geen analyses kunnen baseren. De onbetrouwbaarheid van die schattingen is eenvoudigweg te groot.

Bij de toedeling tot het hoogste niveau speelt ook mee dat we inzicht hebben in waardoor de bodycam werkt: de mechanismen. Die worden expliciet beschreven en er is steun voor de veronderstelde mechanismen in ander empirisch en theoretisch onderzoek. Tot slot is vermeldenswaard dat de context veel aandacht krijgt in het onderzoek. Daarmee halen we in dit onderzoek dus niet de gouden standaard zoals in de Eenheid Amsterdam, maar wel niveau 4: een bewezen effectieve interventie.

II – Onderzoeksmethoden

Enquête

Onder de politieambtenaren die met een bodycam de straat op konden is twee keer een online vragenlijst afgenomen: in november 2017 (voor) en in november 2018 (na). Alle medewerkers in de twee regio's waar bodycams zouden komen, kregen een persoonlijke uitnodiging op hun werkmailadres met een link naar de vragenlijst. Die persoonlijke benadering maakte het mogelijk reminders te sturen naar diegenen die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld. De uitnodiging voor de vragenlijst is gestuurd aan alle circa 300 medewerkers in de regio's Noordwest en Zuidwest. Omdat we alleen informatie zochten van mensen die met een bodycam mochten werken, hebben we de ‘filtervraag’ gesteld of ze in uniform de straat op gaan. Ongeveer een zesde antwoordde daar ‘nee’ op en die zijn hartelijk bedankt voor hun medewerking. Daarna werd de vragenlijst afgesloten. De rest ging door naar de rest van de vragenlijst.

De respons was beide keren hoog: meer dan de helft van de benaderde personen heeft de enquête ingevuld. In totaal zijn er 323 vragenlijsten ingevuld voor dit onderzoek.

Tabel B.2 – Respons enquête

	0-meting	1-meting
Benaderde personen	311 (100%)	295 (100%)
Enquête ingevuld	166 (53%)	157 (53%)
- waarvan		
in uniform op straat	136	131
niet in uniform op straat	30	28

Het is altijd goed als de respons hoog is. Maar dat is niet genoeg: de steekproef moet ook representatief zijn voor de hele populatie. Als een bepaalde categorie medewerkers oververtegenwoordigd is in de steekproef, bijvoorbeeld mensen uit een specifieke leeftijdscategorie, dan is de steekproef niet representatief. Over de doelgroep van de bodycams zijn geen statistieken bekend: we weten dus niet wat de gemiddelde leeftijd is of iets dergelijks. We kunnen de steekproef dus niet vergelijken met de populatie. Maar we kunnen wel de twee metingen onderling vergelijken. Als de twee steekproeven veel op elkaar lijken, kan dat in elk geval niet de oorzaak zijn geweest van inhoudelijke verschillen tussen de 0-meting en de 1-meting. We kijken naar drie variabelen die gelijk zouden moeten zijn in beide peilingen: geslacht, leeftijd en dienstrooster.

Tabel B.3: Vergelijking respondenten

	0-meting	1-meting
Geslacht		
Man	89%	89%
Vrouw	10%	5%
Geen antwoord	2%	5%
Totaal	100%	100%
Leeftijd		
< 25	-	-
25-34	28%	23%
35-44	27%	26%
45-54	18%	23%
55+	27%	25%
Geen antwoord	-	3%
Totaal	100%	100%

Rooster		
Dagdienst	7%	8%
Onregelmatig zonder nacht	21%	23%
Onregelmatig met nacht	70%	66%
Anders	2%	4%
Totaal	100%	100%

De samenstelling van de groep respondenten in de 0-meting is qua geslacht, leeftijd en dienstrooster vrijwel identiek aan die van de 1-meting. Dat betekent dat verschillen tussen de 0-meting en 1-meting niet veroorzaakt zijn doordat de groep deelnemers totaal anders was. Kortom: de respons was hoog en de samenstelling van de steekproeven op de twee meetmomenten is vergelijkbaar.

Registraties GTPA

De registraties van geweld tegen politieambtenaren zijn aangeleverd door de Nationale Politie voor de vier regio's van de Dienst Infra van de Landelijke Eenheid. Twee regio's hadden bodycams: Noordwest en Zuidwest. De twee andere regio's hadden geen bodycams: Noordoost en Zuidoost. De cijfers gaan over de periode van januari tot en met december 2017 ('voor') en januari tot en met december 2018 ('na'). Daarmee hebben we dus een quasi-experimentele opzet gehaald, met een groep die de bodycams kreeg en een controlegroep.

Logfiles Zepcam over aantal sessies en opnames

Het systeem dat Zepcam heeft geleverd bij de bodycams maakt automatisch een logging aan als een bodycam wordt meegenomen. Zo kunnen we het *aantal sessies* tellen. In het logbestand staat op welke dag en op welk tijdstip er een bodycam is meegenomen. Ook staat erin welke gebruikersnaam ('user 5' of 'user 31') de bodycam heeft meegenomen, mits de gebruiker zichzelf correct heeft aangemeld. Dat gebeurde in iets meer dan de helft van de gevallen. Voor de rest van de sessies weten we alleen dat een bodycam is meegenomen, maar niet door welke gebruikersnaam of op welke standplaats.

Als een opname wordt gedownload van de bodycam naar de centrale opslag, wordt dat ook automatisch gelogd. Die logbestanden zijn ook aangeleverd en zo kunnen we het *aantal opnames* tellen. In dit bestand is het probleem van de incorrecte aanmeldingen nog groter: bij ongeveer drie op de vier opnames is niet bekend welke gebruiker de opname maakte.

De logbestanden werden net als alle opnames automatisch gewist na 28 dagen. Dat betekende dat ze elke maand met de hand moesten worden bewaard door een medewerker van Zepcam. Dat is niet elke maand goed gegaan: we hebben informatie ont-

vangen van Zepcam over 272 van de 365 dagen dat de proeftuin liep. Dat zijn precies negen van de twaalf maanden: die cijfers zijn geëxtrapoleerd naar een heel jaar.

Diepte-interviews

Voor dit onderzoek zijn gesprekken gevoerd met vijftig medewerkers van de Landelijke Eenheid: personen die zich vanuit het bodycamproject met de proeftuin bezig hielden, maar ook met mensen die in de praktijk met de bodycams werkten. Daarnaast heb ik gesprekken gevoerd met een aantal mensen die zich daarvoor hadden opgegeven aan het eind van de enquête en met mensen die beelden veilig hebben laten stellen. Ik heb afspraken gemaakt met individuele respondenten die me iets konden vertellen over een specifiek aspect van de proeftuin: techniek, organisatie, gebruik van opnames, projectleiding. In die gesprekken heb ik uiteraard die onderwerpen besproken waar de betreffende respondent het meeste van wist.

Daarnaast ben ik aangeschoven bij twee overleggen van de projectgroep die bestond uit de twee projectleiders, de coördinatoren vanuit de standplaatsen, een afvaardiging vanuit het Operationeel Centrum in Driebergen, technici van het Landelijk Operationeel Netwerk, een afvaardiging van het Landelijk Project Bodycams en medewerkers van de leverancier Zepcam. Die overleggen waren interessant omdat ze duidelijk maakten hoe de proeftuin vorderde, met welke vragen men op de werkvloer werd geconfronteerd, hoeveel opnames waren opgevraagd en welke technische en organisatorische issues speelden. Er was ook ruimte om in het kader van dit onderzoek vragen te stellen over doelen, doelbereik, geleerde lessen en het gebruik van de bodycams in de dagelijkse praktijk.

Tot slot heb ik vier keer een teamoverleg in de twee standplaatsen Ouder-Amstel en Waddinxveen mogen bijwonen. Daar was tijd en gelegenheid om systematisch informatie voor dit onderzoek te verzamelen. De aanwezigen kregen bijvoorbeeld de vraag welke mechanismen zij veelbelovend vinden, welke ervaringen ze met de bodycams hadden en dergelijke. In die sessies die een dagdeel duurden ging het over alle onderwerpen die voor het onderzoek relevant waren, maar ook over onderwerpen waar de medewerkers zelf iets over wilden vertellen. De diepte-interviews zijn niet representatief voor de hele groep medewerkers, maar dat is ook niet het doel. De enquête is er voor het representatieve beeld; de interviews zijn bedoeld om de verhalen achter die cijfers te ontdekken.

Bijlage 3 – Enquête

Introductie

De Nationale Politie experimenteert in 2017 en 2018 met bodycams in alle eenheden. Deze experimenten worden proeftuinen genoemd en ze moeten duidelijk maken of bodycams meerwaarde opleveren voor politiewerk. Na de experimenten wordt bepaald of bodycams kunnen worden toegevoegd aan het standaarduitrustingspakket.

Ook in de Landelijke Eenheid (geografische afdelingen Noordwest en Zuidwest) worden op enkele bureaus bodycams beschikbaar gesteld.

- Deze vragenlijst is bestemd voor alle collega's die al met een bodycam werken of dat kunnen gaan doen.
- Ook als u zelf nog niet met een bodycam hebt gewerkt, zijn we benieuwd naar uw mening en verzoeken we u deze vragenlijst in te vullen.
- Uw antwoorden worden anoniem verwerkt in de rapportage: de informatie kan onmogelijk naar individuele medewerkers worden herleid.
- We kunnen u de resultaten van het onderzoek mailen zodra deze beschikbaar zijn: vul dan uw mailadres aan het eind van de enquête in.
- We zijn nog op zoek naar enkele medewerkers die in een persoonlijk gesprek over hun ervaringen met bodycams willen praten met een onderzoeker. Als u mee wilt doen, kunt u dat aan het eind van de enquête laten weten.

Wij realiseren ons dat uw tijd kostbaar is en waarderen het dan ook zeer dat u deze vragenlijst wilt invullen. Hartelijk bedankt!

Selectievraag

De bodycam wordt alleen gebruikt door politiecollega's die in uniform op straat werken. Welke van de onderstaande opties is op u van toepassing?

- Ik werk (soms) in uniform op straat.
- Ik werk nooit in uniform op straat.

[Indien antwoord 2: Deze vragenlijst hoeft alleen te worden ingevuld door mensen die al met een bodycam hebben gewerkt of dat binnenkort (mogen) gaan doen. In de Landelijke Eenheid zijn dat alleen de collega's die in uniform op straat werken. Anderen hoeven deze vragenlijst niet in te vullen.]

Vragen en antwoorden

Wordt er in uw eenheid een proeftuin met bodycams gehouden?

	0-meting	1-meting
Ja	34%	85%
Nee	18%	3%
Weet ik niet	48%	12%
Totaal	100%	100%
N	123	114

[Volgende vraag is alleen gesteld aan degenen die 'ja' antwoordden bij de vorige vraag]

Wat is volgens u het belangrijkste doel van de proeftuin?
(% dat de optie aanvinkte – meerdere antwoorden mogelijk)

	0-meting	1-meting
Agressie en geweld verminderen door preventieve werking	60%	74%
Bewijsmateriaal voor opsporing en vervolging	62%	49%
Opnames voor waarheidsvinding	62%	45%
Live meekijken tijdens evenementen, demonstraties, e.d.	48%	29%
Opleiding en coaching medewerkers	26%	24%
Weerwoord tegen burgers die met smartphones de politie filmen	21%	17%
Communicatie over politiewerk/PR	14%	14%
Vergroten vertrouwen van burgers in de politie	10%	9%
Controle op politiewerk	7%	2%
Anders	-	9%
N	42	96

Heeft u al een bodycam gedragen tijdens het werk?

	0-meting	1-meting
Nee	91%	72%
Ja	9%	28%
Totaal	100%	100%
N	123	113

[Volgende vragen alleen gesteld aan degenen die ‘ja’ antwoordden bij de vorige vraag]

Wanneer droeg u voor het eerst een bodycam?

	0-meting	1-meting
een maand geleden	9%	16%
een half jaar geleden	27%	38%
een jaar geleden	18%	31%
langer dan een jaar geleden	45%	13%
weet ik niet/geen antwoord	-	3%
Totaal	100%	100%
N	11	32

Was dit in het kader van de ‘proeftuin’ die in 2017 van start ging?

	0-meting	1-meting
Ja	9%	81%
Nee	91%	6%
Weet ik niet	-	13%
Totaal	100%	100%
N	11	32

Is de bodycam ter beschikking gesteld door de politie?

Als u met meerdere bodycams hebt gewerkt, kies dan de meest recente.

	0-meting	1-meting
Ja	45%	97%
Nee	55%	-
Weet ik niet	-	3%
Totaal	100%	100%
N	11	32

Met welk merk bodycam werkt u? Als u met meerdere merken hebt gewerkt, kies dan de meest recente.

	0-meting	1-meting
Weet ik niet	9%	41%
Iwitness	-	3%
GoPro	55%	6%
Vievu	-	-
Axon (voorheen Taser)	-	-
Zepcam	27%	50%
Anders	9%	-
Totaal	100%	100%
N	11	32

In welk soort dienst draagt u de bodycam?

	0-meting	1-meting
Noodhulp	55%	38%
Solo surveillance	9%	16%
Grootschalig optreden tijdens evenementen	9%	-
Horecadienst	9%	-
Openbaar vervoersdiensten	-	6%
Anders	18%	41%
Totaal	100%	100%
N	11	32

Hoe vaak draagt u de bodycam?

	0-meting	1-meting
Nooit	27%	-
Soms	18%	34%
Regelmatig	18%	22%
Vaak	9%	31%
Altijd	27%	13%
Totaal	100%	100%
N	11	32

Waar maakt u opnames?

	0-meting	1-meting
Alleen buiten	82%	66%
Buiten en binnen	18%	34%
Alleen binnen	-	-
Totaal	100%	100%
N	11	32

Is het verplicht de bodycam te dragen of is dat een vrijwillige keuze?

	0-meting	1-meting
Verplicht	-	-
Vrijwillig	100%	100%
Weet ik niet	-	-
Totaal	100%	100%
N	11	32

Hebt u een training ontvangen over de bediening van de bodycam?

	0-meting	1-meting
Ja	-	44%
Nee	82%	56%
Niet van toepassing	18%	-
Totaal	100%	100%
N	11	32

Wat voor rapportcijfer geeft u aan de training over de bediening van de bodycam?

[Deze vraag is alleen gesteld aan degenen die 'ja' antwoordden bij de vorige vraag. Bij de 0-meting deed niemand dat.]

	0-meting	1-meting
Gemiddelde	-	7,7
N	0	14

Hebt u een training ontvangen over het inzetkader van de bodycam? (dus over de juridische aspecten en instructies over aan- en uitzetten)?

	0-meting	1-meting
Ja	9%	44%
Nee	91%	56%
Totaal	100%	100%
N	11	32

[Volgende vraag alleen gesteld aan degenen die ‘ja’ antwoordden bij de vorige vraag]
Wat voor rapportcijfer geeft u aan de training over het inzetkader van de bodycam?

	0-meting	1-meting
Gemiddelde	8	7,4
N	1	14

We leggen nu een aantal vragen voor over het gebruik van bodycams. Kies het antwoord dat uw mening het beste weergeeft (N 0-meting = 11; N 1-meting = 30).

	Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Altijd	n.v.t.	Totaal
Hebt u de interne richtlijnen voor het aanzetten en uitzetten van de bodycam gevolgd?	36% 33%	- 7%	18% 7%	- 17%	- 27%	45% 10%	100% 100%
Is het voor burgers duidelijk te zien dat u een bodycam draagt?	9% -	18% -	9% -	9% 23%	45% 77%	9% -	100% 100%
Deelt u het mondeling mee aan burgers als u een bodycam draagt?	45% 37%	27% 40%	- 13%	- 10%	- -	27% -	100% 100%
Is het voor burgers duidelijk te zien dat de bodycam een opname maakt?	18% -	9% 20%	- 7%	9% 23%	45% 50%	18% -	100% 100%
Deelt u het mondeling mee aan burgers als u een opname met de bodycam begint?	55% 37%	9% 23%	9% 7%	- 17%	- 13%	27% 3%	100% 100%

Worden de beelden rechtstreeks doorgestuurd via *live streaming*?

	0-meting	1-meting
Ja	18%	7%
Nee	82%	80%
Weet ik niet	-	13%
Totaal	100%	100%
N	11	30

[Volgende twee vragen alleen voor degenen die ‘ja’ antwoordden bij de vorige vraag]
Werkt het live streamen goed in technische zin? Denk aan: bandbreedte, beeldkwaliteit en dergelijke.

	0-meting	1-meting
Ja	50%	-
Nee	-	100%
Niet van toepassing	50%	-
Totaal	100%	100%
N	2	2

Werkt het live streamen goed in operationele zin? Denk aan: tijdig opschalen, afschalen, betere commandovoering, veiliger gevoel en dergelijke.

	0-meting	1-meting
Ja	50%	-
Nee	-	50%
Niet van toepassing	50%	50%
Totaal	100%	100%
N	2	2

Slachtofferschap en veiligheidsgevoel

Deze vragen gaan over agressie en geweld door burgers tegen politieambtenaren.

Ik heb te maken gehad met lichamelijke agressie

Onder lichamelijke agressie vallen situaties waarin burgers lichamelijke agressief waren. De medewerker is bijvoorbeeld geslagen of geschopt, gekrabd, geduwd, vastgegrepen, gebeten, bespuugd, gestoken, met voorwerpen bekogeld of met opzet aangereden. Ook ongewenste seksuele handtastelijkheden vallen hieronder.

	0-meting	1-meting
Niet	43%	59%
Afgelopen jaar één of enkele keren	29%	26%
Elke 12 maanden één of enkele keren	16%	10%
Elke 3 maanden één of enkele keren	8%	4%
Elke maand één of enkele keren	3%	1%
Elke week één of enkele keren	1%	1%
Totaal	100%	100%
N	134	123

Ik heb te maken gehad met serieuze bedreiging of intimidatie

Onder bedreiging of intimidatie vallen situaties waarin men serieus bedreigd of geïntimideerd werd door burgers. Iemand dreigde bijvoorbeeld om de medewerker iets aan te doen, intimideerde fors of dreigde met een wapen of met lichamelijk geweld.

	0-meting	1-meting
Niet	55%	72%
Afgelopen jaar één of enkele keren	26%	15%
Elke 12 maanden één of enkele keren	12%	7%
Elke 3 maanden één of enkele keren	4%	3%
Elke maand één of enkele keren	2%	3%
Elke week één of enkele keren	1%	-
Totaal	100%	100%
N	134	123

Ik heb te maken gehad met lastig gedrag

Onder lastig gedrag vallen situaties waarin men lastig gevallen werd door burgers. De medewerker werd bijvoorbeeld herhaaldelijk beledigd of uitgescholden, genegeerd, belemmerd in het werk, iemand bleef zeuren, hield zich telkens niet aan de regels, probeerde de medewerker belachelijk te maken, maakte discriminerende of ongewenste opmerkingen, of volgde diegene of stal diens spullen.

	0-meting	1-meting
Niet	18%	24%
Afgelopen jaar één of enkele keren	25%	32%
Elke 12 maanden één of enkele keren	14%	11%
Elke 3 maanden één of enkele keren	14%	17%
Elke maand één of enkele keren	19%	10%
Elke week één of enkele keren	9%	7%
Totaal	100%	100%
N	134	123

Door wie werd de laatste keer lichamelijke agressie tegen u gebruikt?

	0-meting	1-meting
Verdachten	60%	45%
Psychiatrische patiënten, verslaafden, zwervers	9%	9%
Omstanders	2%	4%
Groepje jongeren	2%	3%
Anders	27%	39%
Totaal	100%	100%
N	131	119

Door wie bent u de laatste keer serieus bedreigd of geïntimideerd?

	0-meting	1-meting
Verdachten	49%	38%
Psychiatrische patiënten, verslaafden, zwervers	5%	6%
Omstanders	5%	1%
Groepje jongeren	2%	3%
Anders	38%	53%
Totaal	100%	100%
N	130	119

Door wie bent u de laatste keer lastig gevallen?

	0-meting	1-meting
Verdachten	48%	37%
Psychiatrische patiënten, verslaafden, zwervers	4%	8%
Omstanders	10%	10%
Groepje jongeren	2%	6%
Anders	38%	39%
Totaal	100%	100%
N	130	119

Hoe veilig of onveilig voelt u zich doorgaans tijdens uw werk?

	0-meting	1-meting
zeer onveilig	1%	-
onveilig	3%	2%
niet veilig/niet onveilig	24%	15%
veilig	65%	66%
zeer veilig	6%	14%
geen antwoord	1%	3%
Totaal	100%	100%
N	130	119

Is uw veiligheidsgevoel de afgelopen drie maanden verslechterd, gelijk gebleven of verbeterd?

	0-meting	1-meting
Sterk verslechterd	-	-
Verslechterd	7%	6%
Gelijk gebleven	92%	86%
Verbeterd	-	5%
Sterk verbeterd	-	1%
geen antwoord	2%	3%
Totaal	100%	100%
N	130	119

Stellingen over bodycams

Kies alstublieft het antwoord dat uw mening het beste weergeeft. Geef ook antwoord als u zelf nog nooit met een bodycam hebt gewerkt: het gaat om uw mening.

Het bovenste getal in elke cel is de 0-meting (N = minimaal 123, maximaal 128), de rij daaronder is de 1-meting (N = minimaal 115, maximaal 118)

	Ze er oneens	Oneens	Eens	Ze er eens	wn/ga	Totaal
Door bodycams zullen burgers beter meewerken	2% -	15% 8%	47% 53%	10% 12%	27% 27%	100% 100%
Door bodycams zullen burgers meer respect tonen	2% 3%	46% 38%	21% 35%	6% 3%	24% 22%	100% 100%
Door bodycams zullen verdachten minder verzet plegen bij een aanhouding	3% 1%	32% 38%	34% 33%	9% 6%	21% 22%	100% 100%
Door bodycams zullen mensen zich in het algemeen minder agressief gedragen	2% 1%	17% 25%	45% 42%	13% 10%	23% 23%	100% 100%
Door bodycams zullen mensen minder klachten tegen de politie indienen	2% -	29% 33%	42% 33%	7% 7%	20% 27%	100% 100%
Bodycams zijn een manier voor de politie iets terug te doen tegen burgers die politie filmen	12% 12%	20% 21%	38% 35%	18% 19%	13% 14%	100% 100%

	Zeer oneens	Oneens	Eens	Zeer eens	wn/ga	Totaal
Politieambtenaren zijn door bodycams minder tijd kwijt aan papierwerk	13% 20%	55% 55%	10% 3%	4% -	17% 21%	100% 100%
Bodycams geven goed weer wat er tijdens incidenten is gebeurd	1% 2%	5% 12%	61% 55%	25% 14%	9% 17%	100% 100%
Bodycams leveren beter bewijsmateriaal op	0% 1%	4% 4%	61% 64%	26% 15%	9% 16%	100% 100%
Bodycams maken het politiewerk makkelijker	5% 1%	23% 31%	38% 40%	12% 3%	23% 25%	100% 100%
Bodycams maken het makkelijker bewijsmateriaal aan het OM aan te leveren	1% 1%	8% 4%	60% 58%	21% 15%	10% 21%	100% 100%

	Zeer oneens	Oneens	Eens	Zeer eens	wn/ga	Totaal
In het algemeen zijn burgers respectvol richting politieambtenaren	1% 2%	17% 12%	77% 72%	4% 3%	1% 10%	100% 100%
In het algemeen zijn politieambtenaren respectvol richting burgers	1% -	2% 2%	79% 74%	16% 16%	2% 9%	100% 100%
Bodycams verslechteren de relatie tussen politie en de samenleving	16% 13%	63% 62%	2% 1%	1% -	19% 24%	100% 100%
Bodycams schenden de privacy van burgers	30% 33%	57% 48%	4% 4%	1% 1%	8% 14%	100% 100%
Als een burger de politie vraagt de bodycam uit te zetten, moet de politie dat doen	30% 43%	57% 40%	4% 3%	- -	9% 15%	100% 100%
Als een burger is gefilmd door een bodycam en later een verzoek doet om de beelden te zien, dan zou de politie verplicht moeten zijn die beelden te geven	17% 20%	31% 28%	42% 33%	3% 3%	7% 17%	100% 100%
Bodycams schenden de privacy van politieambtenaren	15% 14%	61% 53%	12% 10%	2% 3%	10% 20%	100% 100%
Bodycams zijn voor de leiding een manier om politiemedewerkers te controleren	25% 28%	37% 32%	21% 14%	2% 3%	14% 23%	100% 100%
Bodycams zijn een teken van het gebrek aan vertrouwen bij de leiding	25% 28%	48% 48%	8% 2%	2% -	17% 23%	100% 100%

	Ze er oneens	Oneens	Eens	Ze er eens	wn/ga	Totaal
Politieambtenaren met een bodycam zullen minder contacten hebben met burgers	17% 13%	67% 61%	5% 5%	- 1%	11% 20%	100% 100%
Politieambtenaren met een bodycam zullen minder snel geweld toepassen	7% 7%	52% 46%	21% 20%	2% -	18% 27%	100% 100%
Politieambtenaren met een bodycam zullen het gevoel krijgen dat ze minder discretionaire ruimte hebben	6% 4%	52% 54%	24% 14%	2% 3%	17% 25%	100% 100%
Politieambtenaren met een bodycam zullen terughoudender zijn in het nemen van beslissingen	6% 6%	52% 56%	24% 10%	2% 1%	17% 27%	100% 100%
Politieambtenaren met een bodycam zullen professioneler handelen	5% 6%	41% 35%	38% 28%	1% 3%	15% 29%	100% 100%
Bodycams zijn makkelijk in het gebruik	1% 2%	2% 3%	21% 31%	7% 3%	70% 61%	100% 100%
Bodycams zijn comfortabel om te dragen	2% 1%	3% 14%	17% 21%	2% 3%	75% 62%	100% 100%
Levensduur van de batterij is voldoende	3% 6%	2% 12%	7% 9%	1% 2%	87% 71%	100% 100%
Het is makkelijk de data aan het eind van de dienst te uploaden	2% 3%	4% 2%	7% 17%	2% 5%	84% 74%	100% 100%
Opnames van een specifieke gebeurtenis zijn eenvoudig te vinden en terug te halen	1% 4%	2% 5%	12% 11%	4% 2%	82% 77%	100% 100%
Bodycams worden goed ontvangen door mijn collega's	1% -	4% 10%	28% 44%	5% 2%	62% 44%	100% 100%
De politie zal meer voordeel hebben van bodycams dan de burger	1% -	14% 15%	43% 46%	7% 3%	35% 36%	100% 100%
Het dragen van een bodycam vergroot mijn tevredenheid als werknemer bij de politie	6% 6%	25% 22%	21% 21%	6% 2%	42% 50%	100% 100%
Bodycams verbeteren trainingen van politiemensen	2% 3%	15% 14%	37% 37%	10% 4%	37% 41%	100% 100%
Bodycams leiden er toe dat de veiligheid van de politie verbetert	3% 2%	15% 14%	42% 46%	10% 4%	30% 35%	100% 100%
Bodycams verbeteren de prestaties van de politie in het algemeen	5% 3%	28% 28%	23% 23%	5% 3%	40% 42%	100% 100%
De voordelen van bodycams zijn groter dan de nadelen	1% -	2% 4%	44% 40%	13% 12%	40% 43%	100% 100%
Bodycams zouden moeten worden uitgerold naar alle eenheden	2% -	7% 5%	40% 39%	28% 17%	24% 38%	100% 100%

Aanvullende vragen

Wanneer zouden politieambtenaren volgens u de opnames van hun eigen bodycam mogen bekijken?

	0-meting	1-meting
Altijd, ook voordat ze een proces-verbaal opstellen	84%	67%
Altijd, tenzij ze geweld hebben toegepast (in dat geval moeten ze eerst het proces-verbaal opstellen)	4%	10%
Alleen na het opstellen van het proces-verbaal (het maakt niet uit of er geweld is toegepast)	4%	11%
Nooit	0%	1%
Weet ik niet, geen mening	8%	12%
Totaal	100%	100%
N	123	114

Tot welke opnames die door hun ondergeschikten zijn gemaakt mogen leidinggevers toegang krijgen?

	0-meting	1-meting
Alleen opnames van incidenten waarbij de medewerker geweld heeft toegepast of waar een burger een klacht over heeft ingediend	33%	26%
Alle opnames, maar alleen als wordt gelogd wie de beelden heeft bekeken en alleen als het doel is om niet alleen kritiek te leveren op het functioneren, maar ook om positieve feedback te geven	28%	22%
Alle opnames	20%	22%
Alleen als er een willekeurige steekproef van opnames wordt getrokken door een onafhankelijke functionaris binnen de eenheid	1%	3%
Geen enkele opname	7%	9%
Weet ik niet	12%	18%
Totaal	100%	100%
N	123	114

Achtergrondinformatie

We sluiten af met een aantal vragen over uw werk en over u. Nogmaals: de resultaten worden anoniem verwerkt, dus niemand kan informatie herleiden tot individuen. We stellen deze vragen om cijfers te kunnen opsplitsen voor groepen medewerkers.

Hoe lang is uw dienstverband bij de politie?

	0-meting	1-meting
Minder dan 2 jaar	-	-
2 tot 3 jaar	-	1%
4 tot 6 jaar	4%	5%
7 tot 10 jaar	25%	15%
11 tot 15 jaar	22%	21%
16 jaar of langer	49%	58%
Niet van toepassing	1%	1%
Totaal	100%	100%
N	123	111

Heeft u een leidinggevende of sturende functie, dus teamchef, sectorhoofd of operationeel expert?

	0-meting	1-meting
Ja	15%	23%
Nee	85%	77%
Totaal	100%	100%
N	123	111

Bent u aspirant of vrijwilliger?

	0-meting	1-meting
Ja, aspirant	1%	1%
Ja, vrijwilliger	-	-
Nee, geen van beide	99%	99%
Totaal	100%	100%
N	123	85

Hoe verplaatst u zich meestal tijdens uw werk?

	0-meting	1-meting
Auto	72%	67%
Boot	14%	20%
Motor	6%	5%
Trein	2%	3%
Te voet	2%	2%
Anders	4%	5%
Totaal	100%	100%
N	123	111

Is er normaal gesproken tijdens uw werk een collega in uw onmiddellijke nabijheid?

	0-meting	1-meting
Nee: ik werk vooral solo	20%	14%
Ja: ik werk voor in duo's	72%	74%
Ja: ik werk vooral in grotere groepen	7%	13%
Totaal	100%	100%
N	123	111

[Vragen over geslacht, leeftijdscategorie en rooster – antwoorden staan al in onderzoeksverantwoording]

[Ruimte voor opmerkingen over bodycams of de vragenlijst.]

[Doorgeven emailadres voor degenen die het rapport willen ontvangen.]

Hartelijk bedankt voor uw medewerking.

Literatuur

Ariel, B. Farrar, W. & Sutherland, A. (2014). The Effect of Police Body-Worn Cameras on Use of Force and Citizens' Complaints Against the Police: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(3), 509-535.

Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S., & Henderson, R. (2016). Report: increases in police use of force in the presence of body-worn cameras are driven by officer discretion: a protocol-based subgroup analysis of ten randomized experiments. *Journal of Experimental Criminology*, 12(3), 453-463.

Ernst, S., ter Veen, H., Lam, J. & Kop, N. (2019). *Leren van technologisch innoveren; "De techniek is niet zo spannend"*. Politieacademie: Apeldoorn.

Flight, S. (2016). Politie en beeldtechnologie: gebruik, opbrengsten en uitdagingen. *Jus-titiële Verkenningen*, 42(3).

Flight, S. (2017). *De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk; Een internationaal literatuuronderzoek*. Reed Business, Amsterdam.

Flight, S. (2018). Opening Up the Black Box: Understanding the Impact of Bodycams on Policing. *European Law Enforcement Research Bulletin*, 2018(17).

Flight, S. (2019). *Focus: Evaluatie pilot bodycams Politie Eenheid Amsterdam 2017-2018*. SDU, Den Haag.

Ham, T. van, Kuppens, J. & Ferwerda, H. (2011). *Mobiel cameratoezicht op scherp; Effecten op geweld tegen de politie en het politieproces in beeld*. Bureau Beke: Arnhem.

Kerstens, J., Westers, S., Bantema, W., Twickler, S. & Stol, W. (2018). *Evaluatie inzet bodycams; Effecten van bodycamgebruik op het operationele politiewerk – mei 2018*. Politieacademie/NHL Stenden.

Landman, W. & Sollie, H. (2018). *Tegengaan van etnisch profileren; Een internationale literatuurstudie naar effecten van interventies*. Politie & Wetenschap, Apeldoorn; Twynstra Gudde, Amersfoort.

- Lum, C., Stoltz, M., Koper, C. S., & Scherer, J. A. (2019). Research on body-worn cameras: What we know, what we need to know. *Criminology & Public Policy*, 18(1), 93-118.
- McClure, D., La Vigne, N., Lynch, M. & Golian, L. (2017). *How Body Cameras Affect Community Members' Perceptions of Police; Results from a Randomized Controlled Trial of One Agency's Pilot*. Washington: Urban Institute.
- Middelveld, M. & Staffeleu, E. (2018). *Evaluatie voorlopig Inzetkader Bodycams*. Capgemini Consulting.
- Nationale Politie (2017). *Voorlopig inzetkader Bodycams; bij operationeel gebruik* (versie 1.2 oktober 2017).
- Nationale Politie (2019). *Bodycam waardevol voor politie op straat*. Persbericht op www.politie.nl van 24 april 2019.
- Nationale Politie – Landelijke Eenheid (2017). *Bodycams op de infrastructuur GA Noordwest Dienst Infrastructuur LE* (interne aanvraag proeftuin 22 februari 2017).
- NOS (2019). *Ruim 10.000 meldingen van geweld tegen politie, 'neemt over hele linie toe'*. 2 april 2019.
- Telegraaf (2019). *Bodycam in standaarduitrusting politie*. 17 april 2019.
- Tilley, N. (1993). *Understanding car parks, crime and CCTV; evaluation lessons from safer cities*. Police Research Group: Home Office Police Department
- Yokum, D., Ravishankar, A., & Coppock, A. (2017). *Evaluating the Effects of Police Body-Worn Cameras: A Randomized Controlled Trial*. Washington, DC: The Lab@ DC, Executive Office of the Mayor.

English management summary

The Dutch National Police has conducted over thirty experiments with body cameras, also known as Body Worn Video or Body Worn Camera. These experiments were done in 2017 and 2018 to ascertain whether the small wearable cameras should become standard kit for all front-line police officers. Two of these so-called ‘proeftuinen’ (testing grounds) for the bodycams have been extensively evaluated by Police & Science. The evaluation of the Amsterdam pilot has been published in April 2019 and this book is about the second evaluation that was done by the Landelijke Eenheid, or National Unit. This is a part of the National Police that surveils and safeguards all major highways, railroads and waterways in the country. Fifteen bodycams were supplied to the geographical divisions North-West and South-West where a little over 300 uniformed police officers are employed.

This study aims at answering three research questions:

- i) Can bodycams improve the safety of officers by preventing violence against the police?
- ii) What is the added value of live streaming bodycam footage to a control room or command center?
- iii) Are recordings helpful in prosecuting criminal offenses or adjudicating complaints against the police?

In order to find answers, an extensive pre-post study was conducted that took a little under two years to complete. The study design made use of four research methods. Pre- and post-surveys were filled out by 323 police officers that could use the body cameras. This was the main source of information, providing data on the opinions on bodycams and the number of violent and aggressive encounters these officers experienced. Second, logfiles containing information on the number of times bodycams were used and the number of recordings were analyzed. Third, internal registrations of incidents of violence against police officers supplied by the National Police were analyzed, for the two experimental units (‘treatment’) and the two other units in the country (‘control’) for a 24-month period (pre-post). Finally, fifty in-depth interviews were conducted with users, project management and ‘techies’ to uncover the stories hidden underneath the statistics.

All findings are reported in detail in this book and most conclusions are nuanced. But over-all, the answer to each of the three central research questions is ‘yes’.

First of all, the number of aggressive or violent incidents between police and citizens was reduced by fifty percent after the introduction of the body cameras. Furthermore, the feeling of security among officers increased—especially among those officers who nearly always wore the body camera. In this study, an attempt was made to untangle the complexity of interactions between police and citizens. The question to be answered is on which side of the camera this improvement in behavior occurred: did citizens change their behavior or did officers? The report contains more information on this, but according to the police the change is located on the side of the citizens. This may be part of the explanation. Based on logical reasoning and scientific publications, there is compelling evidence that a sizeable portion of the change is the result of police officers behaving more professionally and more procedurally just.

The use of live streaming bodycameras to the control room is widely viewed as a good idea and something that would be worthwhile for the police. This holds even more true for a unit that patrols the highways, such as the one that was studied here. Some anecdotal evidence has been gathered, showing that this mechanism of bodycams does indeed show promise and that it might help to streamline communication between patrol units and dispatch. But this mechanism has not taken off in the way that was envisioned at the start of the project. There are two reasons for this. First of all, the camera with the live streaming capability was ‘clunky’ and consisted of several parts that were connected to each other with wires. Most users preferred the newer model without the capability of live streaming. Second, some officers expressed their concerns about the fact that the control room could turn on the bodycam without the officers’ knowledge or prior consent. Without a clear set of principles governing this issue, many police officers will be hesitant to use this type of technology. On paper, the benefits are clear, but in practice this mechanism has not come to full fruition.

Over a thousand recordings were made during the pilot, which amounts to three to four on an average day. Several of these recordings contained interesting and usable information, but only half a dozen were labeled and stored for a longer time to prevent automatic erasure after 28 days. However, none of these ‘saved’ recordings was ever used as evidence in prosecution or to better handle a complaint. This was probably not because of a lack of usable recordings, but because of a lack of training and awareness among officers on the exact requirements of using recordings for evidentiary purposes. Therefore, this third mechanism has not been activated to the extent that was anticipated at the start of the pilot.

This study has not only looked at the bodycams from a purely technological or even organizational point of view. In addition, an attempt was made to look beneath the surface at emotions and attitudes of officers surrounding this new technology. This ‘undertow’ determines officer buy-in which is essential for any innovative technology. Much can be said about this and a considerable portion of this book is dedicated to

exactly that topic. But looking at the issue from a distance, we learn two important things. These have been translated into two recommendations for the Dutch National Police.

1. Create the right context: make the cameras work

Technical issues in two of the four units with bodycams were prohibitive to activating the anticipated mechanisms. In these two units, the bodycams never really ‘took off’. Several explanations have been suggested in this report, but they all boil down to the bottom line that police officers should not be invited to test bodycams if the basic technical requirements have not been met. The recommendation is to first try out the equipment on a smaller scale and make sure everything works properly, before scaling up to a full-size field test. The IT-infrastructure of the Dutch police is not sufficient to transport, store, manage and (safely) share large quantities of videodata. By choosing temporary solutions for this pilot which are not scalable, the police has actually not learned about the requirements of actual infrastructural technologies. These issues will have to be resolved because they will prove to be prohibitive for the announced nationwide roll-out of bodycams in the near future.

2. Activate the desired mechanisms: train and coach officers

The preventive potential of bodycams has most likely been successfully activated in this project. Incidents have probably been prevented thanks to the de-escalating effect that bodycams can have on all people involved at a scene. But the two other mechanisms that this pilot project set out to test were not activated. The bodycams have not been used extensively for live streaming during incidents and, secondly, the recordings have not been used after the fact. In this sense, this pilot has not produced any new lessons learned. There are some technical reasons for this, but even if all technology functions smoothly, you still need users to activate the desired mechanisms. This study proves that simply handing out the bodycams followed up by an email with some instructions, does not do the job. Police officers are the ones that have to make the bodycams work and in order to do so, they at least have to have a very clear understanding of what they are supposed to do. Users have to be trained in using the equipment, but also in legal issues surrounding the technology and in the rules of the game. Furthermore, police officers will always have at least a minor suspicion or often a clear concern that the recordings may also be used against them. This emotion should not be underestimated, because it can become a show-stopper if it is not dealt with explicitly. Help officers to feel at ease with the possibility that they could film their own colleagues or themselves and make a mistake. Any officer will understandably ask him or herself if the images can be used against them? Ignoring these tough questions will not make them disappear, but will more likely add fuel to the debate. Therefore, these have to be discussed explicitly. This requires the presence of ‘ambassadors’ that are available to support and coach their colleagues who are willing to take a chance with the new kit.

The Dutch National Police has decided to introduce two-thousand bodycams to front-line policing across the country. Hopefully the results of this study will help the police leadership to steer clear of some avoidable pitfalls by taking to heart the lessons learned.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. em. dr. H.G. van de Bunt Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politie, Eenheid Midden-Nederland
	mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Justitie en Veiligheid
	dr. P.P.H.M. Klerks Raadadviseur Parket-Generaal, Openbaar Ministerie
	prof. em. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
	drs. M.H.M. van Tankeren Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieonderwijsraad Koninginnegracht 62 2514 AG DEN HAAG
	Postbus 25842 2502 HV Den Haag www.politieenwetenschap.nl

1. ***Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen***
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. ***Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk***
H.B. Winter & N. Struiksmā, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. ***Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl***
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. ***Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord***
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. ***Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit***
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. ***Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy***
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. ***Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg***
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. ***Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding***
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003

-
9. ***Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net***
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. ***Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen***
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. ***Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie***
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003
11. ***Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs***
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. ***Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden***
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. ***Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Mening en ervaringen van politiemensen***
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. ***Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing***
W. Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. ***De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk***
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. ***Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen***
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004

17. ***Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie***
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. ***Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel***
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. ***Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg***
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. ***Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht***
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004 Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. ***Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek***
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)
22. ***Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek***
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/ Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. ***De sociale organisatie van mensensmokkel***
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. ***In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België***
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/ Universiteit Gent, 2005
25. ***De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking***
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005

-
26. ***Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie***
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. ***Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten***
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. ***Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens***
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. ***Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus***
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. ***Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie***
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. ***De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid***
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. ***Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiekbestuurlijke relaties van de politie***
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006
- 32b. ***Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie***
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006
- 32c. ***Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk***
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politieacademie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006

33. ***Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling***
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. ***De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning***
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. ***Naar beginselen van behoorlijke politiezorg***
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden, 2006
- 36a. ***Asielmigratie en criminaliteit***
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. ***Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers***
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. ***'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit***
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. ***Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker***
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. ***Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg***
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. ***Niet verschenen***
40. ***Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie***
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007

41. ***Opsporing onder druk***
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
42. ***Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval***
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. ***Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken***
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. ***De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie***
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. ***'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg***
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. ***'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid***
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. ***Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten***
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. ***Belediging en bedreiging van politiemensen***
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijzen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. ***Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties***
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. ***Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk***
J. Terpstra, 2008
47. ***Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing***
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009

48. ***Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, daderkenmerken en aanpak***
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. ***Het betwiste politiestel. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiestel in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales***
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochims, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009
50. ***Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers***
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, Intraval & Rijksuniversiteit Groningen, 2010
- 51a. ***Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid***
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. ***Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid***
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
52. ***Lokale politiek over politie***
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
- 53a. ***Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren***
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
- 53b. ***Schieten of niet schieten? Effecten van stress op schietbeslissingen van politieambtenaren***
A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2012
- 53c. ***Politievaardigheden onder stress. Het optimaliseren van aanhouding en zelfverdediging in de praktijk***
P.G. Renden, A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015

- 53d. ***Effectief omgaan met acute stress. Effecten van aanleg en trainingsservaring op de schietprestatie onder druk***
A. Landman, A. Nieuwenhuys & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015
54. ***Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw***
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
55. ***Managing collective violence around public events: an international comparison***
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
56. ***Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores***
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
57. ***De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap***
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
58. ***Proactief handhaven en gelijk behandelen***
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011
- 59a. ***De sterkte van de arm: feiten en mythes***
J.H. Haagsma, T.M. Rumke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. ***Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen***
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
60. ***De nachtdienst 'verlicht'***
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
61. ***Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten***
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012

62. ***Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zedendelinquenten)recidive***
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. ***Hoe een angsthaas een jokkebrok herkent***
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. ***Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen***
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. ***Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak***
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. ***Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen***
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013
67. ***Recherchebazen. Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap***
E.J. van der Torre, M.J. van Duin & E. Bervoets, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
68. ***Driehoeken: overleg en verhoudingen. Van lokaal tot nationaal***
E.J. van der Torre & T.B.W.M. van der Torre-Eilert, m.m.v. E. Bervoets & D. Keijzer, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
69. ***Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen***
W. Bernasco, M.R. Lindegaard & S. Jacques, NSCR, Amsterdam, 2013
70. ***Geweld tegen de politie. De rol van mentale processen van de politieambtenaar***
L. van Reemst, T. Fischer & B. Zwirs, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
71. ***Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen***
L. van der Veer, A. van Sluis, S. Van de Walle & A. Ringeling, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
72. ***Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland***
D. Siegel, i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk, Universiteit Utrecht, 2013

-
73. ***De ontwikkeling van de criminaliteit van Rotterdamse autochtone en allochtone jongeren van 12 tot 18 jaar. De rol van achterstanden, ouders, normen en vrienden***
F.M.H.M. Driessen, F. Duursma & J. Broekhuizen, Bureau Driessen, Utrecht, 2014
74. ***Speciaal blauw. Verschijningsvormen en overwegingen van specialisatie en despecialisatie binnen de Nederlandse politieorganisatie***
R.J. Morée, W. Landman & A.C. Bos, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2014
75. ***Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zeden-delinquenten in de samenleving***
M.H. Boone, H.G. van de Bunt & D. Spiegel, m.m.v. K. van de Ven, Erasmus Universiteit, Rotterdam, Universiteit Utrecht, 2014
76. ***Brandstichters onder vuur. Een empirisch onderzoek naar zaken van brandstichting en hun daders***
L. Dalhuisen & F. Koenraadt, Universiteit Utrecht, 2014
77. ***Van stadswacht naar nieuwe gemeentepolitie? Gemeentelijk toezicht en handhaving in de openbare ruimte***
T. Eikenaar & B. van Stokkom, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
78. ***Politiemensen over het strafrecht***
J. Kort, M.I. Fedorova & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
79. ***Kijken, luisteren, lezen. De invloed van beeld, geluid en schrift op het oordeel over verdachtenverhoren***
M. Malsch, R. Kranendonk, J. de Keijser, H. Elffers, M. Konter & M. de Boer, NSCR, Amsterdam, 2015
80. ***De mentale gesteldheid van de familierechercheur. Een onderzoek naar werkgerelateerde stress en secundaire posttraumatische groei binnen een bijzondere groep politieambtenaren***
L.J.A. Bollen, M.C. Saan, M.J.J. Kunst, B.W.C. Zwirs & K.F. Kuijpers, Universiteit Leiden, 2015
81. ***Na de vrijlating. Een exploratieve studie naar recidive en re-integratie van jihadistische exgedetineerden***
D.J. Weggemans & B.A. de Graaf, Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht, 2015
82. ***Dat heeft iemand anders gedaan! Een studie naar slachtofferschap en modus operandi van identiteitsfraude in Nederland***
L. Paulissen & J. van Wilsem, Universiteit Leiden, 2015

83. ***Demonstratieve kampementen***
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
84. ***Private ordebewaarders bij betogingen***
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
85. ***Spelen met weerbaarheid. Belemmerende patronen en doorbrekende handelingsperspectieven bij het ontwikkelen van basisteams***
W. Landman, R. Kouwenhoven & M. Brussen, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2015
86. ***‘Onnodige’ bureaucratie binnen het basispolitiewerk. Onderzoek naar de achtergronden van een hardnekkig verschijnsel***
J. Kort & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2015
87. ***Politie en GHB-problematiek op het platteland***
T. Nabben & D.J. Korf, Universiteit van Amsterdam, 2016
88. ***Basisteams in de Nationale Politie. Organisatie, taakuitvoering en gebiedsgebonden werk***
J. Terpstra, I. van Duijneveldt, T. Eikenaar, T. Havinga & B. van Stokkom, Radboud Universiteit Nijmegen, 2016
89. ***Samen of apart. De invloed van overleg tussen agenten bij het opstellen van het proces-verbaal***
A. Vredeveldt, L. Kesteloo & P.J. van Koppen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2016
90. ***Overvallen in beeld. Gedrag van daders, slachtoffers en omstanders***
M.R. Lindegaard, W. Bernasco & T. de Vries, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2016
91. ***Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief politieoptreden***
W. Landman & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
92. ***VVC onder de aandacht. Een onderzoek naar ZSM en de gevolgen voor het politiewerk***
R. Salet & J. Terpstra, m.m.v. P. Frielink, Radboud Universiteit Nijmegen, 2017
93. ***De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk. Een internationaal literatuuronderzoek***
S. Flight, Sander Flight Onderzoek & Advies, Amsterdam, 2017
- 93A. ***Focus. Evaluatie pilot bodycams Politie Eenheid Amsterdam 2017-2018***
S. Flight, Sander Flight Onderzoek & Advies, Amsterdam 2019

-
94. *Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*
H. Moors & T. Spapens, EMMA, Den Haag; Tilburg University, Tilburg, 2017
95. *Effectiviteit van het verdachtenverhoor. Een veldstudie naar de relatie tussen verhoortechnieken, de verklaring van verdachten en de aanwezigheid van de advocaat in zware zaken*
W.J. Verhoeven & E. Duinhof, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2017
96. *Van meerdere markten thuis? Overlap in markten van zware en georganiseerde misdaad en de consequenties voor de opsporing*
T. Spapens, m.m.v. M. Bruinsma, Tilburg University, Tilburg, 2017
97. *Horen, zien en zwijgen. Opsporing in dorpen en stadsbuurten met een gesloten leefgemeenschap*
E. Bervoets & M. Bruinsma, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
98. *Geweld tegen hulpverleners in de psychiatrie. Aard, omvang en aangifte bij de politie*
J.M. Harte, I. van Houwelingen & M.E. van Leeuwen, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
99. *Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*
C.G. van Wingerde & H.G. van de Bunt, Erasmus School of Law, Rotterdam, 2017
100. *Doorgroeiers in de misdaad. De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict*
V. van Koppen, V. van der Geest & E.R. Kleemans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
101. *Profielen van Nederlandse outlawbikers en Nederlandse outlawbikerclubs*
A. Blokland, W. van der Leest & M. Soudijn (m.m.v. E. Kleinheerenbrink & I. van Die), Leiden Law School, Leiden, 2017
102. *Verdachten van terrorisme in beeld. Achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten*
F. Thijs, E. Rodermond & F. Weerman, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2018

103. ***Burgemeesters in cyberspace. Handhaving van de openbare orde door bestuurlijke maatregelen in een digitale wereld***
W. Bantema, S.M.A. Twickler, S.A.J. Munneke, M. Duchateau & W.Ph. Stol, NHL Stenden Hogeschool, Leeuwarden; Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, 2018
104. ***Een bittere pil. Het fenomeen en de aanpak van illegale medicijnenhandel***
I. van Leiden, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
105. ***Vastzitten zonder straf. Over inverzekeringstellingen en schadevergoedingen op basis van artikel 89 Sv***
P. Kruize & P. Gruter, Bureau Ateno, Amsterdam, 2018
106. ***'Ik hou het hier wel uit, hoor'. Mentale weerbaarheid binnen de districts-recherche***
H. Sollie, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2018
107. ***Bestuurlijke bevoegdheden, politie en de lokale aanpak van onveiligheid***
R. Salet & H. Sackers, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2019
108. ***Politie en actief burgerschap: een veilig verbond? Een onderzoek naar samenwerking, controle en (neven)effecten***
V. Lub & T. de Leeuw, m.m.v. A.S. Leerkes & R.J. Kleinhans, Bureau voor Sociale Argumentatie, Rotterdam; Erasmus Universiteit, Rotterdam; Bureau voor Maatschappij, Veiligheid & Deviantie, Rotterdam, 2019
109. ***Wijkagenten en veranderingen in hun dagelijks werk. Verslag van een onderzoek***
J. Terpstra, m.m.v. A. Evers, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2019
110. ***Naar een efficiëntere noodhulp? Een verkennend actieonderzoek***
A. Scholtens & I. Helsloot, m.m.v. S. Kraaijenbrink, J. Vlagsma, M. Jürgens, D. Mouris & M. Eising, Crisislab, Renswoude, 2019
111. ***Bestrijding van Outlaw Motorcycle Gangs. Een rechtsvergelijkende studie naar de aanpak van onrechtmatige organisaties in rechtsstatelijk perspectief.***
J. Koornstra, B. Roorda, M. Vols & J.G. Brouwer, Rijksuniversiteit Groningen, 2019
112. ***Politiestraatgezag en (on)gehoorzaam burgergedrag***
A. Scholtens, M. Helsloot, I. Helsloot, Crisislab, Renswoude, 2019

